

“Den gode miljøterapeutiske organisasjon”

Masteroppgave i helse- og sosialfaglig arbeid med barn og unge
ved Høgskolen i Lillehammer

Kandidatnummer: 18

Emnekode: SBU 3008

Marit Torp Larsen

2. mai 2011

Forord

Nå er et stort stykke arbeid gjort. Frustrasjonene har tidvis vært mange, og opp- og nedturene likeså. Likevel har jeg funnet motivasjon og inspirasjon til å fortsette arbeidet. Dette har jeg flere å takke for.

Først og fremst vil jeg takke informantene som lot seg intervju og være med på mitt prosjekt. Jeg lærte mye av dere. Noe er tatt med i oppgaven, mens mye vil jeg ta med meg videre som fagperson.

Takk til min veileder ved Høgskolen i Lillehammer, Mårten Kae Paulsen for den hjelp og støtte du har gitt gjennom læringsprosessen fra idèfasen til det endelige resultat.

Jeg vil takke min nærmeste leder for tilretteleggingen av arbeidstid og interessen du har vist. Likeså takker jeg min trofaste teampartner som holdt ut med meg i denne perioden.

Takk til familie og venner som har vist forståelse for at arbeidet med denne oppgaven har gått ut over tiden med dere. En spesielt stor takk rettes min gode venn Karl-Arne Næss Korseberg for alle samtaler og god hjelp i denne prosessen. Tusen takk!

Bibliotekarene ved Høgskolen i Lillehammer fortjener en takk for alltid å være hjelpsomme.

Fredrikstad, 27.04.11

Marit Torp Larsen

Sammendrag

Denne studien omhandler miljøterapi i barneverninstitusjon, og skrives under tittelen “Den gode miljøterapeutiske organisasjon”. Min intensjon med oppgaven er å undersøke hvordan ideologiske rammebetingelser fra staten påvirker det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjon og hvordan den gode miljøterapeutiske organisasjon fremmer godt miljøterapeutisk arbeid innenfor de rammene som disse rammebetingelsene gir. Metodisk vil jeg tilnærme meg dette ved å intervjuer ulike aktører tilknyttet miljøterapeutisk praksis om hvordan de opplever statens føringer om kortere oppholdstid, og hvorvidt det er hemmende eller fremmende for miljøterapeutisk arbeid.

Gjennom ulike teorier og analysen av datamaterialet har forsøkt å belyse hvordan statens ideologiske rammebetingelser påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Mitt utvalg omfattet både miljøterapeuter og miljøterapeutiske ledere, og det viste seg at de var uenige om hvorvidt kortere oppholdstid var fremmende eller hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Mens lederne hovedsakelig opplevde kortere oppholdstid som fremmende, så miljøterapeutene dette i stor grad som hemmende. Informantene opplevde samtidig at kravene til hva som skaper god miljøterapeutisk praksis er under endring, og da spesielt i forhold til hva som utgjør den gode miljøterapeuts personlige kompetanse. Her opplever informantene at idealet ikke lenger synes å være den autoritære terapeuten, men at den gode miljøterapeuts personlige kompetanse i økende grad er rettet mot det å være omsorgsfull, ha god selvstruktur og gode skriftlige fremstillingsevner.

Gjennom kortere oppholdstid som en ideologisk rammebetingelse opplevde også informantene det vanskelig å leve opp til disse kravene ved at fokus må endres for å kunne tilby de unge et godt institusjonstilbud innenfor den tiden de har til rådighet. Sett i lys av hermeneutikk har jeg sett hvordan bruk av barnevernjournal som erstatning for pålagt kartlegging og innsøkende papirer, påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Bruk av journal i miljøterapeutisk praksis kan være fremmende ved å gjøre miljøterapeutene bevisst sin egen for forståelse og sine egne fordommer i møte med de unge. Samtidig kan det være hemmende dersom ungdommene blir vurdert utelukkende fra det som er beskrevet i journalen. Det er derfor avgjørende at den gode miljøterapeutiske organisasjonen gir de unge en realistisk mulighet til å arbeide med sitt forandrings- og endringsarbeid. Analysen viser således en klar

sammenheng mellom gode miljøterapeuter og gode miljøterapeutiske organisasjoner, noe som illustrerer behovet for at miljøterapeuter involveres i de beslutninger som vedrører deres egen praksis. Det krever en god dialog mellom ulike ledd i organisasjonen, ved at de krav som stilles til miljøterapeutene ovenfra er relevante og realistiske. Informantene fremhever struktur, gode rutiner og god ledelse som kjennetegn på den gode miljøterapeutiske organisasjonen, og således som forutsetninger for god miljøterapeutisk praksis.

Innhold

Forord	i
Sammendrag.....	ii
Innhold.....	iv
Kapittel 1 - Innledning.....	1
Presentasjon av forskningsgrunnlag	3
Bemanning og turnus	3
Rapporteringssystem.....	4
Prosjektets bakgrunn.....	5
Kvalitet i barneverninstitusjoner	5
Oppgavens struktur.....	8
Kapittel 2 - Teori	9
Definisjon av miljøterapi	9
Relasjon.....	11
Miljøterapi i institusjonsbehandling	13
Hva kjennetegner “gode” institusjonstiltak?	13
Den miljøterapeutiske organisasjon.....	16
Den miljøterapeutiske primæroppgave	18
Den miljøterapeutiske grunnstruktur	19
Miljøterapeutiske balanseanger	20
Den gode miljøterapeuts personlige kompetanse	20
Positiv ungdomskultur	21
Trivsel som en kvalitetskriterie	22
Nygrens ideologiske prinsipper.....	23
Hermeneutikk	24
Den miljøterapeutiske ledelse	25

Kapittel 3 - Metode.....	27
Kvalitativ metode	27
Utvalg.....	29
Min rolle som forsker	30
Gjennomføring av intervjuene	32
Analyse av datamateriale	33
Kvaliteten på studien	34
Etiske faktorer	35
Kapittel 4 - Analyse.....	37
Kategori 1 – Kortere oppholdstid	38
Ledergruppens opplevelser av kortere oppholdstid	38
Miljøterapeutenes opplevelser av kortere oppholdstid	41
Miljøterapeutenes forventninger	44
Fylkesmannens uttalelser om kortere oppholdstid	45
Oppsummering	46
Kategori 2 – Den gode miljøterapeuts personlig kompetanse	47
Miljøterapeutenes beskrivelser	48
Ledernes beskrivelser.....	50
Hva i organisasjonen gjør deg god?.....	52
Miljøterapeutenes uttalelser om hvordan organisasjonen gjør de gode.....	52
Lojalitet	56
Lederes uttalelser om hvordan organisasjonen gjør miljøterapeutene gode	57
Oppsummering	59
Den miljøterapeutiske primæroppgave	59
Primære- og sekundære arbeidsprosesser	60
Oppsummering	62
Kategori 3 – Journal som arbeidsdokument.....	63

Oppsummering	65
Kategori 4 – Den gode miljøterapeutiske organisasjon	66
Oppsummering	69
Analytiske konklusjoner	69
Kapittel 5 - Drøfting	72
Kortere oppholdstid	72
Kortere oppholdstid som fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet	73
Ungdommene som blir boende på institusjon	74
Kortere oppholdstid som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet	75
Bemanningsnorm.....	77
Riktigere oppholdstid.....	78
Oppsummering	80
Den gode miljøterapeuts personlige kompetanse	80
Den miljøterapeutiske primæroppgave	81
Oppsummering	83
Journal som arbeidsdokument	84
Hermeneutikk og barnevernjournal	84
Fordom og forforståelse	85
Mistankens hermeneutikk	87
Oppsummering	88
Den gode miljøterapeutiske organisasjon	88
Trygghet i organisasjonen	88
Miljøterapeutisk ledelse	90
Oppsummering	91
Kapittel 6 - Konklusjon	92
Oppgavens begrensninger og videre forskning	93
Litteratur	95

Vedlegg	99
Vedlegg 1	99
Vedlegg 2	100
Vedlegg 3	101
Vedlegg 4	104

Kapittel 1 - Innledning

Lov om barneverntjenesters av 17. juli 1992 § 1-1, er formålsparagrafen i barnevernloven. Her står skrevet at formålet med loven er *å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, - å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår*¹. Et institusjonsopphold kan være å sikre den unge nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. I barnevernlovens femte kapittel fastslås det at ansvaret for etablering og drift av slike institusjoner er statlig regional barnevernmyndighets ansvarsområde. I barnevernlovens § 5-4 annet ledd står det skrevet: “Er det bestemt at barnet skal ha plass i en institusjon, kan institusjonen ikke nekte å ta imot barnet”. Institusjonen kan altså ikke nekte å ta i mot et barn.²

Statlige barneverninstitusjoner er underliggende *Barne-, ungdoms- og familieetaten* (Bufetat), som styres av *Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet* (Bufdir.). Bufetats hovedoppgave er å gi barn, unge og familier som trenger hjelp og støtte, tiltak med høy og riktig kvalitet i hele landet, innenfor de faglige føringer og det budsjett Stortinget og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet gir etaten. For å imøtekomme overnevnte krav om budsjettbalanse og faglige føringer, ble det i 2010 opprettet et program med milepæl for både økonomisk og faglig måloppnåelse i etaten. Et av fokusområdene i *Program 2010* er oppholdstiden som ungdom har på en barnevernsinstitusjon.³ I *Program 2010* anbefales det at oppholdstiden i institusjoner hovedsakelig bør være kortvarig, samtidig som det understrekes at institusjoner, under visse forutsetninger og betingelser, kan være et godt tilbud for barn og unge. Programmets begrunnelser for å redusere oppholdstiden er at lange institusjonsopphold i tradisjonell forstand gir liten effekt, basert på undersøkelser i både Norge, Norden og internasjonalt. Det fremheves samtidig at institusjonsopphold for visse ungdommer vil kunne bidra til økte problemer, spesielt gjennom negativ påvirkning fra andre ungdommer i institusjonen. Programmet begrunnes sist i at ungdommens utvikling og fungering etter avsluttet institusjonsopphold påvirkes sterkt av hjemmemiljøet de venter tilbake til, spesielt venner, familie og skolesituasjon. Dette innebærer at en relativt stor del av innsatsen for å lykkes uansett må gjøres etter avsluttet institusjonsopphold, uavhengig av oppholdstiden på

¹ *Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992* vil i resten av avhandlingen bli omtalt som barnevernloven.

² Barnet eller ungdommen må likevel kunne nyttiggjøre seg av institusjonens tilbud, og institusjonen må ha plass til ungdommen. De innsøkende ungdommene er flere enn hva institusjoner kan tilby plasser til.

³ De to øvrige fokusområdene er inntak og tiltaksvalg og utgifter per statlig institusjonsplass.

institusjon. Det hevdes på et slikt grunnlag at lengre oppholdstid ikke reduserer dette behovet, sammenlignet med kortere oppholdstid (Bufetat, 2010).

I barnevernet har miljøterapi tradisjonelt stått sterkt, spesielt i forhold til tiltaksrettet barne- og ungdomsarbeid (Larsen, 2004). Jeg arbeider selv som miljøterapeut i en barnevernsinstitusjon, og har selv benyttet miljøterapi som arbeidsmetode i arbeidet med ungdommer som bor på institusjon. Larsen (2004, s. 13) fremhever at “dersom miljøterapi skal bli mulig, må organisasjonen i form av blant annet en tydelig faglig oppgave, hensiktsmessige strukturer og en ivaretagende ledelse være på plass”. Med innføringen av Program 2010 ble det det miljøterapeutiske arbeidet institusjoner altså knyttet direkte til diskusjonen rundt hvor lang tid som er hensiktsmessig å tilbringe ved en barnevernsinstitusjon. Kravet om kortere oppholdstid kan dermed ses som et grep i forhold til å muliggjøre miljøterapi, og er samtidig et eksempel på ideologiske rammebetingelser som blir pålagt barnevernsinstitusjoner. Jeg ønsker med denne studien å bidra med mer kunnskap om hvordan slike rammebetingelser påvirker det miljøterapeutiske arbeidet ved barnevernsinstitusjoner. Min intensjon er derfor å undersøke hvordan ulike aktører tilknyttet miljøterapeutisk praksis opplever en slik påvirkning. Her ligger det flere dilemmaer, og jeg vil derfor rette fokus mot følgende problemstilling:

Hvordan påvirker ideologiske rammebetingelser fra staten det miljøterapeutiske arbeidet i barnevernsinstitusjon?

Et interessant aspekt å undersøke blir da hvorvidt rammebetingelsene oppleves som hemmende eller fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Ut fra dette presenterer jeg min andre problemstilling:

Hvordan kan rammebetingelsene være fremmende eller hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet?

Ved å intervjuer både miljøterapeuter og miljøterapeutiske ledere, samt en representant fra Fylkeskommunen, håper jeg å kunne belyse hvordan den gode miljøterapeutiske organisasjon fremmer godt miljøterapeutisk arbeid innenfor de ideologiske rammebetingelsene staten gir.

Presentasjon av forskningsgrunnlag

Den miljøterapeutiske organisasjonen jeg gjennom denne oppgaven omtaler, er en statlig barneverninstitusjon. Institusjonen er en såkalt “annet” institusjon, som tidligere ble omtalt som en langtidsinstitusjon. Navnet ble endret da etaten endret fokus til kortere oppholdstid. “Annet” betyr at institusjonen er en omsorgsinstitusjon som ikke skal ta imot ungdom med rus- eller atferdsproblematikk. Institusjonen tar imot ungdom plassert med hjelpetiltak etter barnevernlovens § 4-4, femte ledd eller med omsorgstiltak etter barnevernlovens § 4-12. Inntakskriteriene er paragrafkategorisert, som er kun en av flere måter å kategorisere ungdommer. En plassering etter barnevernlovens § 4-4, femte ledd betyr at foreldrene har samtykket til at den unge kan flyttes utenfor hjemmet. Ungdom plassert etter bvl. §§ 4-4 femte ledd og 4-12 kan ha den samme problematikken og utfordringene. En paragrafkategorisering sier lite om ungdommens behov. Når institusjonen bruker paragrafer som inntakskriterier, sier dette i bare i noen grad noe om hvilke ungdom som bor på institusjonene.

Bemanning og turnus

Institusjonen er organisert med miljøterapeuter som går i team. Det er tre team bestående av to miljøterapeuter pr. team. Disse teamene går i 100 % todelt turnus der det er omtrent like mange dag- og kveldsvakter, med arbeid hver tredje helg. Det skal til en hver tid være minimum to miljøterapeuter på jobb. Institusjonen har egne nattevakter, en våken og en hvilende og en avdelingsleder i 100 % dagstilling. Institusjonens ledelse og administrasjon ligger utenfor institusjonsområdet, og administrerer flere avdelinger der denne institusjonen er en av disse.

Ved institusjonen har alle ungdommene en miljøterapeut som har spesielt ansvar for seg. Denne særkontakten skal ha den nødvendige oversikten over ungdommen og skal til en hver tid være informert og oppdatert i ungdommens sak. I samarbeid med ledende miljøterapeut og avdelingsleder har særkontakten hovedansvaret for samarbeid med foreldre, kommunen, skolen og andre instanser. Særkontaktbegrepet er hentet fra et psykodynamisk perspektiv som vektlegger relasjoner, tillit og indre trygghet. Larsen (2004) omtaler særkontaktrollen som en særlig organisatorisk rolle for å ivareta praktiske oppgaver sammen med den unge, samtidig som særkontakten også skal representere en kontinuitet under institusjonsoppholdet.

Særkontakten kan bli den på institusjonen som er ekstra nær og støttende, og det er for noen ungdommer godt å vite at det er en på institusjonens som er ens egen.

Rapporteringssystem

Ved innflytting benyttes observasjonsskjemaer i inntil en seksukers periode. Skjemaene fylles ut for hver dag, og i noen tilfeller fylles det ut et skjema på hver vakt. Skjemaene evalueres kontinuerlig og endres ut fra de behov som kommer frem i innsøkende papirer. Observasjonsperioden blir så erstattet med handlingsplan basert på tiltaksplan fra kommunen og de erfaringene institusjonen har gjort seg i observasjonsperioden. Institusjonen har selv utarbeidet et digitalt døgnrapportsystem som fylles ut tre ganger i døgnet etter hvert vaktskifte. Døgnrapporene lages ut fra handlingsplanens mål og tar for seg noen fokusområder institusjonen skal jobbe med i en periode. Døgnrapportene er interne arbeidsdokumenter. Det strebes etter at døgnrapportene skal være så objektive og faktisk beskrivende som mulig der avkrysning benyttes for måloppnåelse. Et slikt mål kan være “Per står opp til avtalt tid etter egen klokke”. Dette er et målbart mål som lar seg registrere i et skjema. Det digitale døgnrapportsystemet er laget slik at en enkelt kan endre eller tilføye nye mål for ungdommen. Det er tre svaralternativer i døgnrapportsystemet: mål oppfylt, mål ikke oppfylt eller ikke relevant. Slik kan institusjonen raskt få en indikator på hvordan ungdommens måloppnåelse er. Lite målbare mål eller uhensiktsmessige mål vil tidlig kunne skille seg ut gjennom avkrysningsfeltene i skjemaet. Ved halvgått måned og etter endt måned gir rapporteringssystemet en tydelig oversikt over måloppnåelse på de ulike fokusområdene. Slik kan dette døgnrapportsystemet endres og tilpasses i takt med ungdommens utvikling og derfor bli et godt arbeidsverktøy for å registrere utvikling og endring hos ungdommen. Gjennom denne oppsummeringen kan institusjonen lett se i hvilken grad ungdommen har hatt måloppnåelse. Dette materialet bruker institusjonen når de skal skrive halvårsrapport for hver enkelt ungdom. Flere særkontakter legger oppsummeringene av døgnrapportene med som vedlegg til halvårsrapporten. På denne måten kan institusjonen vise til grad av måloppnåelse og dokumentere eventuell frem- eller tilbakegang. Døgnrapporten blir et systematisk arbeidsverktøy der mål, metode, måloppnåelse og resultat kommer tydelig frem. På denne måten kan institusjonen evaluere ungdommens utvikling gjennom de metoder og mål de har satt.

Halvårsrapporter skrives på hver ungdom to ganger i året, fortrinnsvis av særkontakt. Her skal beskrives hvilke mål det jobbes med, metoder for måloppnåelse og hvordan ungdommens utvikling gjennom institusjonsoppholdet har vært. Denne rapporten er institusjonens beskrivelser av ungdommen og i hvilken grad ungdommen nyttiggjør seg av institusjonsoppholdet. Rapporten sendes aktuell barneverntjeneste og fagteam. Når en ungdom avslutter sitt institusjonsopphold skrives en utskrivningsrapport som inneholder hva institusjonen har jobbet med under oppholdet og eventuelt hvilke utfordringer institusjonen mener ungdommen har etter institusjonsoppholdet. Videre følger bakgrunnen for forskningstema.

Prosjektets bakgrunn

I mitt forskningsprosjekt ser jeg på hvordan ideologiske rammebetingelser fra staten påvirker det miljøterapeutiske arbeidet i en barneverninstitusjon, i forhold til hvordan dette fremmer og hemmer miljøterapeutisk arbeid. Det er nylig utgitt en rapport som tar for seg kvalitet i barneverninstitusjoner. Det er Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir.) som har gitt ut rapporten som omhandler etatens statlige barneverninstitusjoner. Nedenfor presenterer jeg forskningen, som jeg mener gir en viktig bakgrunnsramme for å analysere den miljøterapeutiske praksis på én barnevernsinstitusjon.

Kvalitet i barneverninstitusjoner

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet ga i september 2010 ut rapporten: *Kvalitet i barneverninstitusjoner* (Bufdir., 2010). Rapporten er skrevet av en arbeidsgruppe der Tore Andreassen har skrevet det forskningsmessige og litteraturmessige grunnlaget for dokumentet. Denne rapporten kan hevdes å være et godt bakgrunnsgrunnlag for mitt prosjekt. Rapporten er utarbeidet gjennom søk på relevant litteratur og forskning omkring bruk av institusjoner som tiltak for barn og unge. I rapporten trekkes det konklusjonen at institusjoner som tiltak hjelper for noen, men ikke for andre. Det hevdes at institusjonsopphold for noen tvert i mot har liten eller til og med skadelig effekt. Forklaringsvariabler fremheves som faren for smitteeffekt mellom ungdommene, svakt fokus på involvering av familie, svakt fokus på skole og svakt fokus på oppfølging etter utskriving. Samtidig understrekes det at institusjonsopphold har potensial til å forandre livsløpet for ungdom i positiv retning.

Konklusjonen er derfor klar. Institusjonsopphold er ønskelig også i fremtiden, men det må stilles sterke krav til kvalitet i barneverninstitusjoner (Bufdir., 2010). Det er uheldig at mange ungdommer opplever å bli flyttet fra institusjon til institusjon fordi ungdommens problematikk blir for krevende for institusjonen. Det er mange ungdom som plasseres i tiltak vi ikke kjenner effekten av eller tiltak der de ikke oppnår positiv utvikling (Andreassen, 2003). Den ønskede kvalitet må derfor først og fremst knyttes til at beslutningsgrunnlaget for plasseringen til et barn skal være best mulig. Dette forutsetter at ungdommen og familien er utredet og kartlagt tilfredsstillende fra kommunene. Fagteamene forutsettes å ha kjennskap til ulike typer kartleggingsverktøy og skal kunne bistå kommunene med utredningsoppgaver i kompliserte saker. Betydningen av grundig kartlegging av ungdommen. Videre rettes det også fokus mot å differensiere målgruppen institusjonen jobber med. Det er ønskelig med kategorisering av ungdommene i forhold til hvilke problemområder og behov de har, for så å øke spisskompetansen på aktuelt problemområde på institusjonene. Dette fremstilles som å kunne ha positiv effekt på den store negative smitteeffekten institusjonene har slitt med i lang tid.

Mediebildet preges ofte av undersøkelser som viser negativ effekt, behandlingssammenbrudd og stadige flyttinger av ungdom. Disse resultatene har bidratt til å skape en omfattende debatt vedrørende barnevernsinstitusjonenes fremtid (Andreassen, 2003). Forskningsmessig vet vi likevel lite om hvordan norske institusjoner fungerer for ungdoms utvikling. Det mangler forskning på effekten og konsekvensene av å plassere ungdom på institusjon over en gitt periode (Bufdir., 2010). Internasjonale studier indikerer imidlertid generelt svake resultater for institusjonsbehandling, samtidig som det også fremheves eksempler på positive resultater (Andreassen, 2003, i Bufdir., 2010). Ryan, Marshall, Herz og Hernandez (2008., i Bufdir. 2010) undersøkte forhold mellom opphold i institusjon og atferdsproblemer i ettertid for over 5000 ungdommer plassert i institusjon, sammenlignet med ungdommer i fosterhjem matchet på relevante faktorer. Studien var gjort av ungdommer som ikke hadde vist kriminell atferd før plassering. Resultatene viste gjennomsnittlig to og en halv gang større sannsynlighet for å bli arrestert for kriminell atferd i ettertid for ungdommer som hadde vært i institusjon sammenlignet med ungdom som hadde vært i fosterhjem. Jo lenger institusjonsoppholdet hadde vært, desto større var risikoen for negativ utvikling. Andreassens (2003, i Bufdir., 2010) fremhever derfor at optimal oppholdslengde bør være på ca. seks måneder, med

adekvat oppfølging i samfunnssituasjon.⁴ Optimal oppholdslengde synes derfor å kunne relateres til tiden det tar før ungdommen er i stand til å nyttiggjøre seg av tiltak utenfor institusjon. Program 2010 fokuserer slik dett på at ungdommenes oppholdstid skal være så kort som mulig. Det blir sentralt å lære ungdommene de ferdigheter som må til for å mestre hverdagen utenfor institusjonen. Fokuset endres fra å gi de unge et miljøterapeutisk tilbud over tid, til å legge til rette slik at den unge skal videre i tiltak etter institusjonsoppholdet.

Institusjonsungdommens dårlige resultater forklares i stor grad med at denne gruppens unge har dårlige prognoser gjennom sin oppvekst. En av disse studiene, Benidictow (1996, i Bufdir., 2010), konkluderte i sin undersøkelse med at det kan oppstå uheldig smitteeffekt og mistrivsel når det blandes ungdom med forskjellige alvorlighetsgrad av problemer. En undersøkelse med tittelen “Barnevern – rekruttering til helvete” viste videre at for flere av ungdommene i undersøkelsen ble tiden i barneverninstitusjon en inngangsport til alvorlig kriminalitet og rusmisbruk. Dette støttes av Ryan m.fl (2008, i Bufdir., 2010), som hevder at det er gjennomsnittlig to og en halv gang større sannsynlighet for å bli arrestert for kriminell atferd i ettertid for ungdommer som hadde vært i institusjon, sammenlignet med ungdom som hadde vært i fosterhjem.

Institusjonsbehandling skiller seg fra andre behandlingstyper ved at mange ungdommer med ulik problematikk samles på samme avdeling (Andreassen, 2003). Gjennom negativ smitteeffekt kan en negativ ungdomskultur skapes (Tjelflaat, 2004, i Bufdir., 2010). Det kan være en stor utfordring å legge til rette for endring og utvikling ved institusjoner med ungdommer med ulike omsorgs- og behandlingsbehov (Andreassen, 2003). Levin (1998, i Bufdir., 2010) forklarer dårlige behandlingsresultater med at ungdommene utviklet en egen ungdomskultur internt på institusjonen. Når ungdom med ulik problematferd bor sammen, og i tillegg har mistet eventuelle beskyttelsesfaktorer i hjemmemiljøet, synes dermed risikoen for negativ smitteeffekt å øke. Bufdir. (2010) hevder derfor at institusjonsopphold som tiltak for de fleste ikke vil være utviklende, og vil i verste fall kunne være negativt for ungdommen. Å plassere en ungdom på institusjon bør derfor være siste alternativ for den unge. Bufdir. (2010) konkluderer likevel med at institusjoner som en del av tiltaksapparatet er nødvendig og ønskelig også i fremtiden. I følge Bufdir. (2010) vil institusjonsopphold på et slikt grunnlag være mest virksomt i den første tiden, og at lengre opphold ikke automatisk resulterer i bedre

⁴ Anbefalinger i internasjonale retningslinjer for oppholdstid sier oppholdet ikke skal vare lenger enn 8-9 måneder (Bufdir., 2010).

resultater. Et slikt syn får støtte av Storø, Bunkholdt og Larsen (2010), som er klare på at de mener det er behov for institusjoner som tiltakstype i barnevernet. De mener at på tross av at sentrale barnevernmyndigheter har fokus på at barn og unge så langt det lar seg gjøre skal bli værende i sitt naturlige hjemmemiljø, bør institusjoner satses på. Det skaper dermed en spenning mellom faglige perspektiver og politiske føringer.

Jeg mener at en slik spenning nødvendiggjør behovet for å undersøke hvordan vi kan gjøre tilbudet bedre for de som må oppholde seg ved en barnevernsinstitusjon. En slik spenning vil kunne skape usikkerhet rundt de rammebetingelser som den miljøterapeutiske praksis opererer innenfor. Det er derfor viktig å søke slik kunnskap, i forhold til både ungdommene og de barnevernsinstitusjonene som tar i mot de unge. Istedenfor å diskutere barnevernsinstitusjonens eksistens og fremtid, ser jeg det mer nyttig å diskutere hvordan vi kan gjøre institusjonene gode, blant annet i forhold til hva som er den optimale oppholdstiden ved en barnevernsinstitusjon. Med denne masteroppgaven håper jeg å kunne gi et beskjedent bidrag til nettopp dette.

Oppgavens struktur

Studien består av seks hovedkapitler. I det første kapittel presenteres en innledning, bakgrunnen for studiens tema, prosjektets tematiske område og problemstilling, med avgrensning og begrepsavklaring. I teoridelen, kapittel 2, introduserer jeg et overordnet perspektiv for å forstå hvordan ideologiske rammebetingelser påvirker det miljøterapeutiske arbeidet i en barnevernsinstitusjon. I kapittel 3 presenterer jeg metodiske valg og refleksjoner knyttet til tilnærming til feltet, samt utvikling av data. Analyse av datamaterialet presenteres i kapittel 4, og vil være konsentrert rundt informantenes opplevelse av hvorvidt ideologiske rammebetingelser ovenfra oppleves som hemmende eller fremmende. Deretter følger en diskusjon i kapittel 5, der hovedfunn fra analysen diskuteres med bakgrunn i studiens teoretiske rammeverk. Studien avsluttes i kapittel 6, med avsluttende refleksjoner over mine funn, og hva som kan gjøres videre på dette feltet. Jeg har nå gjort en presentasjon av mitt forskningstema og satt tidligere forskning inn i en ramme for mine problemstillinger.

Videre følger avhandlingens teorikapittel.

Kapittel 2 - Teori

Dette kapittelet vil ta for seg oppgavens teoretiske perspektiv. Tidligere forskning vil også bidra til en forståelse av feltet, og på denne måten være en del av det teoretiske rammeverket. Jeg begynner med å presentere et overordnet perspektiv for denne studien gjennom definisjoner og teori vedrørende miljøterapi. Det tar også for seg en videre presentasjon av forskningen på feltet. Kapittelet vil videre belyse en rekke aspekter ved miljøterapi, da studien søker å belyse hvordan ideologiske rammebetingelser fra staten påvirker det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjon. Et spesielt fokus vil ligge på hvorvidt slike rammebetingelser er fremmende eller hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet.

Definisjon av miljøterapi

Innenfor miljøterapi som fagfelt finnes det mange definisjoner av miljøterapi og miljøterapeutisk arbeid. En av de mest fremtredende er Erik Larsens (2004) definisjon hvor han retter fokus på at miljøterapi handler om å organisere og legge til rette for forandring og utvikling. Sett opp mot min problemstilling er denne interessant ved at den omhandler å organisere og legge til rette for ungdommen, noe som gjøres innenfor de rammebetingelsene barneverninstitusjonen har. Larsen (2004, s. 22) omtaler miljøterapi som et todelt begrep der ”miljødelen handler om å organisere eller legge til rette og terapidelen handler om forandring og utvikling”. Miljøterapi er ”et arbeid som handler om å legge til rette eller organisere slik at forandring og utvikling blir mulig” (Larsen, 2004, s. 22). Det betinger en særlig organisering for å få den miljøterapeutiske oppgaven løst. Miljøterapi er ingen metode, men en organisering eller tilrettelegging for kunne gjøre det mulig med utvikling og forandring hos ungdommene (Larsen, 2004).

En annen definisjon på miljøterapi er “Miljøterapi innebærer en reflektert, aktiv og kreativ nyttiggjørelse av de til enhver tid tilgjengelige ressurser i en gitt situasjon. Hensikten er å legge til rette for utvikling, vekst og modning, å gi gode og overførbare relasjonserfaringer og derigjennom fremme og tydeliggjøre samhandlingsmønstre” (Andersen 1997, s. 12). I Andersens definisjon er også relasjonserfaring inkludert, i motsetning til i Larsens definisjon. Innenfor et slikt perspektiv fremheves altså relasjonsaspektet som avgjørende for det miljøterapeutiske arbeidet i barnevernsinstitusjoner. Samtidig kan de to definisjonene ses på

som komplimenterende, gjennom Larsens fokus på organisering og Andersens fokus på relasjon. Kombinasjonen av disse definisjonene utgjør den grunnleggende forståelsen av miljøterapi som vil ligge til grunn for min studie. Det betyr at miljøterapi kan ses på som en gjennomtenkt og reflektert tilrettelegging av miljøet på institusjonen, der ungdommene gjennom relasjonelle erfaringer, personlig ansvar og gode samhandlingsmønstre gis mulighet til utvikling og forandring.

Dette understrekes av Inge Kvaran (1996, s. 62), som definerer miljøterapi slik:

Miljøterapi er en planlagt og systematisk bruk av felles faglig referanseramme og praksis for å forstå og handle i forhold til individers og gruppers situasjon og behov. Miljøterapi er etikk- og verdiladet, og inneholder elementer av omsorg, oppdragelse og behandling.

Kvarans (1996) definisjon redegjør for en forståelse av og en tilnærming til miljøterapifeltet på en relevant og hensiktsmessig måte. Han tydeliggjør feltets ulike nivå og områder, og sier noe om hvordan miljøterapi åpner for fleksibilitet i tenking og i praksis. Han bringer inn begrepene omsorg, oppdragelse og behandling, og tydeliggjør forskjellene og sammenhengen mellom disse. Theofilakis (i Larsen, 2004) viderefører dette og fremstiller de ulike nivåene innenfor miljøterapi i en modell med ulike nivå og “etasjer”. Her konkretiseres nivåene som omhandler overordnet tenkning på toppen, og hverdagens praksis nederst og sammenhengen mellom disse konkretiseres.

Larsen (2004) beskriver i en slik sammenheng miljøterapi som oppdragelse, ved at den representerer en kultur- og verdiformidling. Miljøterapeutene er rollemodeller både ferdighets- og holdningsmessig. I følge Larsen (2004) trenger dårlig integrerte barn og unge bekræftelse og anerkjennelse for sitt strev i arbeidet med forandring og utvikling. Tillit og trygghet er viktige elementer i institusjonens miljøterapeutiske arbeid. Ungdommene kan ha med seg en lang rekke med relasjonsbrudd og uheldige relasjonserfaringer. Dette kan få konsekvenser for ungdommenes måte å tilnærme seg andre på og hvordan de opplever miljøterapeutene. Miljøterapeutene må søke å vise at de ikke kommer til å svikte på samme måte som andre voksne har gjort før. De jobber med å vise ungdommene at de holder ord og at de gjør som de sier og sier som de gjør. Dette kan ta tid.

Larsen (2004, s. 31) skriver at “barn og unge som trenger et miljøterapeutisk institusjonstilbud, har vært utsatt for tidligere, mange og vedvarende dårlige andrebilder”. Disse dårlige andrebildene har gjort ungdommene sårbare og de faller ofte på utsiden av samfunnet. Å vokse opp på barneverninstitusjon er på mange måter på “utsiden” av samfunnet i seg selv. De unge bringer med seg sine dårlige relasjonserfaringer i møte med andre, og på bakgrunn av disse skaper ofte samspillforstyrrelser (Larsen, 2004). “På bakgrunn av sine negative og smertelige relasjonserfaringer (og de har ofte få andre) skaper de i møte med andre mennesker det de trenger minst, avvisning og bekreftelse på at de er “gale”. Deres selvforståelse som organisatorisk prinsipp blir bekreftet” (Larsen 2004, s. 32). Avvisning og negativ bekreftelse blir en ond sirkel disse ungdommene kan bli værende i. Den unges virkelighetsbilde blir bekreftet når den andre avviser den unge, slik den unge søker. Avvisningen og bekreftelsen av det negative selvbildet representerer en trygghet for den unge (Larsen, 2004), selv om dette anses som utrygghet for oss rundt. Slik blir det utrygge en trygghet, og tryggheten som skapes i institusjonen, en utrygghet. Når en ungdom med en barndom preget av avvisning og dårlige relasjonserfaringer flytter inn på en institusjon, kan endring- og utviklingsarbeidet for den unge ta lang tid. I følge Larsen (2004) trenger dårlig integrerte ungdommer bekreftelse og anerkjennelse for sitt strev med forandring og utvikling. De unge må lære seg nye erfaringer

Relasjon

En sentral faktor innenfor miljøterapi er relasjonelt arbeid. Relasjon er forhold mellom mennesker, sosialt og følelsesmessig. Shibbye (2002) skriver at i relasjon er partene gjensidig avhengig av hverandre. I miljøterapeutisk arbeid kreves profesjonelt relasjonsarbeid. Miljøterapeutene i en barneverninstitusjon der unge med relasjonsbrudd bak seg bor, må ha egen relasjonskompetanse i fokus. I rollen som miljøterapeut bruker en seg selv som person som arbeidsverktøy. Det er meg selv i rollen som miljøterapeut jeg kan investere i relasjonen til ungdommen. Martin Buber forstår mennesket som unikt og verdifullt der relasjonskompetansen forankres i en subjekt-subjekt tradisjon, med vekt på det unike i møtet mellom mennesker. I relasjonen til ungdommen må miljøterapeuten forholde seg til den andres annerledeshet på en anerkjennende måte, ved å verdsette den andre for den han eller hun er (Eide m.fl., 2003). I et slikt forhold er det vanskelig å skape gjensidighet i relasjonen, og individene kan krenke den andre. Selv med forskjellig ståsted er vi avhengig av å oppleve likeverd for å skape en god relasjon der tillit, åpenhet og respekt er viktig. Den unge er

“uferdig” uten psykologisk bagasje, mens den voksne tar med seg andre forutsetninger inn i forholdet eller relasjonen (Shibbye, 2002). Å skape en relasjon mellom miljøterapeut og den unge krever at den profesjonelle møter den unge uten å krenke. Miljøterapeuten må anerkjenne annerledesheten hos den unge, og forstå at deres relasjonserfaringer er ulike.

Relasjonen mellom ungdom og miljøterapeutene er en grunnleggende faktor i miljøterapi. Lamberts psykoterapeutiske forskning tar for seg fire faktorer som har innvirkning på terapien:

- Ekstraterapeutisk forandring (40 %). Dette er hva ungdommen bringer med seg av personlige og sosiale ressurser.
- Det terapeutiske forholdet (30 %). Dette er ungdommens opplevelse av miljøterapeutens empati, varme, akseptering og forhåpning om bedring.
- Den terapeutiske teknikken (15 %)
- Forventningen (15 %)

(Lambert, 1992, i Rønnestad og von der Lippe, 2002)

De unge som bor i tiltak av barnevernet har på en eller annen måte opplevd brudd i nære relasjoner. Det å flytte ut av hjemmet og inn på institusjon, er et relasjonsbrudd. De relasjonsforstyrrede unge har vanskeligheter med nærhet og distanse. De søker nærhet, samtidig som de er redd for å knytte seg til fordi de er redd for å bli avvist. Dermed er relasjonelt arbeid en sentral del av det miljøterapeutiske arbeidet som skjer på institusjonene. For at relasjonelt arbeid skal få en miljøterapeutisk effekt, må det forankres i tid og rom med et definert innhold. Hvordan institusjonen organiserer tiden og rommet og hva som legges inn av innhold, avhenger av institusjonens metoder og fagsyn. Slik har organisasjonen i seg selv en terapeutisk effekt (Larsen, 2004).

Struktur og relasjon er ikke motsetninger, men utfyllende i hverandre. Struktur uten relasjon blir rigid, og relasjon uten struktur blir flytende og kaotisk. Miljøterapi kan ikke være enten struktur eller relasjon, men både og. Endrings- og utviklingsarbeidet den unge skal gjøre under institusjonsoppholdet krever tydelige voksne som tåler motstand og orker å stå i det. Når disse unge opplever at grenser opprettholdes og innholdet i relasjonene ikke kan ødelegges som et resultat av deres samspillsforstyrrelser, kan forandringsarbeidet begynne. De voksne som jobber med disse unge må ikke bare være spesielt gode å holde ut, stå i det og

tåle mye motstand og uttesting, de må ha en god og trygg struktur i organisasjonen som tåler ungdommens uttesting og motstand (Larsen, 2004). Møller (2003) skriver hva som kjennetegner den gode miljøterapeut⁵, dette skriver jeg om senere i oppgaven. Han finner at de dyktige miljøterapeutene liker å være sammen med ungdom og har en sterk opplevelse av å lykkes i arbeidet sitt.

Miljøterapi i institusjonsbehandling

I barneverninstitusjoner står miljøterapi sentralt, og det miljøterapeutiske arbeidet påvirkes av hvordan personalet trives i sitt arbeid. Lybergs (2007) hovedfagsoppgave er relevant forskning for min studie. Oppgavens sentrale spørsmål er knyttet opp til to hovedområder han er opptatt av i forhold til miljøterapi på institusjon: Barna og hvordan det går med dem, og hvilke behandlingsformer som brukes. Lyberg har tatt for seg forskningen på sentrale spørsmål knyttet til miljøterapi og institusjonsbehandling. Lyberg (2007) fant ingen skandinaviske studier som beskriver hvilke kjennetegn en god eller dårlig institusjon har. Armelius (2002) fant i sin sluttrapport at personalets opplevelse av de psykososiale arbeidsforholdene på institusjonen, henger nøye sammen med resultatet av behandlingen (Lyberg, 2007). Armelius (2002) skriver at hvis personalet har det bra på jobb, innvirker dette på behandlingen og andre forhold ved institusjonen, og personalet utfører behandlingsoppgavene på en bedre måte. Dette ser jeg en klar overføringsverdi til miljøterapien som utføres på barneverninstitusjoner. Når miljøterapeutene kan påvirkemetoder og strategier de skal jobbe etter, vil dette ha en positiv påvirkning på hvordan jobben blir utført. Kvaliteten på institusjonen handler altså om mer enn metodene, det handler også om hvordan miljøterapeutene har det på jobb (Lyberg, 2007).

Hva kjennetegner “gode” institusjonstiltak?

Bufdir. (2010) har i sin rapport beskrevet hva de mener kjennetegner de “gode” institusjonstiltak. Variasjonene er store i institusjoners innhold og organisering. Det har vanskeliggjort undersøkelser av effekter av institusjoner. Sentralt i miljøterapi i institusjon er intervensjonen øyeblikk-til-øyeblikk og den daglige intervensjonen mellom ungdom og miljøterapeuter. Disse hverdagslige øyeblikksintervensjonene skiller miljøterapi fra andre

⁵ På side 20- 21 presenterer jeg Møllers studie grundigere.

typer terapi. Plant og Panzerella (2009) hevder at institusjonstiltak er svært komplekst og inkluderer alt av regler, terapier eller metoder, samhandling i personalgruppen, strukturer, filosofier, etc., som er involvert i 24 timers omsorgstilbud, 7 dager i uken (i Bufdir., 2010, s. 113). Her kommer kompleksiteten i det miljøterapeutiske institusjonstilbudet frem. Von Voorhis (1997) hevder at gode tiltak må tydelig beskrive hvem målgruppen er, og hva som er målsettingen med tiltaket. "Det må også foreligge en beskrivelse av hvilke behov relatert til problemene som kjennetegner målgruppene" (Bufdir., 2010, s. 114). Denne forskningen peker i samme retning som Bufetats fokus om å spisse målgruppene ved de ulike institusjonene etaten har.

Arnold og Hughes (1999, i Andreassen, 2003) har gjennomført en omfattende gjennomgang av relevant litteratur og konkluderer med at påvirkning ungdom imellom medfører størst risiko for ungdommer som i utgangspunktet viser moderate vansker. Selv om ungdom med alvorlig atferdsvansker plasseres ved egne institusjoner, er det likevel ungdommer som bor på omsorgsinstitusjoner som har alvorlige atferdsproblemer. Barnevernloven definerer alvorlige atferdsvansker som "alvorlig eller gjentatt kriminalitet, vedvarende misbruk av rusmidler, eller på annen måte". Det er ingen god løsning for den øvrige ungdomsgruppa eller institusjonen som omsorgsbasis at ungdom med alvorlige atferdsproblemer bor sammen med ungdom uten samme problematikk. Ungdom som viser moderate atferdsvansker finner vi mange av på institusjoner, som ut fra Arnold og Hughes (1999) blir utsatt for stor risiko for negativ påvirkning. Dette er en utfordring mange institusjoner møter daglig. Når en ungdom plassert på omsorgsinstitusjon utvikler alvorlig atferdsvansker kan det ta lang tid før ungdommen blir flyttet til en annen institusjon. Hvis barneverntjenesten ser det nødvendig å forandre vedtaket, kan dokumentasjonen av problematikken være en omfattende og tidskrevende jobb. Det finnes heller ikke alltid institusjonsplasser ledige for ungdommen som er på vei til "å spreng" seg ut av sin institusjon. Derfor kan ungdommer med uønsket atferd bli boende sammen med ungdom som lett lar seg påvirke av den negative atferden. Samtidig kan påvirkning og smitteeffekt mellom ungdom også være positivt. Det handler da om å skape en positiv motkultur som importeres av ungdommene. Institusjonsbetingelsene og trekk ved ungdommen selv er avgjørende for styrken av motkulturen. Det er institusjonsbetingelsene som organisasjonen først må jobbe med, slik at forholdene legges til rette for at ungdommens deltakelse i den positive motkulturen (Andreassen, 2003).

Andreassen (2003) har gjennom forskningen sett viktigheten av å integrere institusjonsungdommen med prososiale ungdomsmiljøer. Lykkes ikke institusjonen med å integrere ungdommen i normalsamfunnet utenfor institusjonen eller skape et godt miljø på institusjonen, påvirker dette effekten av institusjonsoppholdet i negativ retning. Andreassen (2003) har kommet frem til to viktige konklusjoner. Det er viktigheten av at ungdommene etablerer kontakt med ”normalfungerende” ungdommer utenfor institusjonen, og viktigheten av å avklare om ungdomskulturen i institusjonen kan påvirkes gjennom tiltak fra personalgruppa, og om forhold ved institusjonen har betydning for den kulturen som utvikles (Andreassen, 2003).

Det er et problem at mange avbryter institusjonsoppholdet før ungdommen har nådd sine utviklingsmål. Studier fra mange land viser at 30-50 % av ungdommene forlater institusjonen før planlagt tid (Scholte, 1997, i Andreassen, 2003). Jeg har ikke funnet norske undersøkelser av behandlingssammenbrudd i institusjoner. En må finne de mekanismene hos ungdommen og eller ved institusjonen som fører til avbrudd. Rømming påvirker institusjonsoppholdet. Det kan forklares ved både ungdommen selv og forhold ved institusjonen. Noen institusjoner har mange rømminger, noen ingen. Noen ungdom rømmer mye, andre sjelden. Hvordan institusjonene forholder seg til ungdommens rømningsatferd er av betydning. At institusjonen har rutiner for håndtering av uteblivelser og rømming, kan være med på å samkjøre personalet slik at miljøterapeutene handler på samme måte i slike situasjoner. Å være samkjørte er fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet.

Ustabile institusjonsopphold har dårlig effekt på ungdommens utvikling (Andreassen, 2003). Årsakene til et ustabilt institusjonsopphold for en ungdom kan være mange. At ungdommens problematikk og behov endrer seg kan være en av forklaringene. At ikke institusjonstilbudet dekket ungdommens omsorgstilbud kan være en annen. Mange ungdommer har flere flyttinger bak seg. Stadige flyttinger og nye relasjonsbrudd er uheldig. Hver flytting fører med seg forstyrrelse og stress for ungdommen, særlig når flyttingene skyldes sammenbrudd i plasseringen (Andreassen, 2003). Det er sammenheng mellom hyppige flyttinger mellom institusjoner og hyppige flyttinger senere i livet. Institusjonsbruddet er ofte konfliktfylte og ubehagelige for ungdommen. “Sammenheng mellom manglende stabilitet og institusjonstilpasning kan indikere at mange av ungdommene som opplever manglende stabilitet, også er blant dem som viser størst grad av atferdsvansker, og som dermed også innehar minst skoleferdigheter” (Andreassen, 2003, s. 153-154).

Forskningen er klar på at de som fullfører behandlingsopplegget som planlagt, går det bedre med (Andreassen, 2003). Forklaringsvariablene på brudd i institusjonsoppholdet kan være mange og komplekse. En forklaring kan være at ungdommene som fullfører institusjonsoppholdet tilhører gruppen med minst atferdsproblemer, og derfor har bedre prognose. En kan forklare gode resultater med at ungdommene modnes og endres så lenge institusjonsoppholdet varer, øker sannsynligheten for at de som er plassert lengst har best utvikling og prognoser. Det er å opprettholde atferdsendringene etter endt institusjonsopphold som er vanskelig. At institusjonsoppholdet virker kan forklare at det generelt går best med de som fullfører planlagt oppholdslengde. Det er et tankekors i debatten om fokuset på redusert oppholdstid som jeg beskriver under overskriften Program 2010. Brytes institusjonsoppholdet før planlagt avslutning, kan det likevel ha vært en viktig og innholdsrik tid for den unge. Selv om det er best når institusjonsoppholdet følger den lengde det er ment for å være, kan brutte opphold likevel være bedre enn å bli værende i den livssituasjonen den unge var i. Det kan være til det bedre at den unge får et miljøskifte og en pause fra sin hjemmesituasjon. Selv om opphold ikke blir fullført, kan ungdommen ha startet en endringsprosess til det bedre. Hvorvidt denne prosessen fortsetter når tiltaket opphører er mer usikkert.

Den miljøterapeutiske organisasjon

Erik Larsen (2004) skriver om organisasjonen som terapeut. En miljøterapeutisk institusjon må organiseres på en faglig og god måte. Organiseringen av institusjonen må ikke bli for statisk slik at dynamiske og spontane handlinger ikke kan skje. Når rammene og strukturen er godt innarbeidet, vil organisasjonen tåle spontanitet, individuelle tilpasninger og umiddelbare situasjoner. Den gode miljøterapeut vet hvordan arbeidet skal gjøres innenfor organisasjonens rammer, men også tørre å gå på utsiden når det trengs. En miljøterapeut som ser nytten av systematikk, vil kunne planlegge en leggesituasjon og samtidig være mellommenneskelig i kontakten med ungdommen (Grønvold, 2010).

En barneverninstitusjon som organisasjon har en primæroppgave. Primæroppgaven kan forstås som den oppgaven organisasjonen skal løse for å skape og sikre sin legitimitet (Larsen, 2004). Barneverninstitusjonen som organisasjon sin primære oppgave er å legge til rette for endring og utvikling for ungdom som plasseres etter barnevernlovens fjerde kapittel. For at institusjonen skal løse primæroppgaven, kreves en ledelse som evner å formulere den primære

faglige oppgaven, formidle oppgaven, undersøke om den er forstått, undersøke om den er akseptert og påse at det blir jobbet etter den (Larsen, 1999).

Det er innenfor organisasjonen mulighetene og utfordringene ligger. “Den miljøterapeutiske institusjon som organisasjon danner rammen om og skaper muligheter for det miljøterapeutiske arbeidet, representerer den miljøterapeutiske organisasjonen en særskilt oppgave og en særskilt organisering for å få oppgaven løst” (Larsen, 2004, s. 52). Et overordnet perspektiv på miljøterapeutisk arbeid er forståelsen av den miljøterapeutiske organisasjon (Larsen, 2004). Perspektivet har fokus på om oppgaven er tydelig nok formulert, ledelsen er god nok, dynamiske krefter som det arbeides med og om miljøterapeutene jobber med den miljøterapeutiske oppgaven (Larsen, 2004). En miljøterapeutisk organisasjon er avhengig av en god ledelse. Ledelsen skal identifisere og stimulere faktorer som fremmer miljøterapeutisk arbeid. Den må også motarbeide faktorer som hemmer miljøterapeutisk arbeid. Det er ledelsens ansvar at den miljøterapeutiske oppgaven er tydelig formulert, meddelt og forstått, slik at alle arbeider mot det samme mål (Larsen, 2004).

Hvilket fagsyn som kjennetegner en faglig miljøterapeutisk organisasjon kan være sammensatt og ulikt. Når institusjonen ikke jobber etter en fast teori eller metode, kan det kalles å ha et eklektisk fagsyn. Ingen teori er enerådende på område, derfor finnes det mange måter å drive institusjoner på, også eklektisk. Larsen (2004) tar for seg kriterier og kjennetegn en faglig miljøterapeutisk organisasjon:

- En aktiv og reflektert ledelse med fokus på forhold mellom organisering og terapeutisk arbeid.
- Den miljøterapeutiske oppgaven og fagsynet som ligger til grunn for arbeidet med den, er klart og tydelig definert.
- Det arbeides aktivt og bevisst med prosesser i organisasjonen både innen og mellom de ulike delsystemene.
- Et differensiert og individualisert miljøterapeutisk tilbud der differensieringen er basert på inklusjons- og eksklusjonskriterier.
- Bevisst rekrutterings bevisst rekrutterings- og personalpolitikk i forhold til den kompetanse organisasjonen trenger for at den primære miljøterapeutiske oppgaven skal kunne løses.

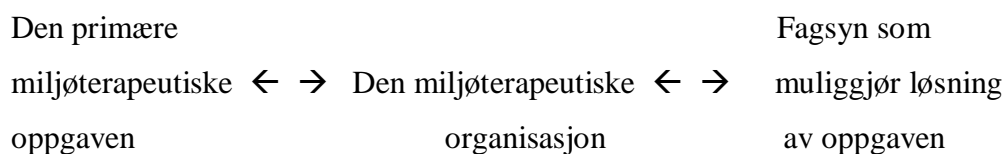
(Larsen, 2004, s. 62-63)

Hvordan man organiserer arbeidet i institusjonen kan både være fremmende og hemmende i arbeidet for å få den miljøterapeutiske oppgaven løst. Thunberg (2002) ser gjennom sin studie

at både begrensningene og mulighetene ligger i selve organisasjonsformen. Thunbergs (2002) studier viser hvordan organisering av arbeidet kan lede til at, i denne studien, pasientene opprettholder, problemene hjelpeapparatet er satt til å løse. Barneverninstitusjonen skal organiseres slik at det legges til rette for forandring og utvikling. Målet er at ungdommen på kortere eller lengre sikt, skal klare seg uten bistand fra institusjonen. Thunbergs (2002) studie viser også hvordan god organisering kan føre til at pasientene gis reelle muligheter til å arbeide med sine oppgaver og situasjon. Det er organisasjonsformen som fremmer og hemmer miljøterapeutisk arbeid.

Den miljøterapeutiske primæroppgave

Den miljøterapeutiske primæroppgave er “å skape muligheter for at barn og unge i sin situasjon kan arbeide med sin forandring og utvikling” (Larsen 2004, s. 22). Når barn og unge er plassert i tiltak er den politisk definerte oppgaven løst. Den miljøterapeutiske primæroppgaven må holde seg innenfor den politiske definerte oppgaven, som er å gi barn og unge som er i behov av det et institusjonstilbud. Hvordan denne politiske oppgaven løses, altså hvilket tilbud ungdommen får, er den miljøterapeutiske primæroppgaven. Slik blir den politiske definerte oppgaven en rammebetingelse barneverninstitusjonen løser gjennom sitt miljøterapeutiske arbeid. Det miljøterapeutiske arbeidet skal bestå av et fagsyn som muliggjør løsning av primæroppgaven som står i samsvar med den politiske definerte oppgaven.

Larsens (2004, s. 24) figur viser det gjensidige forholdet mellom primæroppgaven, organiseringen og fagsynet. Denne figuren ser jeg videre på i oppgavens drøftingsdel.

Den institusjonelle politiske oppgaven er løst når den unge kommer til institusjonen (Larsen 2004). Den miljøterapeutiske primæroppgaven defineres gjennom en omskapning fra den politiske oppgaven til en faglig. En slik omskapning krever at organisasjonen har et tydelig og reflektert fagsyn (Larsen, 2004). Det er institusjonens oppgaveforståelse fagsyn som må legges til grunn for det miljøterapeutiske arbeidet (Larsen, 2004). Larsen (2004) ser et

gjensidig forhold mellom den primære miljøterapeutiske oppgaven, den miljøterapeutiske organisasjon og fagsynet som muliggjør løsning av oppgaven. Den miljøterapeutiske organisasjon skal gi et godt miljøterapeutisk tilbud ved å implementere den primære miljøterapeutiske oppgaven og fagsynet som muliggjør løsning av oppgaven.

Det miljøterapeutiske arbeidet ved en barneverninstitusjon består av mye mer enn interaksjonen med ungdommene. Samhandlingen og interaksjonen miljøterapeutene og ungdommene kan anses som den primære miljøterapeutiske oppgaven. “Primære arbeidsprosesser er den tid og de ressurser som er avsatt til det direkte arbeidet med barn og unge. Med sekundære arbeidsprosesser forstås andre prosesser som er nødvendige for at primære arbeidsprosesser kan finne sted” (Larsen 2004, s. 56). Miljøterapeutisk ledelse er en sekundær arbeidsprosess ved at den er ansvarlig for at de nødvendige sekundære arbeidsprosessene finnes, og ved at terapeutisk ledelse er den sekundære arbeidsprosessen som påvirker miljøterapeutenes arbeid med de primære prosessene og den primære oppgaven (Larsen, 2004).

Den miljøterapeutiske grunnstruktur

Miljøterapeuten i sin rolle blir en del av den miljøterapeutiske strukturen ved å representere territoriale- og tidsmessige grenser og ved å ivareta og tydeliggjøre strukturene (Larsen, 2004). I Larsen (2004) representerer den miljøterapeutiske grunnstrukturen både en utfordring og en støtte for dårlig integrerte unge som ofte kommer fra ustrukturerte og kaotiske familieforhold.

Grunnstrukturen kan tilby hjelp for den unge til å strukturere sitt “indre kaos”. Strukturen må også kunne romme den unges angst og aggresjon uten å gå i stykker av det (Larsen, 2004). Den unges endrings- og utviklingsarbeid kan for den unge være en vanskelig og tung prosess.

“Gjennom å møte en miljøterapi med tydelige og vedvarende grenser og et relasjonelt innhold som ivaretar og bekrefter positivt, kan barnet eller den unge selv arbeide med sin egen forandring og utvikling” (Larsen 2004, s. 19).

Miljøterapeutiske balanse ganger

Forfatterne Olkowska og Landmark publiserte artikkelen: “Hva gjør miljøterapi til terapi” i *Fontene* 9/2009. De knytter organisasjonens ansvar opp mot den terapeutiske virksomheten som planlegges. Forfatterne skriver at der miljøterapi utøves innenfor en institusjonell ramme, må miljøterapeutene mestre balanse gangen mellom å ivareta institusjonens rammer og den miljøterapeutiske fleksibiliteten (Olkowska og Landmark, 2009). Forfatternes fokus på at miljøterapien utøves innenfor en institusjonell ramme, er spesielt interessant for min oppgave. Den gode miljøterapeutiske organisasjon ivaretar både individets behov og institusjonens struktur. Den legger til rette for at ungdommen ikke møtes av enten struktur eller relasjon. Struktur og relasjon handler ikke om enten eller, men både og. Struktur uten relasjon blir rigid og formålsløst og relasjon uten struktur blir utflytende og formløst (Olkowska og Landmark, 2009).

Den gode miljøterapeuts personlige kompetanse

Miljøterapeutene er sentrale i det miljøterapeutiske arbeidet i en barneverninstitusjon. Det er nettopp miljøterapeutenes nærvær og kontinuerlig samhandling med ungdommene døgnet rundt, som skiller denne terapiformen fra andre. Rollen som miljøterapeut besittes av ulike personer med ulike kvaliteter. Roar Møller ga i 2008 ut boka “Den gode miljøterapeut” som baserte seg på hans hovedoppgave “Den gode hjelper i profil og prosess. Om dyktige miljøterapeuters kjennetegn og faglig utvikling”. Jeg vil se nærmere på Møllers studie (2003, 2008) som et teoretisk grunnlag, hvor han så på hva som kjennetegnet de dyktige miljøterapeutene og hva slags opplevelser de hadde av hva som fremmet og hemmet deres faglige utvikling. Møller viser gjennom studien hvordan erfarne miljøterapeuter blir dyktige og hvordan erfarne miljøterapeuter har utviklet seg. Han finner at de dyktige miljøterapeutene liker å være sammen med ungdom og har en sterk opplevelse av å lykkes i arbeidet sitt (Møller, 2003). Studien viser at profesjonell faglighet utvikles gjennom hele livet. Møller setter fokus på hvordan organisatoriske forhold, og særlig ledere, påvirker utvikling av miljøterapeuter og kvaliteten på det miljøterapeutiske arbeidet. Møller (2003) skriver at i arbeidsmiljøer som kjennetegnes av ivaretagelse, refleksjon og samvær med gode kolleger og dyktige ledere virker fremmende på faglig utvikling og profesjonelt miljøterapeutisk arbeid. En godt organisert institusjon er langt på vei en god faglig institusjon.

I følge Møller (2005, 2008) er det en dialektisk sammenheng mellom gode miljøterapeutiske organisasjoner og gode miljøterapeuter. Gode miljøterapeutiske organisasjoner består av gode miljøterapeuter, samtidig som gode miljøterapeuter trenger gode miljøterapeutiske organisasjoner. For at en den gode miljøterapeuten skal jobbe godt miljøterapeutisk, må institusjonen være godt organisert slik at forholdene ligger til rette for å utføre godt miljøterapeutisk arbeid (Møller, 2008). På bakgrunn av intervjuer med ti utvalgte dyktige miljøterapeuter beskriver Møller (2005) blant annet fire faktorer for hva som bidrar til å gjøre en miljøterapeut god; praksiserfaring med målgruppen, utdanning og opplæring, personlige livserfaringer og organisasjonens sunnhet. Informantene fremhever sin miljøterapeutiske erfaring som den viktigste påvirkningen for deres faglige utvikling. I tillegg vektlegger Møller (2008) troen på mestring og opplevelser av å lykkes som sentrale faktorer. "Mennesket synes å kunne tåle mye av både uro, angst og utvikling dersom situasjonen oppleves å ha en dypereliggende mening" (Dahl, 1998, s. 60). I Møllers (2003) studie var de dyktige miljøterapeutenes beretninger om hva som hemmet deres arbeid færre enn hva som fremmet. Omorganiseringer, dårlig fungerende veiledere, for vanskelige ungdommer i forhold til rammer og kunnskap, og organisasjons- og kollegarelaterte problemer oppga miljøterapeutene som hemmende for sin utvikling (Møller, 2003).

I rollen som miljøterapeut har man både en oppdragerrolle som gjør en til pedagog og en behandlerrolle som gjør en til terapeut. Dette skiller miljøterapien fra andre terapiformer. Miljøterapeuten må kunne benytte seg av psykoterapeutisk kompetanse for å lytte til ungdommens indre verden samtidig som miljøterapeuten skal oppdra og noen ganger sanksjonere overfor ungdommen (Møller, 2003).

Positiv ungdomskultur

Gjennom Egelund og Hestbæks (2003) "Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet: en forskningsoversigt" finner jeg relevant forskning for mitt tema. For å utvikle en positiv ungdomskultur på institusjonen, må personalet være enige i arbeidet med mål og metode samtidig som personalet ikke har mange innbyrdes konflikter (Egelund og Hestbæk, 2003). Institusjonens effektivitet avgjøres av at en negativ ungdomskultur ikke motarbeider behandlingskulturen ved institusjonen. Institusjonens evne til å vurdere den rette plasseringsvarighet for den enkelte ungdom har betydning for kvaliteten (Egelund og

Hestbæk, 2003). Forfatterne skriver at oppholdet skal være tilstrekkelig langt for å redusere antisosial atferd og lære ferdigheter i forhold til den omverdenen han skal ut i. Dette er i tråd med Program 2010s intensjon om kortere oppholdstid. Kortere oppholdstid og raskere gjennomstrømning på institusjonene står i konflikt med de faktorene Egelund og Hestbæk (2003) beskriver som kjennetegn på en institusjon med god kvalitet. Institusjonsoppholdene skal heller ikke være lenger enn nødvendig. Tiltaket skal fortløpende evalueres etter om det er til barnets beste å bo på institusjonen. Ungdom på institusjon utsettes for risiko for forverring av deres antisosiale atferd i institusjonene (Andreassen, 2003). Jeg mener det er et tankekor at det iverksettes et program for å ha fokus på oppholdstid. Det skal kunne forventes at rette instanser gjør kontinuerlige vurderinger på om oppholdet er til det beste for ungdommen. At ungdommen nyttiggjør seg av institusjonstilbudet bør være i fokus hos barneverntjenesten, fagteam og institusjonen til en hver tid.

Trivsel som en kvalitetskriterie

Innledningsvis viste jeg til Armelius (2002) studie som undersøkte effekten av behandling på svenske psykiatriske behandlingshjem. Armelius (2002) finner at personalets opplevelse av de psykososiale arbeidsforholdene på institusjonen, henger nøye sammen med resultat av behandlingen (Lyberg, 2007). Er det en negativ ungdomskultur på institusjonen, kan personalets positive kultur støtte opp i arbeidet i vanskelige perioder.

I en engelsk studie har Brown, Bullock, Hobson og Little (1998) sett på kvalitetskriterier ved ti ulike institusjoner. Gjennom studien ser de på kvaliteten som en prosess som tar utgangspunkt i at institusjonens struktur påvirker personales kultur, som igjen påvirker ungdommenes kultur (Lyberg, 2007). Strukturen er veien til de målene institusjonen på alle nivåer jobber mot (Brown m.fl., 1998). Når det jobbes med mål fra sentralt og lokalt nivå, er det en klar strukturering av institusjonsarbeidet (Brown m.fl., 1998). Denne engelske studien kan overføres til våre norske institusjoner. Sentrale mål kan være politiske mål som settes for utøvelse av institusjonsarbeid. Eksempler på dette er Bufetats Program 2010, barneverntjenesteloven, arbeidsmiljøloven, "Kvalitetsforskriften" og "Rettighetsforskriften". Sentrale mål er også overordnede mål barneverntjenesten skriver i vedtak om innflytting på institusjonen. Når miljøpersonalet på institusjonen jobber mot sine lokale mål som er i henhold til sentrale mål og føringer, skjer strukturelt institusjonsarbeid.

I sin undersøkelse skriver Brown, Bullock, Hobson og Little (1998) at en sterk personalkultur oppstår når institusjonen har en sammenhengende struktur når lokale mål henger sammen med sentrale mål. Når personalkulturen er sterk, jobber hele personalgruppa mot institusjonens mål. Selv når ungdomsgruppa utfordrer personalet og institusjonsrammene, klarer den gode miljøterapeutiske personalgruppa å opprettholde godt faglig arbeid. En personalgruppe må klare å jobbe mot de satte målene, selv i turbulente/kaotiske/vanskelige perioder der ungdommene tester strukturen og prøver å skape kaos på institusjonen.

Nygrens ideologiske prinsipper

Miljøpersonalets menneskesyn og ideologiske prinsipper påvirker hvordan de møter ungdommene. Når miljøterapeuten møter ungdommen med et utviklingssyn, har en med seg Nygrens ideologiske prinsipper. Pär Nygren (1997) skriver at en ideologi søker å forstå hvordan virkeligheten er, hvilke styrker og svakheter virkeligheten har og hvilke muligheter som ligger i den.

Nygrens første ideologiske prinsipp er helhetssyn. Med det menes at som profesjonsutøver ser man mennesket i sammenheng med indre og ytre påvirkninger. “Det er viktig å innse at det ikke er tilstrekkelig å utrede enkeltindivider uten å se på deres omgivelser og hva som kan ha innvirkning på deres atferd og væremåte” (Nygren, 1997, s. 90). Dette kan ses i sammenheng med den hermeneutiske sirkel der helhet og del står i et avhengighetsforhold til hverandre. Når vi forstår ungdommen gjennom et helhetssyn ser vi den helhetlige situasjonen til ungdommen, ikke bare enkeltfaktorer eller hendelser i dens liv. Forståelsen bygger på alle at alle faktorer som påvirker barnet er tatt med i helhetssynet. Enkeltstående episoder kan ofte være styrende, mens ungdommens helhetlige situasjon kommer i skyggen.

Ungdommen må ikke kun forstås ut fra sine omgivelser, fordi ungdommen er et aktivt handlende subjekt som forsøker å selv påvirke sin hverdag og samfunnet rundt seg. Dette omtaler Nygren som subjektsynet. Å påvirke egen hverdag er i tråd med Bufetats fokus om brukermedvirkning. Ungdommens bakgrunn og historie vektlegges i barnevernet, og er ofte årsaken til at ungdommen er under tiltak av barnevernet. I tråd med Diltheys hermeneutikk trekkes her ungdommens historiske perspektiv frem som et sentralt poeng. Når vi møter ungdommen som et selvstendig individ med de muligheter og ressurser det har, innehar vi et subjektsyn (Nygren, 1997). I barnevernet kommer vi i kontakt med mennesker som etter beste

evne har prøvd å styre sine liv og ivareta egne og andres interesser og behov. I en konfliktfylt hverdag innenfor de sosiale og økonomiske gitte rammer kan det bli vanskelig å mestre vesentlige krav (Nygren, 1997). Selv om barn og familier er i kontakt med barnevernet, skal de ikke fratas alt ansvar for eget liv. De skal møtes med subjektsyn der de er handlende subjekter som skal behandles med respekt og likeverd.

Nygrens tredje prinsipp er åpenhets- og tydelighets. "Åpenhets- og tydelighetssyn innebærer full åpenhet overfor barn og foreldre på alle områder som angår dem" (Nygren, 1997, s. 92-93). Miljøterapeutisk barnevernarbeid er fullt av barnevernfaglig, etiske og moralske utfordringer. Åpenhet kan i enkelte saker være spesielt utfordrende. Jeg mener åpenhet er fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet, tatt alder og modenhet med i betraktningen. For at endring og utviklings skal være mulig må en jobbe med de utfordringer og de ferdighetene ungdommen trenger. Dette krever åpenhet. Åpenhet er også en fanesak Bufetat jobber etter. Tydelighet mener jeg er en forutsetning for miljøterapeutisk endrings- og utviklingsarbeid. Endringsarbeid kan være et tungt og omfattende arbeid, noe som krever tydelighet i forhold til de endringsprosesser ungdommen skal inn i. Utviklingssynet skapes gjennom å arbeide etter de tre overnevnte ideologiske prinsippene ovenfor. Utviklingssynet setter fokus på menneskets iboende ressurser som forutsetning for læring og utvikling (Nygren, 1997). I et hermeneutisk perspektiv kan utviklingssynet gi en riktigere fremstilling av ungdommens livssituasjon. Å se ungdommens iboende ressurser og legge til rette for positiv utvikling er miljøterapiens kjerneområder.

Barnevernjournalen er et aktivt bidrag til saksbehandlingen i en barnevernsak der teksten følger saken. Den tar stadig ny form gjennom fragmenter der tidligere notater kan påvirke senere notater, vurderinger og beslutninger (Engebretsen, 2007). Barnevernjournalen er bygd på en kontrast mellom kravet om objektivitet og kravet om subjektivitet i fremstillingen, der konflikten ligger mellom barnevernarbeiderens objektive sannhet og barnets subjektive sannhet (Engebretsen, 2007).

Hermeneutikk

Martin Heidegger ser på forståelse som noe vi ikke har som et redskap eller verktøy, men at å være menneske er å være forstående (Aadland, 2004). Slik jeg forstår Heideggers syn på forståelse, rettes fokus på seg selv i møte med den andre. Vårt forhold til den andre er

avhengig av vårt forhold til oss selv. Dette stiller høye krav til miljøterapeutens relasjonskompetanse. Selvinnsikt og selvrefleksjon bidrar til god yrkesutøvelse i relasjonelt arbeid (Aubert og Bakke, 2008). Vårt syn på ungdommen og hva vi forventer av dem, påvirker ungdommens væremåte. Dette beskriver Bråten (i Hundeide, 2003, s. 34) som “Thomas-postualet”, som hevder om at “dersom du definerer en situasjon som virkelig, så blir den virkelig i sin konsekvens”.

Som tilskuer til en tekst blir man uberørt og distansert i forholdet, og fornekte muligheten til å ta lærdom av møtet med den andre (Aadland, 2004). Fordommer er i hermeneutikken både positivt og negativt ladet. I vitenskapsteoretisk sammenheng er fordom en dom i forkant (Nerheim, 1995, i Aubert og Bakke, 2008). Med forforståelse menes at vi ikke oppfatter virkeligheten kun gjennom våre sanser, men at den også inneholder en god porsjon tolkning (Thuren, 1993).

“Mistankens hermeneutikk åpner for at teksten har en annen bakgrunn og opprinnelse enn vi umiddelbart tenkte. Mistanken retter seg ikke bare mot den skjulte mening bak teksten, men også mot den bevissthet som er opphavet til teksten” (Henriksen, 1994, s. 229). En slik mistenksomhets hermeneutikk kan ha stor verdi som redskap til kritisk lesning av barnevernjournal (Engbretsen, 2007). Videre følger avhandlingens metodekapittel.

Den miljøterapeutiske ledelse

Mitt forskningsprosjekt omhandler miljøterapi i et organisatorisk perspektiv der jeg ser på rammebetingelsene for miljøterapeutisk arbeid i organisasjonen. En sentral del av den gode miljøterapeutiske organisasjon, er organisasjonens ledelse (Iversen, 2010).

Erik Larsen (1981) skrev en artikkel i *Tidsskrift for norsk psykologforening* der han tok for seg noen organisasjonsmessige synspunkter på miljøterapeutisk behandling av jeg-svake personer. Larsen skriver om miljøterapi i psykiatrien, der jeg ser en klar overføringsverdi til barnevernet. Larsen peker på fem forutsetninger som fremstår som nødvendige dersom miljøterapi skal være mulig:

- Politisk vilje og politiske beslutninger som muliggjør en så omfattende og krevende oppgave som behandling av jeg-svake pasienter er.

- Organisasjonsformer som fremmer mental helse og opplevelse av mening og muligheter for såvel pasient som behandlingspersonell.
- Kyndig ledelse som kan medvirke til løsninger på de vanskeligste og vidtrekkende dilemmaer som er forbundet med behandlingsorganisasjonens virksomhet.
- Realistiske mål som organisasjonen er i stand til å innfri utenfra de gitte rammer. Gjensidig utelukkende mål må kartlegges og redefineres. Behandlingsorganisasjonen kan f.eks. Ikke samtidig innfri forventninger som best mulig og billigst mulig behandling. En av forventningene må gis prioritet.
- Differensierte behandlingstilbud basert på størst mulig enighet om teorier og terapeutiske tiltak.

(Larsen, 1981, s. 113)

Fraværet av ett av de overnevnte punkter kan ikke erstattes med utvidelse av ett annet. Alle punktene må altså foreligge for at miljøterapi skal være mulig. Hvilke av disse punktene som innehar størst utfordringer når vi skal gi ungdom et godt miljøterapeutisk tilbud? Larsen peker på rammebetingelser som må være til stede for behandling. Noe som kan overføres til de ideologiske rammebetingelsene staten gir barneverninstitusjonen. Larsen (1981) skriver videre at det er en forutsetning å skape en jeg-sterk institusjon for å være jeg-byggende for jeg-svake personer. Den jeg-sterke institusjonen må ikke bare utbygges, men også organiseres slik at terapien skal motvirke jeg-svakhet hos ungdommene. Organisasjonen må skille mellom det realistiske og det ideelle, slik at den ikke påtar seg å løse uløselige oppgaver.

Hvis barneverninstitusjonene virker dysfunksjonelle må ikke forklaringen være institusjonenes kompetanse og kunnskap eller ungdommenes utfordringer, det kan like godt være et resultat av rammebetingelsene og politiske beslutninger. Det barnevernfaglige arbeidet som utøves innenfor barneverninstitusjonene må defineres ut fra de økonomiske og organisatoriske betingelser som de faglige og politiske myndigheter setter. Dersom disse rammene gir en uforsvarlig eller anti-terapeutisk virksomhet, medfører dette en faglig og etisk plikt i å si fra (Larsen, 1981).

Fellesorganisasjonen er fag- og profesjonsforbundet for barnevernpedagoger-, sosionomer og vernepleiere. Yrkesutøvelsen er basert på humanistiske og demokratiske verdier, der et yrkesetisk grunnlagsdokument er laget. Fellesorganisasjonens yrkesetiske prinsipper sier det er den ansattes plikt å melde fra om uholdbare forhold på arbeidsplassen (Yrkesetisk grunnlagsdokument, 2002). Den enkelte yrkesutøver har dermed plikt i å melde fra om forhold ved arbeidsplassen som er uforsvarlige. Yrkesutøveren har også et individuelt ansvar til å holde et høyt faglig nivå og stå inne konsekvensene av egne handlinger (Yrkesetiske grunnlagsdokument, 2002).

Kapittel 3 - Metode

Fokuset i denne studien ligger på organiseringen av miljøterapeutiske barneverninstitusjoner og de terapeutiske prosesser i organisasjonen. Jeg ser etter sammenhenger og forklaringer på hvordan rammebetingelsene påvirker det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjonen. Prosjektet avsluttes med hva som fremmer og hemmer miljøterapeutisk arbeid i barneverninstitusjonen.

Jeg valgte en kvalitativ forskningsdesign fordi jeg ønsket å eksplorere miljøterapeutisk praksis. Med bakgrunn i temabaserte intervju har jeg snakket med seks personer tilknyttet en barnevernsinstitusjon, med fokus på den subjektive forståelsen informantene har av opplevelsene knyttet til hva som fremmer miljøterapeutisk arbeid. Utvikling av data har i liten grad vært styrt av teori, det vil si at metoden har vært mer induktiv enn deduktiv (Tjora, 2010). Det betyr at datainnsamlingen hovedsakelig har vært styrt av problemstillingen, med den konsekvens at datamaterialet fra hver informant har blitt bredt og fyldig, uten å bli begrenset ut fra en snever forskningshypotese. Det har resultert i et fleksibelt forskningsopplegg, der tolkning av intervjumaterialet har formet forskningens fokus underveis (Thagaard, 2002).

Hensikten med kvalitative studier er forståelse, hvor jeg som forsker setter studien inn i en kontekst (Stake, 1995). Som forsker innehar jeg en personlig rolle, hvor jeg konstruerer kunnskap basert på min tolkning av informantenes tolkning av virkeligheten. Dette medfører en rekke metodiske utfordringer i forhold til at jeg som forsker må se virkeligheten gjennom informantene og deres representasjoner av virkeligheten. I dette kapittelet vil jeg derfor reflektere over min tilnærming til feltet og utvikling av data. Ettersom det kvalitative forskningsintervjuet kan betraktes som et produksjonssted for kunnskap, blir det viktig å synliggjøre prosessen og reflektere over min rolle som forsker (Kvale, 2009; Thagaard, 1998).

Kvalitativ metode

Intensjonen i denne studien er å undersøke hvordan endringer i ideologiske rammebetingelser påvirker det miljøterapeutiske arbeidet ved en barneverninstitusjon underliggende Barne-, ungdoms- og familieetaten, i lys av hvilke faktorer i organisasjonen som fremmer og hemmer

miljøterapeutisk arbeid. Jeg vil belyse dette ved å undersøke hvilke opplevelser ansatte i barnevernsinstitusjoner har av dette fenomenet, og hvordan de selv reflekterer over sin egen hverdag. Creswell (1998) beskriver kvalitativ metode som en systematisk studie av individer i deres naturlige omgivelser. Min oppgave er derfor å søke dypere innsikt og forståelse i forhold til studiens problemstilling. Kvalitativ forskning søker å få frem og belyse informantenes perspektiv på (deler av) sitt liv, slik som miljøterapeutenes syn på sin egen praksis og erfaring. Hensikten med kvalitative intervju er å få tilgang til handlinger og hendelser som er relevante for min oppgave (Ryen, 2002). Jeg forsker på én enkelt barneverninstitusjon, noe som gjør personalet ved avdelingen interessant å intervju. Deres uttalelser og beskrivelser må ses ut fra den kontekst de er i, noe som gjør det mest interessant å gjøre kvalitative intervjuer med representanter fra dette personalet.

Jeg søker informantenes beskrivelser og opplevelser av deres praksisvirkelighet. Gjennom å gjøre kvalitativt intervju får jeg tak i beskrivelser av historier og erfaringer fra deres praksis. Intervjumaterialet dokumenterer informantenes beretninger og beskrivelser. Intervju gir meg mulighet for studie av meninger og erfaringer, fremfor for eksempel observasjon der samspill hadde vært mer sentralt. Hvis vi ønsker å oppnå innsikt i menneskelige liv, må vi jo gå direkte til det som skal studeres, og til deres erfaringer (Merleau-Ponty, 1994). Jeg benytter meg av en kvalitativ tilnærming fordi jeg skal eksplorere informantenes forståelse og erfaring i forhold til deres egen praksis, ikke generalisere funnene.

Jeg valgte semi- strukturerte intervju som fremgangsmåte for å kunne tilegne meg mest mulig informasjon fra informantene. Det kjennetegnes ved at spørsmålsformuleringen ikke er nøyaktig nedtegnet, men formulert i form av stikkord eller beskrivelser som intervjueren tar utgangspunkt i når spørsmålene formuleres (Kvale, 2009). Det faktum at intervjuet er et møte mellom to forskjellige personer, gjør at vi ikke kan forutsi nøyaktig hva som vil komme frem i løpet av intervjuet, og at det derfor er viktig at man er bevisst sin mulighet til å få frem det uventede i samtalen (Widerberg, 2001). Studien må derfor ha en design som gir rom for variasjoner i miljøterapeutens opplevelser, slik at informantene skal kunne fortelle fritt uten å føle noen sterke begrensninger (Kvale, 2009). Jeg utarbeidet derfor på forhånd en intervjuguide som kan betegnes som en grov skisse over de områder av temaet jeg ønsker å belyse under intervjuet.⁶ Intervjuguiden omfatter i mindre grad eksakte spørsmål og både

⁶ Se vedlegg

temaene og rekkefølgen kan endres underveis. Dermed har jeg struktur på mitt forskningsprosjekt, samtidig som jeg er fleksibel og åpen for at det kan komme nye momenter til underveis (Postholm, 2005). Samtidig må det være basert på bestemte temaer som er felles for alle informantene, slik at jeg får et sammenligningsgrunnlag for analysen (Thagaard, 1998). Det faktum at intervjuet er et møte mellom to forskjellige personer, gjør at jeg ikke vil kunne forutsi nøyaktig hva som vil komme frem under et intervju, og derfor er det viktig at jeg er bevisst at det skal være rom for også det uventede i samtalen. Jeg stilte derfor relativt åpne spørsmål som muliggjorde lengre resonnement, og som gjorde at informantene fikk mulighet til å fortelle sin egen historie uten at jeg måtte avbryte eller lede dem i bestemte retninger.

Utvalg

Valg av informanter er hovedsakelig avhengig av den valgte problemstilling og til dels den benyttede forskningstilnærming. Innenfor kvalitative tilnærminger er det vanlig å benytte et strategisk utvalg, med krav om at informantene velges ut fra at man skal kunne besvare problemstillingen på best mulig måte (Creswell, 1998; Kvale, 2009; Postholm, 2005). Hvis ikke passende personer blir valgt, vil det være vanskelig å belyse fenomenet godt nok. Jeg har derfor skissert tydelige utvalgsriterier. Mitt viktigste kriterium i utvelgelsen var at informantene skulle ha bred erfaring fra miljøterapeutisk praksis, og at de utgjorde en mest mulig homogen gruppe. Jeg har derfor satt et minimumskrav på to års arbeidserfaring innenfor organisasjonen. Videre skulle alle informantene ha minimum tre års høyere sosialfaglig utdanning og være i ulik alder og kjønn. Utvalget består av både kvinner og menn, samt både ledere og miljøterapeuter.⁷

Jeg har valgt å intervju seks personer, da jeg mener dette er nok til å kunne komme frem til den sentrale essensen i deres opplevelse av fenomenet. Det tas her utgangspunkt i Dukes (1984, i Postholm, 2005), som mener det er mest hensiktsmessig å intervju tre til ti personer. Begrunnelsen for det er at styrken i en slik kvalitativ tilnærming ikke ligger i bredden eller mengden av data, men i hvordan mine informanter beskriver det opplevde og erfarte (Kvale, 2009). Utvalget består videre av to menn og seks kvinner. Alle har minimum tre års høyere

⁷ Kjønnskriteriet er satt for å få med ulikheter i kjønnsrollemønsteret. Samtidig vil det ikke bli gjort noen analytisk sammenligning mellom kjønnene. Dette anses ikke for å være relevant i forhold til studiens problemstilling og er heller ikke hensiktsmessig ut fra den noe skjeve kjønnsfordelingen.

sosialfaglig utdanning, og minimum to års arbeidserfaring. Flere har lang arbeidserfaring, opptil 25 år for den mest erfarne. Fordelene med mitt utvalg er at jeg har tre informanter som er miljøterapeuter og tre som er fra ledelsen. Miljøterapeutene er av begge kjønn og har ulik utdanning og erfaring. Informantene fra ledelsen er også av begge kjønn og har de ulik grunnutdanning og videreutdanning. De har alle omfattende erfaring fra institusjonsarbeid, da alle har jobbet som miljøterapeuter tidligere. Deres fortid som miljøterapeuter vil være positivt ved at de kan sette seg lettere inn i miljøterapeutenes hverdag, samtidig som det må tas hensyn til at det er mange år siden de selv jobbet som miljøterapeuter, og deres hverdag var en helt annet enn den miljøterapeutene opplever i dag. Om de refererer tilbake til da de selv jobbet som miljøterapeuter, er det derfor viktig at de er bevisst hvilke endringer som har skjedd på de årene. Miljøterapeutene har blitt anonymisert under pseudonymene 1, 2 og 3, mens lederne refereres til ved de stillingene de besitter.

I tillegg til dette utvalget vil jeg også intervju en representant fra Fylkesmannen. Fylkesmannen driver tilsyn av barneverninstitusjoner, noe som derfor kan gi denne representanten et metaperspektiv på miljøterapeutisk praksis. Intensjonen med dette intervjuet var å la representanten reflektere over informantenes opplevelser, samt også mine tolkninger av informantenes beskrivelser. Representantens refleksjoner vil bli benyttet til å se informantenes opplevelser av sin egen praksis i et større perspektiv.⁸

Min rolle som forsker

Som forsker forsøker jeg å være åpen for at ikke alle forhold er avklart på forhånd, og legge til side min kunnskap og forståelse for fenomenet som skal studeres (Dalen, 2004). Dette gjør jeg ved å vurdere fokus, strategi og taktikk før jeg starter den praktiske gjennomføringen av undersøkelsen, slik at jeg får et fundament for videre arbeid (Robson, 2002). De handlingsmønstrene jeg opplever der og da skal ha hovedfokus, slik at fenomenet mest mulig skal belyses i sin opprinnelige og utolkede form. Dette er spesielt viktig for meg siden jeg forsker på eget fagfelt, på et felt hvor jeg både har min utdanning og min arbeidsplass. Barneverninstitusjonen jeg ser nærmere på er en underavdeling til samme administrasjon og ledelse jeg selv jobber ved. Å bedrive forskning i et miljø og en kultur man selv er del av, gir en rekke utfordringer i forhold til kvaliteten på forskningsprosjektet. I følge Creswell (1998)

⁸ Denne informanten kom jeg i kontakt med etter tips fra institusjonsledelsen, basert på at personen hadde bred tilsynserfaring, lang erfaring fra selve praksisfeltet, høyre utdanning og anerkjent som en kompetent fagperson.

vil det være problematisk for forskere å studere eller undersøke institusjoner eller mennesker man har nære relasjoner til. At lederen ved institusjonen er min leder, krever derfor bevissthet med tanke på nærhet og distanse. De samme utfordringene vil jeg møte på i intervjuet med avdelingsleder, som tidligere har vært min nærmeste leder.

Jeg bringer med meg mine fordommer, forforståelser og forutinntatthet med meg inn i forskningsprosjektet. Som forstående vesener kan vi aldri befri oss fra egne fordommer og forståelsesmåter, heller ikke vår forskerrolle (Holgernes, 1997). At jeg som miljøterapeut i barneverninstitusjon forsker på eget praksisfelt, kan ikke frigjøre meg fra egne fordommer. Forskerrollen kan bidra til en høyere bevissthet på egne fordommer, og jeg kan i mindre grad la meg påvirke av fordommene. Mennesket er ikke “blanke ark” uten fordommer, og i dette tilfellet heller ikke profesjonelle miljøterapeuter. I møte med den andre har vi med oss våre fordommer. Det er hvordan vi forholder oss til våre fordommer som er avgjørende. Gadamer ser fordommer som en begynnelse på forståelse. Både de gode og de dårlige fordommene er betingelser for forståelse (Alvesson og Skönberg, 2008). Dette vil være av betydning både for meg som forsker og for mine informanter. Leser en miljøterapeut for eksempel en journal der den unge har vokst opp i et hjem preget av vold fra foreldrene, kan miljøterapeuten raskt skape seg et bilde av familieforholdene. Besitter miljøterapeuten negative ubevisste fordommer knyttet til voldelige foreldres omsorgskompetanse, kan dette påvirke helhetsbildet til både ungdommen og familien. Dette er aspekter som jeg må ta hensyn til i min analyse av intervjuene med mine informanter. På samme tid som de vil kunne være et godt grunnlag for ny kunnskap, vil de også på samme tid også være fundert i etablerte forståelser. For meg som forsker vil det blant annet være vanskelig å stille spørsmål som synes selvsagte innenfor egen kultur. Dette kan være spørsmål som for en utenforstående ville være viktig og naturlige for å oppnå en forståelse av kulturen. Faren blir dermed at man ikke blir i stand til å se utenfor sine egne erfaringer (Thagaard, 1998). Er jeg dette bevisst mener jeg likevel i stor grad å styre hvordan dette påvirker forskningsprosjektet mitt, ved at det gir meg direkte kjennskap til kulturen og hvilke momenter som kan være relevante å belyse.

Samtidig er ikke mitt mål å bekrefte eller avkrefte spesielle teorier eller tidligere forskning, men å få frem og studere fortellingen til de utvalgte informantene i relasjon til kontekst og situasjon (Van Manen, 1990). Et avgjørende spørsmål blir da om jeg har en induktiv eller en deduktiv tilnærming. Selv om jeg velger en induktiv tilnærming ved å gå åpent inn, betyr ikke det at jeg ikke tar med meg min kunnskap om feltet inn i forskningsprosjektet. Eksempelvis

hadde jeg gjennom intervjuene *Kvalitetsforskriften* som et bakteppe, og forsøkte til en viss grad å stille spørsmål og formulere meg slik at deres svar kunne settes opp mot kvalitetsforskriften i etterkant. Også Tore Anderassens rapport, utgitt av Bufdir, påvirket hvilke spørsmål jeg stilte og hva mitt fokus ble rettet mot. Tidligere forskning har dermed gjennom hele forskningsprosessen gitt meg en pekepinn på hvordan jeg kan forstå feltet, og hvordan tolke data. Det foregår med andre ord en interaksjon mellom de forutsetninger man går inn i undersøkelsen med, og de forhold som avdekkes underveis i prosessen, mellom det induktive og det deduktive (Thagaard, 1998; Dalen, 2004).

Gjennomføring av intervjuene

Jeg begynte med å henvende meg til øverste ledelse ved institusjonen, der jeg fortalte om min studie og ba om tillatelse til å gjennomføre kvalitative intervjuer ved en av de underliggende avdelingene. Da tillatelsen var i orden, tok jeg kontakt med min avdelingsleder ved den aktuelle avdelingen. Avdelingsleder var positiv til min studie og formidlet videre kontakt med miljøpersonalet. Jeg valgte da ut tre informanter som jobbet som miljøterapeuter ved avdelingen. For å få med ulike aspekter for å belyse mine problemstillinger gjorde jeg også en avtale om å intervju institusjonsleder, avdelingsleder og ledende miljøterapeut. Intervjuene ble foretatt på informantenes arbeidssted, der tid og sted i stor grad ble bestemt av dem. Å foreta intervjuene på informantenes hjemmebane, var ikke bare det mest praktiske, men skulle også legge forholdene til rette slik at du skulle føle seg mest mulig trygge til å uttrykke sine meninger.

Informantene fikk tilsendt informasjonsskriv og intervjuguide i forkant av intervjuene, med hovedpunktene for hva vi skulle snakke om. Den ble sendt ut slik at informantene kunne forberede seg til intervjuet, og bestod av veiledende spørsmål. Dette utgjorde en fare for at det kunne virke begrensende i forhold til de temaene jeg ønsket å ta opp, men det virket ikke som dette hadde annen innvirkning på informantene enn at de var forberedt på temaene jeg tok opp. Jeg opplevde flyten som god gjennom intervjuene, hvor de ofte selv snakket seg inn i neste tema. Erfaringene og opplevelsene kom bedre frem da informantene snakket uforstyrret enn ved hyppige avbrytelser. Flere informanter snakket seg langt bort fra temaet, men kom seg raskt tilbake da jeg spurte utfyllende svar om det de egentlig snakket om.

Jeg gjorde på forhånd et pilotintervju for å prøve meg som intervjuer, og undersøke om spørsmålene jeg stilte var tydelige og opplevdes som relevante. Likevel viste det seg at flere av de spørsmålene jeg mente jeg var klare og enkle å forstå, opplevdes som vanskelig å svare på for informantene. Jeg måtte flere ganger omformulere meg og eller stille spørsmålene på nytt. Jeg ser i etterkant at språket mitt tidvis var for akademisk eller fremmed for informanten. Jeg kunne med fordel ha uttrykt meg både kortere og enklere. Veien til de svarene jeg fikk, gikk noen ganger via omveier og krevde omformuleringer og gjentakelse av spørsmålet. Én informant begynte også vår samtale med å si det var en dårlig dag å ta intervjuet da vedkommende var “sliten i hodet”. Det var vanskelig å få informanten til å holde fokus gjennom intervjuet. Jeg ga informanten tid til å stoppe opp og tenke underveis. Det virket å fungere bedre når spørsmålene ble kortere og klarere. Svarene ble mindre gjennomtenkt og reflekterte, da jeg måtte stille enklere og mer konkrete spørsmål. Jeg opplevde svarene likevel som velbegrunnede. Generelt følte jeg at jeg fikk en dynamisk og god samtale med informantene, med godt formulerte tanker og opplevelser som svar på mine spørsmål.

Analyse av datamateriale

Jeg benyttet diktafon under de naturalistiske intervjuene. Dette ga meg muligheten til å kunne gå tilbake for å høre hva informantene sa, i tillegg til at intervjuet i sin helhet ble transkribert.

For å få med refleksjoner og tanker i intervjusituasjonen, tok jeg også notater underveis. Jeg forsøkte å gjøre dette på en måte som ikke forstyrret informantene og påvirket deres fokus. Howitt & Cramer (2005, s. 266) understreker at “without concentrating intensely on the content of the interview, the qualitative researcher simply cannot function effectively”. Videre skrev jeg også ned mine første vurderinger av det enkelte intervju rett i etterkant. Jeg anså dette som viktig, da det i et intervju skjer mye som ikke en diktafon vil klare å fange opp. Dette gjelder først og fremst elementer som kroppsspråk og stemning under intervjuet. Til slutt ble opptakene transkribert fra muntlig til skriftlig form (Kvale, 2009). Jeg valgte å gjøre dette selv, da Kvale (2009) mener dette kan gi viktige bidrag til bearbeidingen av datamaterialet. Dette vil også kunne gjøre at man blir bevisst forhold som man ikke har lagt merke til under selve intervjuet, samt bidra til å underbygge anonymitet og konfidensialitet overfor informantene.

Ønsket om å vise til bredden og samtidig finne fellestrekk, resulterte i at informantenes uttalelser ganske tidlig i tolkningsprosessen ble kategorisert i ulike hovedgrupperinger. Det ble da tatt utgangspunkt i hva som var mest fremtredende i informantenes opplevelse. Datamaterialet ble først kodet tematisk slik det fremkommer i intervjuguiden. De analytiske kategoriene vokste deretter frem i stadig interaksjon med datamaterialet og med tilgjengelig teori (Kvale, 2009). Kategorier som ble tatt utgangspunkt i var “kortere oppholdstid”, “den gode miljøterapeuts personlige kompetanse”, “journal som arbeidsdokument” og “den gode miljøterapeutiske organisasjon”. Kategoriene kan sies å favne et helhetlig bilde av informantenes utsagn, samtidig som de selvfølgelig ikke vil kunne omfatte alle aspekter ved informantenes opplevelser. De er innvevd i hverandre, men av hensyn til studiens rammer, vil det likevel forsøkes å gi et bilde av de ulike kategoriene og redegjøre kort for bakgrunnen for disse.

Kvaliteten på studien

Begrepene validitet, reliabilitet og generalisering brukes ofte til å beskrive kvaliteten i en studie. Det strides dog om hvorvidt det er riktig å benytte disse i en kvalitativ studie, ut fra en påstand om at de er mer beregnet for kvantitativ forskning og kravene om at undersøkelser skal kunne gjentas (Thagaard, 1998; Ringdal, 2001). Mens kvantitative tilnærminger derfor først og fremst vil kunne gi informasjon om utstrekning på mer generell basis, vil kvalitative metoder i større grad kunne bidra til å gi innsikt i og informasjon om et fenomen basert på enkeltpersoners erfaring og opplevelse (Kvale, 2009; Postholm, 2005). I kvalitativ forskning, der måling av resultater ikke er like lett eller relevant sammenlignet med kvantitativ forskning, blir det derfor avgjørende å forsøke å synliggjøre forskningsprosessen. Hele prosessen, fra data blir samlet inn gjennom intervju til den inngår som en del av et tolkningsgrunnlag, skal selv bli gjenstand for tolkning. Dette innebærer å skrive detaljert om forskningsprosessen i besvarelsen, samtidig som en er tydelig på hvilke teorier som ligger til grunn for eventuelle tolkninger i diskusjonen (Thagaard, 1998; Silverman, 2006).

Pålitelighet og *gyldighet* er to begreper som benyttes i dette henseende, som kriterier for vurdering av forskningens kvalitet (Tjora, 2010). Pålitelighet handler om at forskningen er utført på en tillitsvekkende måte, og vil styrkes ved at forsker reflekterer over kontekst for innsamling av data. Her er det særlig viktig å ta med forskers engasjement, og hvordan dette kan påvirke utvikling av data (Tjora, 2010). Dette tar jeg opp i avsnittet under ”Menings- og

forståelseshorisonter” og ”Min rolle som forsker”. Videre er det avgjørende for forskningens *gyldighet* at grunnlaget for tolkningen av datamaterialet synliggjøres og vurderes, i forhold til hvorvidt den faktisk måler det den er ment til å gjøre, og derfor kan anses som gyldig (Postholm, 2005). I vitenskapelig mening betyr gyldighet at noe foreligger dokumentert, og at det er holdbart. Fokuset blir satt på fremgangsmåtene som blir benyttet for å utvikle data. Dataene skal være gode representasjoner av det aktuelle fenomenet (Robson, 2002). Gyldigheten styrkes derfor ved at forskeren er kritisk til egne tolkninger og er i stand til å forankre forskningen sin i tidligere teori (Tjora, 2010). Dette har jeg først og fremst forsøkt å gjøre gjennom studiens tre første kapitler, hvor jeg presenterer bakgrunnen for studien, det teoretiske rammeverket og den metodiske fremgangsmåten.

Lincoln og Guba (1985) kaller en potensiell gjenkjennelse for naturalistisk generalisering, ved at leseren tilpasser det forskeren beskriver til sin egen situasjon. Overførbarhet i kvalitativ forskning avhenger derfor av min beskrivelse av forskningsfeltet, og hvorvidt min fortolkning gir grunnlag for generalisering (Lincoln og Guba, 1985). Det vil likevel være vanskelig å oppnå en tradisjonell form for generalisering til andre populasjoner og kontekster når en benytter en kvalitativ forskningsmetode (Robson, 2002). Mitt utvalg består av et relativt lite utvalg, noe som gjør generaliseringen spesielt vanskelig. Videre ble ikke informantene tilfeldig valgt, noe som vanskeliggjør en overførbarhet til annen forskning. I følge Robson (2002) kan man likevel ha god generaliserbarhet i en kvalitativ studie ved at man beskriver i detalj hva som er gjort og spesifiserer det teoretiske rammeverket studien er basert på. De som har erfaringer fra de belyste fenomen, skal kunne kjenne seg igjen i de tolkninger jeg har gjort. Det vil si at måten leseren tolker denne studien på, vil kunne medføre at han vil utvikle nye syn på et forskningsfelt (Dalen, 2004), ved at man får utvidet kunnskap og forståelse i forhold til før man leste teksten (Thagaard, 1998). Målet med dette kapittelet har nettopp vært å gi studien et generaliseringspotensial, ved å være åpen om de valg jeg har gjort før, under og etter prosessen.

Etiske faktorer

Et slikt forskningsprosjekt skal kun iverksettes etter at deltakerne er informerte, og har gitt sitt frie samtykke til å delta. Informantene er informert om at de til enhver tid har lov til å trekke seg fra å delta, uten at dette medfører noen form for konsekvenser (NESH, 2011). Alle data vil i slike tilfeller umiddelbart bli slettet, og ikke brukt i noen form i undersøkelsen. Mine

funn er underlagt streng konfidensialitet, og teksten vil bli utformet slik at informantenes identitet ikke kan avsløres. Etter at forskningsprosjektet er avsluttet blir materialet destruert, og kun oppgaveteksten er tilbake. Konfidensialiteten har blitt ivaretatt ved at alle lydopptak ble slettet fra lydopptakeren og oppbevart på en ekstern harddisk kun jeg har tilgang til. I transkriberingen av intervjuene ble informantenes navn ikke tatt med. Institusjonen informantene jobber ved er ikke navngitt eller lokalisert. Det som fremkommer gjennom oppgaven er at det er statlig institusjon som er organisert med flere underavdelinger, der det jobber kvinner og menn både som miljøterapeuter og i ledelsen.

I forkant av intervjuene sendte jeg ut et informasjonsbrev⁹ der jeg beskrev med en kort beskrivelse av forskningsprosjekt. Jeg informerte om at det var frivillig å delta, at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet, varigheten på intervjuene, hvem jeg ønsket å intervju, samt at mitt prosjekt var godkjent fra institusjonens leder. I tillegg sendte jeg på forhånd ut et samtykke¹⁰ de skulle undertegne før intervjuet startet. De samtykket til et intervju med meg med bruk av lydopptak, at informantene ville bli anonymisert, retten til å reservere seg mot å svare på spørsmål, retten til å avbryte betingelsesløst og at lydopptak og utskrifter av intervjuene blir slettet innen fire uker etter fullført oppgave.

⁹ Informasjonsbrev ligger ved som vedlegg 1.

¹⁰ Samtykke ligger ved som vedlegg 2.

Kapittel 4 - Analyse

I dette analysekapittelet presenterer jeg deler av datamaterialet gjennom fire kategorier. Disse fire kategoriene kommer frem gjennom mine problemstillinger: “Hvordan påvirker ideologiske rammebetingelser fra staten det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjon?” Som følges opp med “Hvordan kan rammebetingelsene være fremmende eller hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet?”

Den første kategorien har jeg kalt “kortere oppholdstid” og tar for seg informantenes opplevelser om hvordan Bufetats fokus på kortere oppholdstid påvirker det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjon. Det er interessant for min problemstilling ved at kortere oppholdstid endrer de ideologiske rammebetingelsene staten gir barneverninstitusjonene. Jeg presenterer også hvordan informantene opplever kortere oppholdstid som fremmende og hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet.

Rammen for den andre kategorien kaller jeg “den gode miljøterapeuts personlige kompetanse”. Her presenterer jeg informantenes beskrivelser av hva som kjennetegner den gode miljøterapeut, og hvilken personlig kompetanse den innehar. Her følger en presentasjon av hva som gjør miljøterapeutene gode. Den gode miljøterapeuts personlige kompetanse endrer seg med de ideologiske føringene staten gir. Den neste kategorien har fått betegnelsen “journal som arbeidsdokument”. Her presenterer jeg informantenes problematisering av bruken av barnevernjournal som arbeidsdokument i det miljøterapeutiske arbeidet, når ungdom flytter til institusjonen uten nødvendige papirer følger med. Statens fokus på høyere omløpshastighet og kortere oppholdstid stiller nye krav til hvordan det miljøterapeutiske arbeidet rundt hver enkelt ungdom planlegges og tilrettelegges.

Den siste kategorien jeg ser på er “den gode miljøterapeutiske organisasjon”. Her presenterer jeg informantenes beretninger om hva de opplever den gode miljøterapeutiske organisasjon. Det er interessant å se hvordan statens ideologiske rammebetingelser legger føringer for hvordan den gode miljøterapeutiske organisasjon ser ut. Og hvordan rammebetingelsene oppleves som fremmende eller hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet.

Kategori 1 – Kortere oppholdstid

Bufetats Program 2010 om kortere oppholdstid er en ideologisk rammebetingelse som påvirker det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjon. At det påvirket det miljøterapeutiske arbeidet var i tråd med uttalelsene fra informantene. I forhold til hvordan de opplever en slik påvirkning, skilte uttalelsene seg i to hovedretninger. Det var et tydelig skille mellom miljøterapeutene og representantene fra ledelsen. Derfor har jeg i denne kategorien inndelt informantene i to grupper; miljøterapeuter og ledere.

Alle informantene reflekterte rundt hvordan den kortere oppholdstiden påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Informantene ble spurt om hvordan de mente kortere oppholdstid påvirket det miljøterapeutiske arbeidet med ungdom på institusjon. I hvilken grad disse endringene var fremmende eller hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet var det derimot ulike synspunkter på. Informantene som representerte ledelsen mente programmet kunne være fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Miljøterapeutene opplevde derimot programmet som hemmende. Jeg gjør nå en presentasjon av mine funn gjennom datamaterialet.

Ledergruppens opplevelser av kortere oppholdstid

Representantene fra ledelsen opplevde Program 2010s fokus på kortere oppholdstid som fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet med ungdom i barneverninstitusjon. Ledende miljøterapeut uttalte følgende om programmet var fremmende eller hemmende: “Programmet er hemmende i den grad personalet ikke tror på at kortere oppholdstid kan være til ungdommens beste”. Informanten fremhever altså en klar sammenheng mellom personalets tro på hvorvidt kortere oppholdstid er til ungdommens beste og det endelige resultatet. Dersom personalet motarbeider programmets fokus, vil det kunne være hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet.

Da institusjonens leder ble kjent med programmet, uttrykte vedkommende stor motstand til det. Lederens motstand mot å redusere oppholdstiden kan tolkes i lys av miljøterapeutenes motstand, jeg presenterer senere i kapitlet. La meg igjen sitere ledende miljøterapeut som er positiv til programmets fokus, men mente motstanden i personalgruppa kunne bli hemmende. “Programmet er hemmende i den grad personalet ikke tror på at kortere oppholdstid kan være

til ungdommens beste”. Det opplevdes sentralt å ha troen på det arbeidet som skal gjøres. Dette for å lykkes i det miljøterapeutiske arbeidet. Da Programmet var ukjent og nytt, var motstanden større enn da informanten kjente bedre til hvilke muligheter programmet førte med seg. Likevel ser institusjonslederen i dag på kortere oppholdstid som fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet. Dette illustrerer av følgende sitat:

Vi må tenke litt nytt, og ikke i de fastlåste baner vi har gjort. Det er sunt. Vi må benytte oss av andre metoder. Ikke fokusere så voldsomt på langsiktig relasjon, men bli mer bevisst på at institusjonsoppholdet er en bitteliten del av personens liv. Vi må se hvordan vi kan tilrettelegge akkurat nå slik at personen går videre i livet.

Uttalelsen fremhever tydelig essensen i hele ledergruppens uttalelser. Istedenfor å motarbeide endringen programmet medfører, ser informanten det positive som programmets fokus fører med seg. Uttalelsen er representativ for ledergruppens fokus ved at de opplever at endringene som kortere oppholdstid fører med seg blir store, men at de er fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet. At kortere oppholdstid opplevdes som fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet kommer frem gjennom avdelingsleders sitat:

Vi er i en prosess. Hovedmålene i handlingsplanene må endres. Institusjonen skal være et sted en skal være i ett år, eller maks 24 måneder, og ikke en trygg og stabil omsorgsbasis som tidligere. Å skape trygghet og relasjon har vi ikke tid til lenger. Vi må forandre oss. Fokuser mer på ungdommens sekundærfungering, ikke på relasjon og arbeid over tid. Sekundærfungering for å fylle opp begeret deres. Vi må jobbe med det de mestrer, ved å ha fokus på deres mestringsområder. Hva er ungdommen god på? Hva kan vi jobbe med og tilføre for å gjøre ungdommen i stand til å bo i en ungdomsfamilie eller fosterfamilie. Vi må gjøre de i stand til å fungere på utsiden, ikke gjøre de gode til å bo på institusjon.

Jeg forstår lederens uttalelse som at informanten er endringsfokusert og ser mulighetene programmet fører med seg. Institusjonens fokus må endres. Fra langsiktig omsorgsopphold der ungdommene bodde på institusjonen over tid, til å rette fokus mot raskere å gjøre ungdommene i stand til å bo utenfor institusjon. Som avdelingsleder uttalte må miljøterapien endres mot å ha større fokus på å styrke ungdommens sekundærfungering. Institusjonens ledelse opplever ikke at de motarbeider endringene, men at de gjør det best mulig ut fra de rammene de faktisk har. ”Ofte har det å bo på institusjon vært en hvilepute for det kommunale barnevernet, og jeg har sett at barn som har bodd her hadde hatt det bedre i fosterhjem. Det er en fordel at fagteam presser kommunene til å finne fosterhjem raskere”. Gjennom avdelingslederens sitat overfor understrekes opplevelsen av kortere oppholdstid som

fremmende for miljøterapeutisk arbeid ytterligere. Når en ungdom er plassert på institusjon skal det kontinuerlig gjøres vurderinger om andre tiltak er mer hensiktsmessig. Slik jeg forstår informanten peker vedkommende på de unge som blir boende måned etter måned, år etter år på institusjon fordi barneverntjenesten ikke har andre tilbud til dem. Når godt fungerende ungdom blir boende på institusjonen i lengre tid, kan det være lite hensiktsmessig for deres utvikling. Det illustreres gjennom ledende miljøterapeuts sitat nedenfor:

Kortere oppholdstid kan være fremmende fordi at når ungdom fungerer godt og det er en god utvikling, så blir mange ungdommer boende fordi det fungerer. Det kan virke som om barneverntjenesten og fagteam er tilfredse med at et har vært en utvikling, og ikke jobber med fremtiden og utviklingsmulighetene videre.

Sitatet kan settes i sammenheng med sitatet overfor ved at ungdommene blir boende som en hvilepute for barneverntjenesten. Samtidig som det illustrerer et nytt poeng i det at barneverntjenesten og fagteams fokus på ungdommens endring og utvikling svekkes. At den unge blir boende på institusjonen når endring og utvikling uteblir, ser også ledende miljøterapeut på som problematisk.

“Vi har erfart og forskning viser at på institusjon kan du få det bra og mye hjelp i en periode, så stagnerer du, så går det nedover igjen”. Ledende miljøterapeut illustrerte institusjonens erfaring med ungdommers utvikling på institusjonen. Ved å ha fokus på kortere oppholdstid bør ungdommens institusjonsopphold følges slik at ungdommen ikke stagnerer eller enda verre får en negativ utvikling. Ledende miljøterapeut eksemplifiserte hvordan institusjonen i større grad kunne ta i bruk en treningshybel for å tilrettelegge for den unges utvikling. “Når oppholdstiden skal ned må vi bruke treningshybelen mer systematisk. Vi må lære de ferdigheter de trenger når de flytter for seg selv”. Institusjonen har en treningshybel som ligger utenfor institusjonsområdet, i et vanlig boligområde. Treningshybelen kan brukes til ungdom som en overgangsleilighet før de flytter videre, og tilegner seg ferdigheter de trenger for å bo for seg selv. Når oppholdstiden kan treningshybelen være en god mellomstasjon for ungdommen fra å bo på institusjonen til å flytte for seg selv. Ledende miljøterapeut opplevde bruken av treningshybelen som et spesielt godt miljøterapeutisk tiltak når oppholdstiden skal ned.

Datamaterialet jeg til nå har presentert viser hvordan ledergruppen opplever Program 2010s fokus på kortere oppholdstid som fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet. Jeg tar nå for meg miljøterapeutenes fokus og opplevelse av programmet som skiller seg fra ledernes.

Miljøterapeutenes opplevelser av kortere oppholdstid

Miljøterapeutenes opplevelser skilte seg tydelig fra hvordan ledergruppen opplevde det tilsvarende programmet. Miljøterapeutene uttrykte mye motstand mot de endringene Program 2010s fokus på kortere oppholdstid gjør med rammebetingelsene for det miljøterapeutiske arbeidet. De opplevde endringene som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. På bakgrunn av analysen av datamaterialet ser jeg at fokuset på kortere oppholdstid, medfører endringer for det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjon. Miljøterapeut nr. 2 opplever fokuset på kortere oppholdstid som:

Vi er i en endring som er politisk styrk som kan være helt annerledes om fire år ved neste stortingsvalg. Vi har opprettet et familie- og nettverksteam for å jobbe mer med familie og nettverk, men senteretableringen som skulle startet i år, er utsatt. Programmet handler bare om økonomi, jeg ser ingen faglige begrunnelser. Samtidig er det fint å ha fokus på ungdommer som har bodd lenge på institusjon. Men å se at vi skal ha kortere oppholdstid på institusjon er jeg sterkt imot. Alle slike vurderinger må gjøres individuelt for hver enkelt ungdom, ikke ha en regel for at ungdommen ikke skal bo så lenge.

I motsetning til ledelsen, ser miljøterapeuten på kortere oppholdstid som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Den faglige begrunnelsen for programmet var ikke kjent, og miljøterapeuten så kun de økonomiske begrunnelsene. Vedkommende virket ikke å ha tro på kortere oppholdstid, fordi ved nytt stortingsvalg ville fokuset være noe helt annet. Det ble også kommentert at en senteretablering var utsatt, noe miljøterapeuten brukte som eksempel på at fokuset skifter med varierende politiske føringer. Likevel så miljøterapeuten noe positivt i at fokuset på kortere oppholdstid kunne være fremmede for de unge som hadde bodd på institusjonen for lenge. Jeg stilte et oppfølgende spørsmål der jeg spurte om begrunnelsen for motstanden mot kortere oppholdstid:

Det tar lang tid å bygge relasjon med mennesker og spesielt ungdom som er sviktet i barndommen som er skeptiske til alle, spesielt voksne. Relasjon er det viktigste verktøyet vi har i miljøterapien. Uten relasjon får vi ikke gjort så veldig mye. Så hvis ungdommene skal bo her i ett år, rekker vi ikke å bygge en så god relasjon.

Barneverninstitusjonen var planlagt omorganisert til å underligge et større senter, men senteretableringen ble utsatt. Miljøterapeuten opplevde omorganiseringer og konsekvensene av disse som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. En personalgruppe kan ha mye motstand mot endringer. Spesielt når ingen riktig vet hvordan den skal bli. Gjennom situatene overfor opplever miljøterapeuten Programmet som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Spesielt opptatt var miljøterapeuten av det relasjonelle arbeidet som kortere oppholdstid opplevdes hemmende for. Miljøterapeuten opplevde relasjon som det viktigste verktøyet de har i miljøterapien. At ungdommene blir boende ett år på institusjonen, ser ikke miljøterapeutene på som god nok tid for å etablere en god relasjon.

Da miljøterapeut nr. 1 skulle beskrive hvordan kortere oppholdstid påvirket arbeidet kom det et hjertesukk etterfulgt av: “Det er en kjempeendring. Det blir en helt ny hverdag. Resultater blir at vi må jobbe mer med andre oppgaver. Vi må jobbe mye etter de forutsetningene de har, og det er det vi har tid til”.

Informanten uttrykker motstand og oppgitthet til programmets fokus. Informanten ser spesielt nytten av å jobbe med å bygge relasjon til ungdommene over tid, noe vedkommende opplever at blir svekket ved redusering av oppholdstiden. Motstanden kan omhandle at Programmet svekker miljøterapeutenes mulighet til å jobbe relasjonelt over tid med ungdommene. Miljøterapeuten er opptatt av det relasjonelle arbeidet vedkommende kan tilby ungdommen. Miljøterapeut nr. 3 var også opptatt av hvordan oppholdstiden påvirket det relasjonelle arbeidet. “Det blir helt andre rammer der vi må jobbe mindre med relasjon og mer med det praktiske rundt ungdommen. Dette ser jeg problematisk fordi det er relasjonen som er det viktigste vi kan tilby ungdommene”. Relasjon har vært en av sentral del av det miljøterapeutiske arbeidet med ungdommen. Det relasjonelle er fortsatt viktig og nødvendig for ungdommens utvikling og forandring. Når institusjonen har kortere tid på å “behandle” ungdommene, må det miljøterapeutiske tilbudet bli mer intensivt og sammensatt. Det nye fokuset, med alt hva det innebærer av faglige og metodiske endringer, må overstyre motstanden mot å endre hverdagen slik den er i dag. Ledelsen var opptatt av at personalet skulle få tro på at Programmet kunne være fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Skjer ikke dette, oppleves kortere oppholdstid hemmende for ungdommens miljøterapeutiske tilbud. Miljøterapeutene hadde i liten grad tro på at endringene Programmet førte med seg var fremmende. Dette skillet kom tydelig frem gjennom datamaterialet.

Miljøterapeut nr. 3 beskriver hvordan vedkommende opplevde kortere oppholdstid som hemmende: “Tidligere handlet det om å holde om, holde av og holde ut ungdommene. Stå i det og stå i det. Om og om igjen. Det har vi ikke tid til lenger”. Miljøterapeuten beskrev viktigheten av at institusjonsoppholdet skulle vare over tid, noe som ble truet av Programets fokus på kortere oppholdstid. Når rammebetingelsene endres og oppholdstiden skal ned, påvirkes det miljøterapeutiske arbeidet ved at institusjonen ikke lenger kan ha samme fokus rettet mot å holde ut ungdommene over tid.

Miljøterapeut nr. 2 så faren for at ungdommene blir kasteballer i et system der den stabile omsorgsbasen over tid uteblir. “Alle vurderinger om oppholdstid må gjøres på hver enkelt ungdom. Fokuset på oppholdstid skal være der hele tiden. En skal ikke trenge et program for å ha fokus på dette”. Informanten poengterer at det kreves en kontinuerlig bevissthet til oppholdstid. Å måtte trenge et politisk styrt program for å rette fokus på oppholdstid mente miljøterapeuten ikke skulle være unødvendig. Fokuset på rett oppholdstid bør være et fokus både barneverntjenesten, fagteam og institusjonene bør ha kontinuerlig. At ungdom blir boende på institusjon når det finnes bedre tiltak for den enkelte ungdom, fant miljøterapeut nr. 2 som etisk og faglig problematisk. Den fremheves tydelig gjennom datamaterialet at det er mange ulemper ved å bo på institusjon. Det viste også forskningen jeg presenterte i andre kapittel. Ungdom som blir boende uten at dette er vurdert som spesielt nødvendig, bør heller ikke bo på institusjonen. Derfor blir det et tankekors at det må innføres et program for å skjerpe barneverntjenesten, fagteams og barneverninstitusjonens fokus på oppholdstid.

Miljøterapeutene uttrykker stor skepsis til innføring av Program 2010. Flere så kun de politiske og økonomiske begrunnelsene, ikke de faglige. Miljøterapeut nr. 2 uttalte: “Vi er i en endring som er politisk styrt som kan være helt annerledes om fire år ved neste stortingsperiode”. Statens ideologiske rammebetingelser kan endre seg i takt med det Storting og regjering retter fokus mot i barnevernet. Staten blir styrt av prioriteringer og beslutninger fattet av sittende regjering. Politikk handler om prioriteringer, og legger dermed klare føringer for hvordan økonomiske midler til underliggende direktorat og etater blir formidlet. Barnevernet har av den sittende regjering fått tildelt en sum penger etaten skal drive så godt som mulig innenfor. Staten har i flere år på rad oversteget budsjetter. Dette skal etaten endre. Etatens overordnende mål for 2011 er å holde seg innenfor budsjett. For å klare dette, er blant annet Program 2010 innført. At neste stortingsperiode kan være helt annerledes, er mulig.

Alle miljøterapeutene problematiserte det relasjonelle arbeidet med ungdommen opp mot kortere oppholdstid. Miljøterapeutene peker på at endring- og utviklingsarbeid tar tid. Det illustrerer også miljøterapeut nr. 1 sitt sitat: “Endringsarbeid tar tid. Lengre enn ett år. Å avlære, relære og installere de i samfunnet tar tid”. Miljøterapeutene peker på at det tar lang tid å etablere relasjon til relasjons- og tilknytningsskadede ungdom som bor på barneverninstitusjon. At relasjonsarbeid tar tid uttalte også miljøterapeut nr. 2 gjennom følgende sitat: “Flertallet av ungdommene er ikke i stand til å utvikle relasjoner til folk utenfor i løpet av den korte tiden de bor hos oss”. Miljøterapeutene opplever altså at endringsarbeid tar tid og at ungdom med relasjonsskader bruker tid til å knytte seg til personer. De har dårlige erfaringer med spesielt voksne og har opplevd at de svikter gang på gang. Miljøterapeutene ser det problematisk å hjelpe de unge til å knytte relasjoner til omgivelsene når nettverket rundt de mangler troverdige voksne de kan stole på. Dette illustrerer miljøterapeut nr. 2 sitt sitat. “Hvordan skal vi klare å hjelpe de unge til å knytte seg til andre utenfor institusjonen, når mange av dem ikke klarer å knytte seg til oss som er profesjonelle voksne i løpet av den tiden de bor på institusjonen?”. På bakgrunn av analysen av datamaterialet ser jeg at miljøterapeutene er opptatt av at kortere oppholdstid er hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Miljøterapeutene opplever det som vanskelig å skape relasjon til ungdommene når de kun skal bo et år. Det relasjonelle aspektet blir dermed i mindre grad prioritert, gjennom at øvrige elementer i det miljøterapeutiske arbeidet får større fokus.

Miljøterapeutenes forventninger

Gjennom intervjuene fremkom det at endringer i det miljøterapeutiske arbeidet krever annet metodisk arbeid, mer intensiv jobbing og at institusjonen jobber med andre arenaer. Miljøterapeut nr. 2 sier noe om forventningene til kortere oppholdstid gjennom følgende sitat: “At “langtidsfokuset” blir endret medfører at det blir mindre fokus på relasjonsbygging over tid og mer fokus på nettverk og utflytting.” Institusjonen tilhørte en type institusjoner som ble kalt langtidsinstitusjon. En miljøterapeut påpekte at institusjonen nå tilhører “annet” kategorien, da de ikke lenger kunne hete langtidsinstitusjon. Det psykodynamiske perspektivet stod sterkt tidligere.

Miljøterapeut nr. 2 som viste mye motstand fordi vedkommende opplevde Programmet som kun var økonomisk begrunnet, så likevel at kortere oppholdstid kunne være fremmede for

noen. “Ser at mange ungdommer har fått det de trenger etter et år i institusjonen, så fremt de ikke er 17, men 14 år i forhold til videre plassering i fosterhjemmet”. På oppfølgingsspørsmål om hvorvidt de opplevde å kunne jobbe tilfredsstillende miljøterapeutisk i løpet av året, svarte informanten:

Det blir en annerledes hverdag. Vi kan ikke jobbe godt med en ungdom som er omsorgsviktet gjennom hele barndommen som har total aversjon mot voksenpersoner. Da holder det ikke med ett år. Det er avhengig av hvilke ungdom en skal jobbe med.

Jeg har sett at miljøterapeutene hadde mye motstand mot innføringen av kortere oppholdstid. De opplevde kortere oppholdstid som truende for gode det relasjonelle arbeidet de i dag gjør på institusjonen. At endringene ville bli store var de alle enige om.

Fylkesmannens uttalelser om kortere oppholdstid

Avslutningsvis presenterer jeg noen sitat fra Fylkesmannens representant. Jeg bruker representantens uttalelser som et bakteppe til de øvrige informantenes uttalelser. Datamaterialet jeg presenterte overfor viste hvordan ledergruppen så program 2010 om kortere oppholdstid som fremmede, mens miljøterapeutene så det som hemmende

Da representanten ikke er tilknyttet institusjonen, kan det hevdes at vedkommende har et metaperspektiv på institusjonen. På spørsmål om informantens meninger om Bufetats fokus på kortere oppholdstid kom et raskt svar: “Jeg kaller det heller riktig oppholdstid”. Representantens uttalelse kan nyansere miljøterapeutenes og institusjonsledelsens opplevelser av oppholdstiden.

Program 2010 har medført at en er mye mer opptatt, ved inntak, hva som skal til for at en skal få til en endring. Hva som er målsettingen med oppholdet. Og hva som skal skje ved utflytting. Mitt inntrykk er at det er blitt en mer tydeliggjøring i hvorfor, hva og når. Målet med oppholdet altså.

Informanten virker mer opptatt av målsettingen med oppholdet, enn lengden. Programmets fokus på kortere oppholdstid anses som å tydeliggjøre målet med oppholdet, noe informanten ser på som fremmede. Fylkesmannens representant var opptatt av institusjonenes fokus på ungdommens endringsarbeid. Programmets fokus på kortere oppholdstid kunne være fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet, ved at fokuset på ungdommens endring allerede

kom frem ved inntak. “I den grad det betyr riktig oppholdstid, synes jeg det er helt i orden. I den grad kortere oppholdstid betyr at en ikke vet hva som skal være etterpå, er ikke det intensjonen med barnevernloven”.

Fylkesmannens representant trekker frem at Programmet skal være etter barnevernlovens intensjoner. Representanten fra fylkesmannen ser klare fordeler med programmet. Det tvinger frem fokus på mål, måloppnåelse og effekt. Dette er i tråd med kvalitetsforskriften. Gjennom Programmet ser representanten ser tydeligere målet med oppholdet. Vedkommende stiller spørsmål ved at hvis kortere oppholdstid betyr at en ikke vet hva som skal være etterpå, er dette ikke intensjonen med barnevernloven. Kortere oppholdstid er ikke noe mål i seg selv, det illustrerte representanten i følgende sitat: “Oppholdstiden må være så lang at det gir mening, det må oppfylle den målsettingen det har”. Representanten så ikke på programmet som noe som medførte spesielt store endringer for institusjonene. Vedkommende mente at ungdommens behov kom foran programmets føringer slik at de unge som var i behov av lengre opphold fikk det. Oppholdstiden skal være så lang at den gir mening.

Fylkesmannens representant så programmet fremmede ved at fokuset på endring kom frem allerede ved inntak. Hemmende var programmet hvis kortere oppholdstid betyr at en ikke vet hva som følger etterpå. Informanten så, som ledelsen, mest positivt på innføringen av kortere oppholdstid, og knyttet dette opp mot målarbeid og kvalitetsforskriften. I skillet jeg har sett mellom miljøterapeutene og ledelsen, fremstår det som om representanten hovedsakelig er i tråd med sistnevnte.

Oppsummering

Gjennom denne presentasjonen har jeg sett at Program 2010 som en ideologisk rammebetingelse påvirker det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjon. Både ledergruppen og miljøterapeutene var enige i at Programmet påvirket det miljøterapeutiske arbeidet i høy grad. Ledergruppen så på Programmet som fremmede, miljøterapeutene som hemmende. Organisasjonens ideologiske rammebetingelser påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Jeg har tatt for meg hva som fremmer og hemmer miljøterapeutisk arbeid. Institusjonen må gjøre endringene i det faglige arbeidet programmet medfører. Institusjonen har ikke lenger lang tid som tidligere, og må kompensere dette med å gjøre institusjonsoppholdet mer effektivt. Dette stiller høyere krav til innhold.

Ledernes positivitet kan handle om at de har det mer under huden, har reflektert mer rundt det og sett det positive ved programmet. Miljøterapeutenes negativitet handler kanskje om motstand mot endring, og en oppgitthet over at det er økonomiske hensikter bak. Den miljøterapeutiske hverdagen får store endringer, og det kan medføre motstand og usikkerhet i seg selv. Ledelsen mente kompetansen for endringen var til stede, miljøterapeutene det motsatte.

Når oppholdstiden skal ned, må effektiviteten opp. Det å bygge relasjon over tid blir mindre verdt. Kravene blir høyere til i hvilken grad ungdommen nyttiggjør seg av tilbudet. Hvilke tiltak som gjennom metoder gir effekt, blir sentralt når oppholdstiden skal ned. Både ledernes og miljøterapeutenes uttalelser kan likevel samles mot at de mente det nå må ha større fokus på utflytting, fokuserer enda mer på nettverk, venner og veien videre og ha fokus på at institusjonen ikke er endestasjon, men kun en midlertidig bosituasjon. Datamaterialet har gitt meg en forståelse av at både ledere og miljøterapeutene ser at det er forskjell mellom ungdommene i hvor lang oppholdstiden i institusjon bør være. Noen ungdommer kan ha nytte av kortere oppholdstid, mens andre er i behov av mer enn et år. Programmet påvirker en mer nyansert forestilling om hvilke ungdom som trenger hvor lang tid.

Kategori 2 – Den gode miljøterapeuts personlig kompetanse

Gjennom den neste kategorien ønsker jeg å belyse hvordan statens ideologiske rammebetingelser påvirker den gode miljøterapeuts personlige kompetanse. Hvordan rammebetingelsene er fremmende eller hemmende retter jeg også fokus mot. Sett opp mot kortere oppholdstid peker flere informanter på at den gode miljøterapeut besitter andre ferdigheter og kvaliteter enn hva som tidligere ble ansett som kjennetegn ved en dyktig miljøterapeut. Rammebetingelsene kan med andre ord hevdes å ha endret det rådende synet på hvilken personlig kompetanse miljøterapeuter er forventet å besitte. Gjennom datamaterialet har jeg sett at den gode miljøterapeutiske kompetanse innebærer å være selvstrukturert, systematisk, ha gode skriftlig kompetanse og være god på å dokumentere det arbeidet som gjøres. Tidligere var kompetanse som å stå i relasjon over tid og legge til rette for at ungdommen skulle jobbe med sine langsiktige mål viktigere. Det var tidligere mindre krav til dokumentasjon og rapportering, noe som medførte at andre sider hos den gode miljøterapeutiske kompetanse var viktig.

Jeg ser denne kategorien relevant til min problemstilling ved at informantene pekte på at de ideologiske rammebetingelsene la klare føringer for miljøterapeutrollen. I denne kategorien kommer ikke skillet mellom miljøterapeutene og ledergruppen like tydelig frem som i kategorien “kortere oppholdstid”. Skillet var likevel tydelig nok til å gjøre en inndeling i to grupper, miljøterapeuter og ledere. I denne kategorien vektlegger jeg i størst grad miljøterapeutenes uttalelser. Dette fordi jeg ser de mest relevante til å belyse kategoriens tema, den gode miljøterapeuts personlige kompetanse. Jeg presenterer først mine funn gjennom miljøterapeutens uttalelser.

Miljøterapeutenes beskrivelser

Miljøterapeut nr.1 beskrev den gode miljøterapeut slik: “Den gode miljøterapeut er tydelig, konsekvent og snill”. Miljøterapeuten tilla følgende da jeg spurte om vedkommende kunne utdype hva som kjennetegnet den gode miljøterapeut:

En må være bevisst egne føringer og motoverføringer i miljø. Idet jeg kommer innenfor døra er jeg så irritert. Da må jeg sortere hva som er hva. Er det fordi jeg har kranglet med kjæresten, bilen ikke startet eller at kollegaen min ikke har vasket gulvet. Er man bevisst hvor det kommer fra er det enklere å ikke overføre det til ungdommen. Eller forstå at hvis de overfører noe på deg, skal en ikke ta det inn til seg eller slenge det tilbake.

Miljøterapeuten var opptatt av overføringer både fra ungdommen til miljøterapeutene og fra miljøterapeutene til ungdommene. Sitatet eksemplifiserer hvordan miljøterapeutens irritasjon som var rettet mot en kollega må identifiseres slik at irritasjonen overføres til ungdommene. Å være bevisst egen og andres overføringer er egenskaper den gode miljøterapeut innehar.

I likhet med miljøterapeut nr. 1 beskriver miljøterapeut nr. 2 den gode miljøterapeut som tydelig gjennom å sette de riktige grensene og forklare hvorfor.

Tilgjengelig, har humor, er opptatt av ungdommene. Viser ungdommen at en ønsker å hjelpe de i å få en bedre hverdag ved å være oppriktig nysgjerrig. Omsorgsfulle småting som å smøre en brødiskive til dem når de er slitne. Sette seg i sofaen sammen med dem når de er ser på tv. Sette de riktige grensene og forklare hvorfor. Rollen som miljøterapeut har også endret seg. Fra en gammeldags og autoritær voksenperson til omsorgsfull og systematisk. Den gode miljøterapeut

skriver gode rapporter og er god til å dokumentere det arbeidet som gjøres. Jeg synes det er en positiv endring.

At den gode miljøterapeut er tilgjengelig forklarte informanten med at den voksne ikke nødvendigvis burde oppsøke ungdommen, men at ungdommene skulle vite at miljøterapeuten var tilgjengelig for dem. Ved å sette seg ned i sofaen eller smøre en brøds_kive når de er slitne, er miljøterapeuten tilgjengelig og omsorgsfull i sin rolle. Miljøterapeuten trekker her frem at miljøterapeutrollen har endret seg, og dette i den positive retning i følge informanten. Endringen beskrives som positiv der andre ferdigheter som god selvstruktur, skriftlig dokumentasjon og utforming av rapporter trekkes frem. Disse egenskapene kommer også frem gjennom datamaterialet fra ledergruppens uttalelser.

Miljøterapeut nr. 2 beskrev den gode miljøterapeut som gjennom å være oppriktig nysgjerrig, viser ungdommen at en ønsker å hjelpe de. Å oppriktig bry seg beskrev miljøterapeut nr.3 som egenskaper den gode miljøterapeut har.

En person som oppriktig bryr seg, som samtidig klarer å sette grenser ovenfor seg selv og ungdommen. Gi av de fine tingene vi har i oss til ungdommen. Her gjennomskuer ungdommen oss mer enn vi liker å tro. Tør å være ærlige og direkte, det er bra.

Miljøterapeutene peker på å være oppriktig overfor ungdommene. Å sette grenser ovenfor både seg selv og ungdommen trekker informanten frem som viktig. Miljøterapeuten trekker frem å gi av de fine tingene i seg. Oppriktighet i rollen som miljøterapeut peker miljøterapeuten på som personlige kompetanse den gode miljøterapeut har. Oppriktighet gjennom å være ærlig og direkte oppleves som bra.

Jeg har sett miljøterapeutene fremstiller den gode miljøterapeuts personlige kompetanse som tydelig og konsekvent. Miljøterapeuten er bevisst sine egne føringer og motoverføringer i tillegg til at miljøterapeuten er opptatt og tilgjengelig for ungdommene og har humor. En personlig kompetanse den gode miljøterapeut innehar er å være omsorgsfull samtidig som den er systematisk. Å være oppriktig var trakk miljøterapeutene frem. Dette fører meg over til ledernes beskrivelser.

Ledernes beskrivelser

En miljøterapeut fremhevet hvordan den gode miljøterapeuten hadde endret seg over tid. Denne endringen kom tydelig frem gjennom ledelsens uttalelser. Ledende miljøterapeut beskrev hvordan rollen som miljøterapeut har endret seg over tid. Sitatet er hentet fra ledende miljøterapeuts beskrivelse av den gode miljøterapeut.

Har endret seg over tid. Tidligere var (den gode miljøterapeut) en litt autoritær voksenperson. I dag trenger miljøterapeuten mye mer. Selvstruktur, kjennskap til utviklingspsykologi og tilknytningsproblematikk. Være flink til å dokumentere effekten, skrive halvårsrapporter og forberede seg til møter. Den gode miljøterapeut har endret seg i positiv retning. Kanskje ungdom for 20 år siden som trengte hjelp fra institusjon var i større behov av omsorg, mat og varme. Noe som i dag blir dekket mer av hjelpetiltak. Før tok de over omsorgen mye tidligere, fordi hjelpetiltak ikke fantes. I dag er ungdommen eldre, og har større og mer omfattende problematikk. Selv om de fortsatt trenger hjelp for god gammeldags omsorgssvikt. Nå trengs mer og annen kompetanse.

Informanten beskriver hvordan rollen som miljøterapeut har endret seg over tid. Dagens gode miljøterapeut kan være langt unna det som for 20 år siden ble betegnet som en god miljøterapeut. Dagens gode miljøterapeut besitter annen kunnskap og ferdigheter enn tidligere. Ledende miljøterapeut peker på at ungdommen som i dag bor på barneverninstitusjon har større og mer omfattende problematikk enn tidligere. Det kan være med å forklare hvorfor miljøterapeutrollen har endret seg.

Den gode miljøterapeuten er til stede i relasjonen, noe ledende miljøterapeut illustrerer gjennom følgende sitat:

Her og nå er fokuset. Være i interaksjonen eller relasjonen uten å tenke på vor mye klokka er, om kveldsmaten fortsatt står på bordet og at vi ikke har skrevet rapport enda. Ungdommen lar seg ikke lure, en må kutte ut alt det andre å være til stede i relasjonen med ungdommen. Klarer du ikke å koble ut det andre, blir du aldri en suveren miljøterapeut. En kan tenke tankene samtidig, men ungdommene lar seg ikke lure.

Informantens sitat beskriver en av utfordringene miljøterapeuter møter i sitt arbeid. Jeg forstår informanten som at tilstedeværelse i relasjonen eller interaksjonen med den unge kan være med på å skille de gode miljøterapeutene fra de mindre gode. Å nettopp kunne være til stede i relasjonen uten å tenke på halvårsrapporten skulle vært skrevet, om kaffen er klar til

nattevaktene kommer på jobb eller hvor de andre ungdommene på huset er, er personlig kompetanse miljøterapeuter trenger i dag.

Som miljøterapeutene trekker avdelingsleder frem at den gode miljøterapeut er glad i å være sammen med ungdommene.

(Den gode miljøterapeut) Har oversikt, er strukturert, er i forkant, god på å lytte til andre, være i prosess med den jobben man gjør, være glad i å være sammen med ungdommene og ha det som hovedfokus. Er flink til å være i aktivitet, ser helheten i alt som må gjøres for at en ungdom skal ha det bra. Det trengs god samhandlingskompetanse og relasjonsevner. God samhandlingskompetanse ovenfor foreldre og andre samarbeidspartnere. Å være ydmyk er kjempeviktig. Tydelig. Ser nytten av at middagen og frokosten står på bordet. Ser viktigheten av at strukturen opprettholdes i hverdagen. Er opptatt av faget sitt og holder seg oppdatert.

Avdelingsleders beskrivelse av den gode miljøterapeut er omfattende og stiller høye krav til miljøterapeuten. Kompetansen avdelingsleder peker på at den gode miljøterapeut må ha, er omfattende og sammensatt. Etter beskrivelsen uttrykte avdelingsleder "Dette er drømmemiljøterapeuten". Den gode miljøterapeut kan dermed anses som god uten å fylle alle kriteriene avdelingsleder presenterer. Gjennom å se nytten av at middagen og frokosten står på bordet, ser den gode miljøterapeut som viktigheten av å opprettholde strukturen i hverdagen. Som miljøterapeutene peker leder på at den gode miljøterapeut har gode relasjonsevner. Når ungdommene bor i kortere tid på institusjonen, har jeg gjennom mine tidligere presentasjoner av datamaterialet pekt på at institusjonen må jobbe mer med andre det rundt ungdommen, ikke bare det direkte arbeidet med ungdommen. Avdelingsleder peker på gode samhandlingskompetanse med foreldre og andre samarbeidspartnere som en personlig kompetanse den gode miljøterapeut har. Å ha oversikt, være strukturert og å være i forkant handler om å planlegge og systematisere det miljøterapeutiske arbeidet. Avdelingsleder vektlegger denne personlige kompetansen.

Institusjonslederen beskrev den gode miljøterapeut gjennom en ansatt:

Den gode miljøterapeut er entusiastisk, positiv, blid, kreativ, gjør det vi har blitt enige om, tålmodig, evne til selvevaluering eller ta kritikk og motivert. Vi har for eksempel en ansatt som alltid har suksess når han er på ferie med ungdommen. Alltid. Uansett hva han gjør er det suksess. Han er genuint interessert i å være på tur, og elsker det han holder på med. Og det skjønner ungdommene. Da blir det isbading selv om det er minus fem grader. Engasjementet sprer seg.

Lederen trekker som miljøterapeuten opp engasjement og genuin interesse som egenskaper den gode miljøterapeut har. Å gjøre det man innenfor institusjonen har blitt enige om, ha evne til selvevaluering og ta imot kritikk, er egenskaper lederen beskriver den gode miljøterapeut som.

Ut fra datamaterialet ser jeg at den dyktige miljøterapeut kjennetegnes blant annet som strukturert, konsekvent, tilgjengelig, omsorgsfull, glad i å være sammen med ungdommene og er tydelig. Ledende miljøterapeut beskrev rollen som miljøterapeut på barneverninstitusjon som en meget krevende jobb. “Å jobbe i turnus som miljøterapeut i barneverninstitusjon er noe av den tøffeste jobben du kan ha. Så tøft er det. Jeg har jobbet i det selv, og har et metaperspektiv på det i dag”.

Videre presenterer jeg hva miljøterapeutene beskriver hva i organisasjonen som gjør de gode.

Hva i organisasjonen gjør deg god?

Gode miljøterapeuter blir gode gjennom gode organisasjoner. For å belyse hvordan informantene opplevde hvordan de ideologiske rammebetingelsene påvirket arbeidet i barneverninstitusjon, presenterer jeg mine funn om hvordan organisasjonen gjør miljøterapeutene gode. Jeg presenterer først miljøterapeutenes beskrivelser.

Miljøterapeutenes uttalelser om hvordan organisasjonen gjør de gode

Miljøterapeut nr. 2 beskrev hva i organisasjonen som gjorde vedkommende god som miljøterapeut:

Kollegaer som er faglig dyktige og som jeg lærer mye av. Meningsfulle arbeidsoppgaver jeg liker. Bufetat gir lite retningslinjer for hvordan jeg som miljøterapeut skal være. De verdsetter en miljøterapeut som ikke er syk. En som godtar alle de økonomiske begrensningene vi får. Verdsetter miljøterapeuter som gjør de formelle arbeidsoppgavene. En som bare vil jobbe kveldstid. De forstår ikke alt vi gjør rundt ungdommen, det tror vi bare er til stede og ser på tv med ungdommene.

Informanten forteller meg at det som gjør vedkommende god er kollegaene på arbeidsplassen. Uttalelsen om at miljøterapeutene bare skal jobbe kveld, kan være miljøterapeutens frustrasjon til bemanningsnormen som vil medføre mer kveldsjobbing for miljøterapeutene ved institusjonen. Miljøterapeuten opplever organisasjonen som i mindre grad positiv. Vedkommende knytter det mot bemanningsnormen og frustrasjonen og usikkerheten den fører med seg. At organisasjonen ikke ansetter personal i faste stillinger trekker miljøterapeut nr. 1 frem gjennom følgende sitat:

Jeg har gått i vikariat i 2,5 år. Jeg er ikke så opptatt av å få meg fast jobb, men jeg ser at muligheter går meg hus forbi. Kurs gis de som er fast ansatte, og det savner jeg. Det er dumt for ungdommene med alle vikarene. Folk kommer inn og forsvinner ut, når vi ikke har faste stillinger.

Slik beskriver miljøterapeut nr. 1 et eksempel på ideologiske rammebetingelser som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Sitatet er hentet fra et lengre resonnement der miljøterapeuten pekte på sin vakante stilling som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. En organisasjon som ikke kan tilby dyktige fagfolk fast jobb, er blir mindre attraktiv å jobbe ved. Til tross for at miljøterapeuten ikke får fast stilling, ser vedkommende hva som fremmer gode miljøterapeuter gjennom organisasjonen:

Sammensetning av mennesker på huset er bra. Forskjellige mennesker med forskjellig bakgrunn. Vi har god evne til å snakke med hverandre, veilede hverandre og hjelpe til. En avdelingsleder som engasjerer seg er veldig. Vi har ikke en flat struktur, men en avdelingsleder som kan skjære igjennom. Som ungdommene trenger tydelige voksne rundt seg, trenger vi (miljøterapeutene) noen å forholde oss til, som setter en standard og premisser for hvordan hverdagen skal fungere. Vi har noen å henvende oss til for å drøfte, samtidig som det samme mennesket kan skjære igjennom å si "sånn gjør vi det". Det er veldig fint.

Som miljøterapeut nr.2 trekker også miljøterapeut nr.1 frem at det kollegiale på institusjonen har avgjørende betydning for å gjøre miljøterapeutene gode. I tillegg opplevde miljøterapeut nr.1 at avdelingslederen gjorde miljøterapeutene gode. Informantens sammenligner miljøterapeutenes behov for en tydelig leder med ungdommens behov for tydelige voksne. Som tydelige voksne legger til rette for ungdommens utvikling, ser jeg miljøterapeutens sitat mot at en tydelig avdelingsleder legger til rette for miljøterapeutenes utvikling.

Miljøterapeut nr. 3 mener organisasjonen gjør miljøterapeuten god ved å skape forutsigbarhet.

Miljøterapeutene trenger forutsigbarhet. Så det ikke blir viklinger dag for dag om hvor fokus er, hvem vi skal jobbe sammen med, hvem som skal være med på vinterferietur. Det er greit å si at politiske føringer, ledelse og økonomi påvirker. Det som ikke er greit å snakke om er at relasjonen til sitt særbarn er dårlig, at en ikke trives på jobben eller med sin teampartner, eller at en sliter på hjemmefronten. Det snakkes det ikke om. Følsomme temaer er vanskelig å snakke om.

Miljøterapeuten trekker her frem to aspekter. Det ene omhandler forutsigbarheten miljøterapeutene trenger i hverdagen. Å ikke vite hvem en skal jobbe sammen med når en kommer på jobb, kan være slitsomt for miljøterapeutene. Stabilitet og forutsigbarhet i personalet er også noe ungdommene på institusjonen bør ha. Miljøterapeutens andre aspekt omhandler hva miljøterapeuten opplever som legitimt å snakke om og ikke. Informanten trekker frem forhold som kan være vanskeligere å snakke om enn økonomi og politiske føringer. Hvordan organisasjonen legger til rette for at også “følsomme” temaer blir berørt, kan ha betydning for hvordan miljøterapeutene har det på jobb. Noe som igjen påvirker hvordan de utøver sitt miljøterapeutiske arbeid med ungdommene blir.

Institusjonen organiserer miljøterapeutene i team. Miljøterapeut nr. 3 omtalte å jobbe i team som både fremmende og hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet, ved at det “å ikke jobbe sammen med teampartneren sin er utfordrende. Spesielt vikarer. Samtidig som teamskiftet alltid er til det bedre”.

Å rullere på team kan oppleves som hemmende for miljøterapeuter når skiftet skjer, samtidig som det er fremmende med forandringen det medfører. Når institusjonen har flere team som har jobbet sammen over lengre tid, skapes det fort interne kulturer på innad på teamene. Teamene kan bli så sammensveiset at de ikke drar nytte av hverandre, og det miljøterapeutiske arbeidet utøves ulikt på tvers av teamene. Ulikheter på tvers av teamene bør ikke være hemmende, men blir ulikhetene for store oppleves dette hemmende for ungdommen. Teamene bør ikke bli for satt.

“Min teampartner er veldig snill, og jeg firkantet. Noen ganger føler jeg at jeg ikke har et snilt bein i kroppen. Vi er samkjørte. Jeg strukturert og han er grei”. Miljøterapeut nr.1 forteller om at teamet vedkommende jobber i består av to ulike personligheter. Informanten forteller om at vedkommende har hatt syv teampartnere på tre år. Informanten beskriver seg som i overkant selvstendig, og ser dette i sammenheng med så alle de forskjellige teampartnerne. Det

fortelles videre at teamet i dag fungerer godt ved at de to utfyller hverandre på en god måte. Miljøterapeut nr. 1 beretter videre om hvordan organisasjonen har påvirket hvilken rolle miljøterapeuten har i organisasjonen:

Jeg er dårlig på å være spontan. Jeg er litt a4. Dette er min hovedoppgave på institusjonen: Når ting er vanskelig for disse ungdommene som bor her, så er det vår oppgave å hjelpe ungdommene å holde struktur. Jeg er veldig opptatt av struktur, men jeg ser at jeg noen ganger kunne ha sluppet opp litt og vært litt mer impulsiv og game. Jeg prøver det, og er det bevisst. Men så har jeg bare vært i jobb i tre år og holder fortsatt på å finne min rolle, men jeg vet at jeg er opptatt av å være tydelig og konsekvent. Ungdommene skal vite hvor de har meg. Det betyr ikke at en skal være rigid. En må finne balansegangen mellom å være strukturert og å slippe opp litt innimellom. Den har jeg ikke funnet enda (jfr. Utvikling av egen relasjonskompetanse). Og hatt syv teampartnere på tre år har nok gjort meg til den strukturerte. Jeg har måttet holde på strukturen, ellers hadde det flytt over. Det har blitt min rolle. Konsekvent, rutiner og struktur, det er meg. Men det er en side hos meg som er litt mer avslappet og impulsiv, og den kan jeg nok hente mer frem.

Å jobbe med syv teampartnere på tre år er ustabilt og kan være utfordrende. Miljøterapeuten har blitt formet til den miljøterapeuten vedkommende har blitt ved å jobbe på et så ustabilt team. Informanten reflekterer og ser sammenheng med mellom ustabiliteten i teamet og den miljøterapeuten vedkommende har blitt idag. Den manglende stabile teampartneren har formet og påvirket miljøterapeutens rolle i institusjonen.

Miljøterapeutene trakk frem at deres trivsel i jobben gjorde de til gode miljøterapeuter.

Miljøterapeut nr. 1 fortalte hvordan trivsel gjorde var fremmede det miljøterapeutiske arbeidet:

Jeg ble godt ivaretatt som student her, fikk mye tillitt, god veiledning og ble trygg i personalgruppa. Avdelingen var et trygt sted å begynne på etter praksis. Mest av alt handler det om hvordan jeg trives i personalgruppa. Hvorvidt jeg kan spille ball med mine kollegaer. Det må til for at jeg skal trives. Får jeg en følelse av at det å kaste ball med mine kollegaer ikke er ok, trives jeg ikke. Fordi det kan være ensomt å være miljøterapeut. I hvert fall i en særkontaktrolle. Spesielt hvis en har en utfordrende ungdom å jobbe med. Da trenger jeg folk rundt meg.

Miljøterapeut nr. 2 trakk frem godt arbeidsmiljø som fremmede: "Godt arbeidsmiljø med gode kollegaer".

Miljøterapeut nr. 3 beskrev hvordan organisasjonen gjennom rammebetingelsene påvirker det miljøterapeutiske arbeidet.

Vi får beskjed på personalmøte om at nå er det veldig innstramminger på budsjettet. Det resulterer i at miljøpersonalet ikke tør å gjøre aktiviteter med ungdommen, som jo er nettopp det de er i behov av. Det blir helt feil. For det hjelper ikke å spare inn 300 kroner på bowling i helga når det mangler en million på lønn.

Informanten peker på hvordan organisasjonens innsparinger og fokus på økonomi påvirker det miljøterapeutiske arbeidet.

Flere informanter trakk frem humor som fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet. En informant refererte til bruk av humor som miljøterapeutisk metode, noe vedkommende brukte mye og så gode resultater med. Nå brukte dog ikke informanten humor alene som metode, men miljøterapeuten hadde gode erfaringer at det virket.

Jeg har hatt gode kollegaer i alle år, ungdommene har vært varierte og forskjellige og jeg har hatt mye moro på jobben. God ledelse som har sett og rommet meg. Humor og galgenhumor er viktig både for trivsel og det miljøterapeutiske arbeidet.

Alle miljøterapeutene nevnte det å trives på jobb som fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet. “Min trivselsfaktor er det direkte arbeidet med ungdommene. Og bra kollegaer”. Det direkte arbeidet med ungdommen er miljøterapeutenes primære oppgave. Det var også trivselsfaktoren til miljøterapeut nr. 3. At miljøterapeutens primæroppgave er den største trivselsfaktoren er spesielt fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet. Miljøterapeuten tror ungdommene skiller miljøterapeutene som faktisk vil være sammen med dem, fra de som egentlig vil sitte på kontoret å drikke kaffe med kollegaene sine. Å ha miljøterapeuter som trives sammen med ungdommene mener jeg utgjør en forskjell for ungdommene.

Lojalitet

“Min lojalitet går alltid nedover til ungdommen, ikke oppover”. Miljøterapeuten står i relasjon til både ungdom, kollega og organisasjon, der lojaliteten en vei ikke kan overskygge relasjonen overfor de andre. Lojaliteten til ungdommene oppleves som positivt. Likevel kan ikke lojaliteten gå utenfor rammene en har innenfor rollen som miljøterapeut i en organisasjon

bestående av flere fagutøvere. “Når det er en situasjon på jobben der jeg kjenner jeg burde bli, men så har jeg sluttet på jobb, da blir jeg alltid igjen”. Her beskriver informanten en kritisk hendelse i relasjon til ungdommen og organisasjonen. Ved å bli igjen hos ungdommen, går det utover organisasjonen ved at arbeidstiden ikke blir holdt. Det blir en merkostnad for institusjonen når det jobbes overtid. At noen ikke avslutter sin vakt ved vaktslutt kan være hemmende for kollegaene som overtar ansvaret for institusjonen. Kollegaene kan føle mistillit i at de ikke er gode nok til å overta situasjonen, selv om det kan være med de beste hensikter at miljøterapeuten ble igjen.

Når personalgruppa har blitt enige om noe, mener jeg sterk at det skal vi følge. Hvis noen avviker fra enigheten blir det fort svarte (upopulære) og hvite (populære) miljøterapeuter. Det er en styrke når personalgruppa ser splittelser, og forholder seg til det. Er det noe som er bestemt følger jeg det lojalt, så tar jeg det heller opp i ettertid. Det er viktig å si ifra når man er uenig, så det ikke blir stille boikott.

Å oppnå full enighet i personalgruppa er noen ganger uoppnåelig. Gjennom diskusjoner der argumenter ikke fører til enighet, må en komme til en konsensus selv om alle ikke er enig. Institusjoner trenger en leder som tør ta avgjørelser for å samle personalgruppa til en enighet. Først når personalet ser splittelser i personalgruppa og at noen er svarte og noen hvite, da kan en gjøre noe med det. De handler om å støtte oppunder de svarte uten å mørklegge de hvite. Å bryte splittelser i en personalgruppe kan være en vanskelig jobb. Fokuset må ligge på å gjøre hverandre gode.

Gjennom datamaterialet fant jeg at miljøterapeutene opplevde kollegaer og arbeidsmiljø som faktorer som gjorde miljøterapeutene gode. Hva som opplevdes hemmende var rettet mot organisasjonens ansettelses- og bemanningspolitikk. Jeg har nå sett på miljøterapeutene opplevelser av hvordan organisasjonen påvirker miljøterapeutene. Videre presenterer jeg ledernes beskrivelser av organisasjonens påvirkning på miljøterapeuten.

Lederes uttalelser om hvordan organisasjonen gjør miljøterapeutene gode

Ledelsen hadde sterkt fokus på å gjøre miljøterapeutene gode. “Organisasjonen må legge til rette for å la miljøterapeutene gjøre og videreutvikle det de er gode på”, dette var et fokus institusjonslederen hadde. Institusjonens leder beskrev hvordan organisasjonen som gjør miljøterapeuten god. “Tilbakemeldinger fra leder, gode kollegaer, åpenhet for korreksjon,

gode strukturer og rutiner, god kollegial tone, tydelige ledere, ledere som gir tilbakemelding og som har evne til å se den enkelte”. Gjennom tydelig ledere, gode kollegaer og gode strukturer og rutiner ble i følge institusjonslederen, miljøterapeutene gode. Lederen fortsetter beskrivelsen med:

Bemanningsnorm. Stadige temaer om nedskjæringer, innsparinger, penger, nedleggelser, og ansettelsesstopp gir ingen gode signaler. Organisasjonen gjør ikke mye riktig for at folk i vikariater, men kollegaer og nærmeste leder gjør en god jobb. Folk blir fordi institusjonen er en god arbeidsplass. Vi har større turnover og mindre stabilt personal som har jobbet i 20 år nå enn tidligere, noe som også kan være sunt.

Institusjonslederen opplever at organisasjonen i liten grad legger til rette for å gjøre personalet gode. Lederen trekker frem at det er nærmeste leder (avdelingsleder) som gjør miljøterapeutene gode. Som miljøterapeutene pekte institusjonslederen på at institusjonen var en god arbeidsplass der personalet trives. Ut fra lederens uttalelser ser jeg at de ideologiske rammebetingelsene påvirker det miljøterapeutiske arbeidet på en negativ måte. Samtidig som lederne gjør en god jobb i å ivareta både organisasjonens og personalets interesser. Avdelingsleder var positiv til hvordan organisasjonen gjorde miljøterapeutene gode:

Vergetrening¹¹, personalmøter, teammøter, ledelse som er til stede for dem, god turnus, medbestemmelse, meningsfulle oppgaver som for eksempel en miljøterapeut som nå skal veilede en bachelor-gruppe. Organisasjonen tilbyr videreutdanning, kurs og faglig innputt. Som avdelingsleder prøver jeg å se enkeltindividene i personalgruppa, og drøfter det på administrasjonsmøte som er en del av organisasjonen. For eksempel muligheten for en miljøterapeut å komme på en annen avdeling. Å se enkeltindividene har jeg et bevisst forhold til og fokus på.

Gjennom avdelingsleders uttalelse kommer det frem en leder som er opptatt av enkeltindividene i personalgruppa. Lederen formidler muligheten organisasjonen gir miljøterapeutene, og virker mindre opptatt av begrensningene. Ledende miljøterapeut pekte også på hvilke muligheter organisasjonen ga miljøterapeutene. “Bemanningsnormen er fremmende ved at vi får en til på kvelden”. Informanten så noe positivt med de gode miljøterapeutene på grunn av sitt økonomiske fokus. Dette kommer frem gjennom ledende miljøterapeuts sitat: “Kompetanse og faglige vurderinger var mer interessant tidligere. Nå er det økonomi. Faglig tyngde blir dermed mindre verdt. Økonomi påvirker oss i stor grad”.

¹¹ Vergetrening er trening på håndtering av utfordrende atferd personalet gjennomfører regelmessig. Det ligger føringer på at alle ansatte skal ha opplæring og gjennomføre regelmessige treninger som en del av sikkerhetsopplæringen.

Både representantene fra ledelsen og miljøterapeutene opplevde etatens økonomiske fokus som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet.

Oppsummering

Jeg har sett hvordan både miljøterapeuter og ledelsen beskriver hvilken kompetanse den gode miljøterapeut bør ha og hva som gjør miljøterapeutene gode. Datamaterialet har gitt meg forståelsen av å jobbe som miljøterapeut på en barneverninstitusjon er et sammensatt og utfordrende arbeid. Informantene pekte på oppriktighet i relasjonen, å være glad i å være sammen med ungdommene og å være tilgjengelig for ungdommene. Både lederne og miljøterapeutene pekte på at den personlige kompetansen den gode miljøterapeut bør ha, har endret seg. Om hva i organisasjonen som gjorde miljøterapeutene gode, var det enighet i at en god ledelse og gode kollegaer var sentralt. Når den gode miljøterapeuts personlige kompetanse skal beskrives ser jeg det interessant å presentere informantenes opplevelser av hvordan de ideologiske rammebetingelsene påvirker den miljøterapeutiske primæroppgaven og de primære- og sekundære arbeidsprosessene. Videre presenterer jeg informantenes beskrivelser av den miljøterapeutiske primæroppgave. Avsnittet tilhører kategorien den gode miljøterapeuts personlige kompetanse og tas med i oppgaven fordi informantene pekte på at når den miljøterapeutiske primæroppgaven endrer seg, ved at oppholdstiden skal ned, endres den miljøterapeutiske primæroppgaven. Den miljøterapeutiske primæroppgaven påvirker hvilken personlig kompetanse den gode miljøterapeut bør ha.

Den miljøterapeutiske primæroppgave

Statens ideologiske rammebetingelser legger føringer for den primære miljøterapeutiske oppgaven på barneverninstitusjon. Sett i lys av kortere oppholdstid endrer den primære miljøterapeutiske oppgaven seg, noe som igjen påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Det rettes i større grad fokus mot å legge til rette slik at den unge selv skal mestre egen hverdag, og miljøpersonalet har kortere tid på å utføre det. Jeg gjør en avgrensing til å presentere miljøterapeutenes beskrivelser av sin primæroppgave. Lederne uttalte seg i mindre grad om dette og anses også for å være mindre relevant i forhold til studiens problemstilling.

Miljøterapeut nr. 2 beskrev sin primæroppgave som “å legge til rette for at ungdommene skal jobbe med sin primæroppgave. Noen ganger kan ungdommens primæroppgave bare være å

stå opp om morgenen, eller legge seg om kvelden før midnatt”. Sitatet beskriver et viktig poeng. Det er ikke miljøterapeutens primæroppgave å få ungdommene til å stå opp eller legge seg på kvelden. Miljøterapeutenes oppgave er å legge til rette slik at ungdommen selv skal mestre dette. Målet bør være at ungdommen etter hvert selv står opp eller legger seg uten at miljøterapeutene legger like mye til rette for det. Et delmål kan bestå i at ungdommen kommer seg opp tidsnok til dagens gjøremål. Informanten så et klart skille mellom at ungdommen står opp av seg selv og at ungdommen står opp med hjelp fra miljøpersonalet. Selv om ungdommen kommer seg opp om morgenen, bør ikke institusjonen se seg fornøyd før ungdommen selv kommer seg opp.

“Når ting er vanskelig for disse ungdommene som bor her, så er det vår oppgave å hjelpe ungdommene å holde struktur”. Slik beskrev en miljøterapeut nr. 1 sin primæroppgave på institusjonen. Livene til ungdom som bor på institusjon er ofte kaotiske og lite strukturerte. Mangelen på struktur og kontroll kan være grunnen til at de bor på institusjonen. Å hjelpe ungdommene til å holde strukturen er en viktig del av det miljøterapeutiske arbeidet. Det må legges til rette slik at ungdommen selv kan få oversikt over og ryddet opp livet sitt. Dette er ingen enkel prosess, men gjennom den tilbakevendende forutsigbare strukturen institusjonen gir, kan endringsarbeidet starte.

Primære- og sekundære arbeidsprosesser

Jeg er opptatt av hvordan organisasjonen legger til rette for godt miljøterapeutisk arbeid, og vil derfor se nærmere på ulike arbeidsprosesser en miljøterapeutisk barneverninstitusjons hverdag består av. Godt miljøterapeutisk arbeid er forankret i den miljøterapeutiske primæroppgaven institusjonen jobber etter. Men for å kunne jobbe med den miljøterapeutiske primæroppgaven, er det andre arbeidsprosesser som legger til rette for at dette arbeidet skal kunne utføres. Statens ideologiske rammebetingelser kan påvirke det miljøterapeutiske arbeidet gjennom arbeidsoppgaver, kurs og seminarer institusjonen skal gjennomføre. Hvordan rammebetingelsene påvirker de sekundære og primære arbeidsoppgavene gjør jeg nå en presentasjon av.

Da jeg spurte informantene om hva som var deres primære arbeidsprosesser var informantenes uttalelser relativt like. Det handlet om å legge til rette for ungdommen og det å være sammen med dem. “Sekundære arbeidsprosesser som møter, rengjøring av huset og

drøftinger skjer på dagtid når ikke ungdommene er hjemme”. At de sekundære arbeidsprosessenes skjer på dagtid, beskrev avdelingsleder. Noe miljøterapeut nr. 2 også beskrev “Møter og lignende legges til dagtid slik den primære, å være sammen med ungdommen, skjer på kveldstid”. Når oppholdstiden skal ned og det miljøterapeutiske arbeidet effektiviseres, kan dette medføre at mer tid går med til sekundære arbeidsprosesser, spesielt rapportskriving og møtevirksomhet. Flere arbeidsoppgaver pålegges institusjonen, noe som påvirker det miljøterapeutiske arbeidet.

Miljøterapeut nr. 2 tok i tillegg opp at å være sammen med ungdommene, som den primære arbeidsprosessen, skjer på kveldstid. “De sekundære legges til dagtid slik at de primære, å være sammen med ungdommen, kan skje på kveldstid. Praktiske ting på dagtid, og kvelden med ungdommen”. Miljøterapeut nr. 1 støttet oppunder både avdelingsleder og miljøterapeut nr. 2 sine opplevelser. Miljøterapeutene opplevde balansen mellom primære- og sekundære arbeidsprosesser som hensiktsmessig og de så stort sett de sekundære arbeidsprosessene nyttig for de primære. Da intervjuene er tatt i en statlig organisasjon hadde jeg en forventning om at informantene syntes det var for mye sekundære arbeidsprosesser fremfor de primære. Det kom dog frem at de sekundære arbeidsprosessene hadde ulikt forbedringspotensial da spesielt med tanke på bedre utnytting av tiden som blir avsatt til møter og kursvirksomhet. En miljøterapeut pekte på at store samarbeidsmøter til stadighet kunne bli lite effektive da møtestrukturen var for dårlig. En miljøterapeut trakk frem en del arbeidsoppgaver vedkommende bare gjorde fordi organisasjonen forventet det. Dette var spesielt rettet mot det vedkommende omtalte som “det skrevne ord” som omhandlet å dokumentere og synliggjøre det de gjorde. Å fylle ut interne skademeldingsskjemaer ble brukt som eksempel. Nytteverdien for det direkte arbeidet med ungdommen opplevdes som liten, men å dokumentere arbeidshverdagens praksis gjennom å synliggjøre behovet for bedre bemanning var nyttig. “Balansen mellom de primære og sekundære er god. Selv om møter kan bli mindre hensiktsmessig når de er for ustrukturerte”. Sitatet overfor er hentet fra miljøterapeut nr. 1 sin uttalelse som illustrerer hvordan balansen mellom de primære og de sekundære arbeidsprosessene er god.

Med tanke på kursvirksomhet savner miljøterapeuten at institusjonen i større grad av kompetansen miljøterapeuter eller ledere hadde tilegnet seg på kurs. Miljøterapeut nr. 2 opplevde at “det koker ofte bort i kålen, det som hadde blitt lært på kurs. Hvis flere i personalgruppa kunne deltatt på samme kurs, mente informanten det i mye større grad hadde

vært fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet”. Samtidig som miljøterapeuten opplevde det å dra på kurs i seg selv som både motiverende og lærerikt, selv om ikke personalgruppa ikke fikk så mye igjen. Hadde institusjonen sendt flere miljøterapeuter på samme kurs, mente miljøterapeuten det hadde vært bedre for institusjonen.

En leder omtalte fordelingen mellom primære- og sekundære arbeidsprosesser som å “gjøre noen grep på dagtid som gjør det lettere for kveldsvaktene å komme på jobb”. Gjennom sekundære arbeidsoppgavene legger institusjonen til rette for at de primære arbeidsoppgavene kan jobbes med. Dette kan ses i lys av Larsens (2004) teori om at de sekundære arbeidsprosessene forstås de som er nødvendige for at primære arbeidsprosesser kan finne sted. Jeg forstår informantens uttalelse som at det nødvendige gjøres på dagtid slik at miljøterapeutenes tid i størst mulig grad kan brukes til å den primære oppgaven, å være sammen med ungdommene, på kveldstid. Informantene forteller at balansen mellom de primære og sekundære er god. Miljøterapeutene i 100 % turnus har like mange dag- og kveldsvakter. Miljøterapien skal være planlagt og systematisert, så det handler om å være i forkant. Det er med planlegging og tilrettelegging gjennom de sekundære arbeidsprosessene miljøterapeutene kan være i forkant.

Oppsummering

Jeg fant et skille mellom ledelse og miljøterapeutene i balansegangen mellom primære- og sekundære arbeidsprosesser. Ledelsen kunne fortelle om mer unyttig bruk av tid og ressurser tilknyttet de sekundære arbeidsprosessene gjennom obligatoriske samlinger og arbeidsoppgaver som ikke la til rette for deres primæroppgave. Satt inn i en større kontekst, kan dette forklares med å jobbe i en stor organisasjon som tidvis kan virke både tungvint og byråkratisk. Denne tungvintheten og byråkratiet er naturlig tyngre for ledelsen enn miljøterapeutene. En god ledelse filtrerer byrdene vekk og formidler i mindre grad det tungvinte og byråkratiske, fremfor mulighetene en stor organisasjon faktisk legger. Miljøterapeutene opplevde fordelingen mellom primære- og sekundære arbeidsprosesser som god.

Kategori 3 – Journal som arbeidsdokument

Den tredje kategorien jeg tar for meg har jeg kalt “journal som arbeidsdokument”. Kategorien er relevant ved at den problematiserer hvordan manglende endring ved innflytting for tilretteleggingen av det miljøterapeutiske arbeidet. Gjennom statens føringer skal omløpshastigheten for ungdom boende på barneverninstitusjon ned. Det stiller igjen høyere krav til dokumentene der ungdommen er beskrevet. Institusjonen har kortere tid til selv å bli kjent med ungdommen og bruker barnevernjournalen i utformingen av prioriteringsområder og mål. Når dokumentene er mangelfulle tyr institusjonen til ungdommens barnevernjournal for å få den informasjonen de trenger for å legge til rette for den unges utvikling og endring gjennom et miljøterapeutisk tilbud. Hvordan bruk av journal påvirker det miljøterapeutiske arbeidet og hvorvidt det er fremmende eller hemmende følger i min presentasjon.

Gjennom datamaterialet har jeg sett at institusjonen opplever at mange unge flytter inn på barneverninstitusjon med mangelfulle dokumenter. At barneverninstitusjon tar imot ungdom, selv om kartlegging og de nødvendige papirene foreligger, er rammebetingelsene institusjonene må forholde seg til. Journalen blir et dokument som brukes i større til å planlegge og tilrettelegge det miljøterapeutiske arbeidet. Å jobbe fremtidsrettet miljøterapeutisk med bakgrunn i journalens beskrivelser, pekte informanter på som utfordrende. Jeg presenterer informantenes uttalelser:

Miljøterapeut nr. 3 ville ikke lese journalen før etter en tid: Jeg liker ikke å lese journal før etter en tid. Leser jeg først, ser jeg bare etter det som er skrevet. Jeg danner meg ikke et eget bilde. Å ikke lese journal før for danner seg et bilde av ungdommen, var miljøterapeuten opptatt av. Journalene er ofte fyldige på beskrivelser av negative hendelser i den unges liv. Miljøterapeuten ville opparbeide seg sitt eget inntrykk av ungdommen, før vedkommende leste journalen om hvordan ungdommen var beskrevet i fortiden. Begrunnelsen følger:

Det er vanskelig når journalen ikke stemmer med den ungdommen vi møter. Problematikken er underdrevet og det er mye mer komplekst enn hva journalen skriver. Det kan også være omvendt. Ungdommen beskrives som problematisk og utfordrende, men vi ser noe helt annet.

Miljøterapeut nr.3 opplevde at journalen ofte ikke stemmer overens med ungdommens situasjon, noe som igjen gjorde det problematisk å bruke den for å bli kjent med ungdommens situasjon.

Institusjonen opplever til stadighet at de innsøkende papirene om en ungdom er mangelfulle. Avdelingsleder uttrykte følgende:

Det skorter veldig på kartleggingen ved innflytting. Lett å si ja til inntak, selv om det ikke ligger med flere papirer. Underrapportering. Papirene fra andre instanser foreligger ikke før etter tre måneder etter innflytting. Ungdommen har ofte større behov og problematikk enn beskrevet. Det skjer en glamorisering av ungdommen for å passe inn å få plass. Vi har en 14 dagers innflyttingsperm der vi kartlegger. Hadde førstelinja gjort en bedre kartlegging hadde vi kunnet unngått en del av de feilene vi gjør få grunn av manglende informasjon.

Jeg forstår lederens utsagn i at det er vanskelig å legge til rette for miljøterapeutisk arbeid når det er mangelfullt eller også manglende innsøkende papirer. At det er institusjonen som må kartlegge ungdommens behov kan gjøre den første tiden av oppholdet til en “prøveperiode”. Som informanten påpeker kan det resultere i at det gjøres feil fordi ungdommen ikke er kartlagt på forhånd. Disse feilene kunne vært unngått ved en bedre kartlegging.

“Når bestillingen fra barneverntjenesten er konkret og klar, vet vi hva vi har å jobbe med. Det er lettere å jobbe systematisk, lettere å vite hva vi har å jobbe med”. Barneverninstitusjonene jobber på oppdrag fra barneverntjenesten. Jeg forstår miljøterapeuten nr. 3 sitt sitat som at det en klar bestilling eller oppdrag fra barneverntjenesten, gjør det enklere for institusjonen å vite hva de skal jobbe etter. Gjennom analysen av datamaterialet ser jeg at søknadene om plass ved institusjonen både kan være mangelfulle, og i tillegg spisset slik at ungdommen skal passe bedre til institusjonens inntakskriterier. Institusjonen har også opplevd at ungdom blir glamorisert for å få plass ved institusjonen. Ungdommens problematikk og behov samsvarer ikke med papirene som følger. Dette oppleves som problematisk. Søkerlista og ventetiden kan være lang for en ledig institusjonsplass. La meg referere miljøterapeut nr. 2: Det må være faglige begrunnelser som ligger bak enhver plassering. Ikke her er en ledig plass, her er ett hode, da plasserer vi vedkommende der.

Når innsøkende papirer og kartleggingen i forkant av innflytting er mangelfullt, kan institusjonen bruke ungdommens barnevernjournal for å danne seg et bilde av ungdommen. Avdelingsleder uttalte hvordan manglende dokumentasjon kan være hemmende for arbeidet:

Dette er (barneverntjenestens)bestillingen og dette er hva dere har å jobbe med. Da blir det enklere å gjøre en god jobb. Hadde førstelinja gjort en bedre kartlegging hadde vi kunnet unngå en del av de feilene vi gjør på grunn av manglende informasjon.

Gjennom intervjuene kom det frem kritiske hendelser i det miljøterapeutiske arbeidet ved bruk av barnejournal som grunnlag for det miljøterapeutiske endringsarbeidet med ungdommen. Miljøterapeut nr. 2 utalte: “Når førstelinja ikke har gjort jobben sin i forholdt til å kartlegge ungdommen, må vi jobbe ut fra det som står skrevet i journalen”. Som miljøterapeut nr. 2 opplevde miljøterapeut nr. 3 det også vanskelig å jobbe ut fra manglende dokumentasjon. “Det er vanskelig å lage gode, målbare mål når bestillingen er: NN skal ha en trygg og stabil omsorgsbasis bestående av trygge voksne. NN skal styrke sine sosiale ferdigheter og utvikle positive relasjoner i sin familie og nettverk”. Slik uttrykte miljøterapeut nr. 3 seg om utarbeidelse av handlingsplan. Både tiltaksplan og handlingsplan er viktige planer for å få ungdommene med på sin egen endring og være en del av sin egen prosess.

Oppsummering

Gjennom analysen av datamaterialet har jeg sett at informantene opplever det problematisk å jobbe fremtidsrettet når de innsøkende papirene og dokumentene om ungdommen ikke er gode nok. Her var skillet mellom miljøterapeutene og lederne lite. Miljøterapeutene virker mer opptatt av utfordringene ved utarbeidelse av det miljøterapeutiske arbeidet gjennom målarbeidet for den unge. Lederne virker mer opptatt av hvorvidt kartleggingen i forkant av inntak for god nok, og hvilke utfordringer det fulgte med seg når kartleggingen var mangelfull. Det var enighet i at det var uheldig å bruke barnevernjournal som arbeidsdokument for det miljøterapeutiske arbeidet rundt ungdommen, samtidig som den ble brukt som erstatning for manglende alternativ. Manglende kartlegging og dokumentasjon er de rammebetingelsene institusjonen har å forholde seg til når ungdom flytter inn og ut av institusjoner. Informantene pekte på at det var hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet at barnevernjournal ble brukt til som arbeidsdokument for utarbeidelsen av målarbeidet. Mine hovedfunn i denne kategorien er at bruk av institusjonen tar i bruk barnevernjournal i utarbeidelsen av det

miljøterapeutiske arbeidet med ungdommene. Dette fordi kartleggingen og dokumentasjonen ved inntak er for dårlig. Både miljøterapeuter og ledere anså dette som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet.

Kategori 4 – Den gode miljøterapeutiske organisasjon

Jeg skriver under oppgavens tittel “Den gode miljøterapeutiske organisasjon”. Det fører meg til den siste kategorien jeg presenterer i dette analysekapitlet. De ideologiske rammebetingelsene legger føringer hvordan den gode miljøterapeutiske organisasjon ser ut. Kvalitetskriteriene og kravene har endret seg. Både til miljøterapeutene, lederne og institusjonen. Jeg presenterer først hvordan miljøterapeutene beskriver den gode miljøterapeutiske organisasjon. Deretter presenterer jeg ledernes beskrivelser før jeg presenterer Fylkesmannens representants uttalelser.

Miljøterapeut nr. 3 beskrev den gode miljøterapeutiske organisasjon på følgende måte:

Den gode miljøterapeutiske organisasjon preges av positivitet, gode og trygge rammer, en personalgruppe som kjenner hverandre og er trygge på hverandre. Når en får inn et utskudd som snakker i gangene og ikke på personalmøte, må vi bare kvitte oss med vedkommende. For så å få inn andre trygge personer som bidrar til fellesskapet som vi andre vil. Vi må ha forutsigbarhet i forhold til stillinger. Mange sitter på stillinger, selv om de ikke har vært her på flere år. Da får ikke vikarer fast jobb. De gode tingene må komme ovenfra, også må de forvente at vi klarer å videreføre det.

Miljøterapeuten trakk frem positivitet, forutsigbarhet og trygghet i personalgruppa i beskrivelsen av den gode miljøterapeutiske organisasjon. Miljøterapeut nr. 2 pekte også viktigheten av en god personalkultur, gjennom følgende beskrivelse av den gode miljøterapeutiske organisasjon. Vedkommende trekker frem at de gode tingene må komme ovenfra, og at det må kunne forventes at miljøterapeutene klarer å videreføre det. “Den består av en leder som ser personalets og dets behov. En sammensveiset personalgruppe med felles fokus og felles mål. En ungdomsgruppe som er riktig plassert og at personalet kan yte det de er satt til å gjøre”.

I tillegg til god personalkultur trekker miljøterapeuten frem at den gode miljøterapeutiske organisasjon har en leder som ser personalet og dets behov. At ungdomsgruppen er riktig

plassert var en faktor miljøterapeuten trakk frem. Bufetat ønsker å spisse målgruppene på institusjonene, noe som kan føre til riktigere plasseringer. Slik var miljøterapeutens uttalelse i tråd med Bufetats mål. Tydelig kommunikasjon og ledelse var faktorer miljøterapeut nr. 1 påpekte.

Alt handler om tydelig kommunikasjon og faste holdepunkter. At man alltid vet hva en har å forholde seg til. Det trenger alle. Være bevisst hvilke føringer som er lagt. Mye av det sitter hos en leder. Det kommer mye ovenfra, men leder skal gjøre det mulig for miljøterapeutene å utøve den jobben de er satt til å gjøre. Miljøterapeutene trenger tydelige beskjeder på hvordan det skal foregå. Kommunikasjon bør ikke alltid være åpen, men tydelig og klar. Det skal ikke være noe tvil om hva en skal forholde seg til. Hva som er miljøterapeutenes oppgave. Tydelighet.

Miljøterapeuten understreker viktigheten av tydelighet både fra leder og gjennom kommunikasjonen på institusjonen. At det kommer tydelig frem hva som er miljøterapeutens oppgave, var informanten opptatt av. Tydelig kommuniserende ledelse fører meg over til ledelsens uttalelser. Institusjonens leder beskrev den gode miljøterapeutiske organisasjon på følgende måte:

Tydelig kommuniserende ledelse hvor den enkelte miljøterapeut blir sett og hvor alle jobber med den primære oppgaven. Takhøyde. Humor. Engasjement. Tilretteleggingen er det leder som har ansvar for. Det er det det handler om. Det handler om gode ledere. En god ledelse gjør miljøterapeutene gode. En dårlig leder har dårlige miljøterapeuter under seg. Det er lederen som gjør miljøterapeutene gode. En blir aldri 100 % fornøyd som leder, men det handler om å være god nok.

Institusjonslederen stilte høye krav til ledelsen, der den gode leder gjør miljøterapeuter gode, og den dårlige gjør de dårlige. Det er lederens ansvar gjennom tydelig kommunikasjon å legge til rette for miljøterapeutene. Ledelsen trakk også ledende miljøterapeut frem som viktig i den gode miljøterapeutiske organisasjon:

Veiledning av personalet er viktig. Lederne må anerkjenne miljøterapeutene. Det svakeste leddet i personalgruppa gjør noe med helheten. Da tenker jeg på umotiverte miljøterapeuter som ikke er egnet eller som ikke er interessert i utvikling. Leder påvirker, og alt som foregår på øverste plata. Leders syn på hvor viktig hver enkelt miljøterapeut er, er viktig for å kunne tilby det hver enkelt trenger. Leder må se hver enkelt miljøterapeut.

Som institusjonsleder trakk ledende miljøterapeut frem viktigheten av å gjøre miljøterapeutene gode. Å anerkjenne miljøterapeutene anså ledende miljøterapeut som en

styrke en leder i den gode miljøterapeutiske organisasjon har. Når leder ser “det svakeste ledd” og gjør det sterkere, påvirkes hele organisasjonen.

Da avdelingsleder skulle beskrive den gode miljøterapeutiske organisasjon var svaret konsist: “Kvalitet i barneverninstitusjoner. Institusjonen har en spisset målgruppe, spisset kompetanse og ungdommene er kartlagt på forhånd”. Informanten refererer til Bufdirs (2010) rapport jeg presenterte i teorikapitlet. Rapporten viser nettopp til at institusjonene bør spisse målgruppen, spisse kompetanse og at ungdommene er godt kartlagt i forkant. Videre beskrev avdelingsleder den gode miljøterapeutiske organisasjon som en institusjon der:

Miljøterapeutene er kompetente, ulike alder, begge kjønn, ulike utdanning, god personlig egnethet, ikke rir egne premisser for enhver pris, har humor, faglig fokus, respekterer ungdommen og har ungdommene i sentrum. Institusjonen har takhøyde. Fundamentalister av enhver sort har ikke noe i en slik personalgruppe å gjøre. Ytterliggående politiske eller religiøse miljøterapeuter kommer i konflikt med ungdommene våre. Det dreier seg om å støtte hverandre, så summen av det hele gjør av de er gode.

Avdelingsleder, som institusjonsleder, trakk frem humor som en faktor den gode miljøterapeutiske organisasjon har. Å gjøre miljøterapeutene i personalgruppen gode, var noe avdelingsleder var opptatt av.

Datamaterialet har vist meg at lederne har en felles opplevelse av hva som er den gode miljøterapeutiske organisasjon. Den har gode ledere, som ser den enkelte miljøterapeut og legger til rette for miljøterapeutene. Humor trekkes også inn. Miljøterapeutene er opptatt av en god personalkultur og en god leder som ser personalet. Ledelsen stiller høye krav til lederne, og personalet vektlegger personalkulturen. Da de ble bedt om å beskrive den gode miljøterapeutiske organisasjon slik de så den, ser jeg det naturlig at ledelsen så på leder-egenskapene og miljøterapeutene på personalkulturen. Lederne påvirkes av de ideologiske rammebetingelsene staten setter for det miljøterapeutiske arbeidet. Hvordan ledelsen håndterer føringene rammebetingelsene påvirker igjen miljøterapeutene virker sentralt.

Avslutningsvis presenterer jeg Fylkesmannens representants uttalelser om den gode miljøterapeutiske organisasjon:

Trygg organisasjon med trygge miljøterapeuter som er trygge i sin rolle, vet hvor grensene sine går, vet hva oppgavene sine er, rår over et stykke metodikk, har

tilgang på ledere, har tilgang på veiledning, har tilgang på opplæring og føler seg kompetente. De er med på å gi en god ramme for et godt opphold på institusjon. Det handler om rammer. Det handler om struktur. Det handler om kompetanse. Det handler om rutiner, internkontroll og system. En vet hva som er forventet av seg, en vet hva en skal gjøre og en har trygghet til å utøve det. En har et sted å gå når man er i tvil. Det er en god organisasjon.

Representanten fra Fylkesmannen trakk frem mange elementer den gode miljøterapeutiske organisasjon har. Sett opp mot informantenes uttalelser ser jeg mange likheter. Den gode miljøterapeutiske organisasjon består av trygge miljøterapeuter som er trygge på sin rolle i organisasjonen. Informanten er opptatt av at gjennom gode rutiner, rammer og system blir miljøterapeutene gode, som igjen er en god organisasjon.

Oppsummering

Jeg har sett informantene peker på at den gode miljøterapeutiske organisasjon preges av positivitet og gode og trygge rammer. Forutsigbarhet og trygghet i personalgruppa ases som fremmende for godt miljøterapeutisk arbeid. God miljøterapeutisk ledelse og tydelig kommunikasjon anser informantene som sentralt i den gode miljøterapeutiske organisasjon. En spisset målgruppe og kompetente miljøterapeuter anses som fremmende. Fylkesmannens representant var i tillegg opptatt av trygghet i organisasjonen.

Analytiske konklusjoner

Som en avrunding og oppsummering på analysekapitlet presenterer jeg nå mine hovedfunn i de fire kategoriene i lys av problemstillingene. Gjennom analysen av datamaterialet fant jeg at informantene mente statens ideologiske føringer gjennom kortere oppholdstid påvirket det miljøterapeutiske arbeidet i stor grad. Det var et tydelig skille på hvorvidt programmet er fremmende eller hemmende. Lederne så på programmet som fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet, miljøterapeutene opplevde det hemmende. Institusjonen må gjøre endringer i det faglige arbeidet, der det relasjonelle aspektet blir mindre fremtredende. Hvilke tiltak som gjennom metoder gir effekt, blir sentralt når oppholdstiden skal ned. Både ledernes og miljøterapeutenes uttalelser kan likevel samles mot at de mente det nå må ha større fokus

på utflytting, fokuserer enda mer på nettverk, venner og veien videre og ha fokus på at institusjonen kun en midlertidig bosituasjon.

Den gode miljøterapeuts personlige kompetanse har jeg sett påvirkes av statens ideologiske rammebetingelser. Miljøterapeutene beskriver kompetansen som å være tydelig og konsekvent ovenfor ungdommene, samtidig som miljøterapeuten er oppriktig, omsorgsfull og systematisk i sitt arbeid. Lederne opplever den personlige kompetanse har endret seg over tid. Kompetanse som god skriftlighet, systematisk og selvstruktur opplevdes som viktig. Godt arbeidsmiljø gjennom gode kollegaer og god ledelse opplevdes gjorde miljøterapeutene gode, og oppleves fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet. Økonomisk verdigrunnlag, bemanningsnorm og manglende forutsigbarhet i forhold til stillinger opplevde informantene som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Institusjonens primære oppgave opplevdes som tydelig og balansen mellom primære- og sekundære arbeidsprosesser beskrives som god.

I kategorien “journal som arbeidsdokument” opplever barneverninstitusjonen manglende kartlegging i forkant av innflytting som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Statens ideologiske rammebetingelser legger føringer om kortere oppholdstid og høyere omløpshastighet for ungdommene, ser ikke institusjonen at kartleggingen og de innsøkende papirene til ungdommene er gode nok. Resultatet av dette blir at barneverninstitusjonen tar i bruk barnevernjournal i utarbeidelsen av det miljøterapeutiske arbeidet rundt ungdommen. Både miljøterapeuter og ledere anså dette som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Jeg fant at informantene var enige i at det var uheldig å bruke barnevernjournal som arbeidsdokument, samtidig som den ble brukt som en erstatning for manglende kartlegging.

Analysen av datamaterialet i kategorien “den gode miljøterapeutiske organisasjon” viste meg hvordan statens ideologiske rammer påvirker hvordan den gode miljøterapeutiske organisasjon ser ut. Gjennom analysen av datamaterialet beskrev informantene at den gode miljøterapeutiske organisasjon har en god ledelse som kommuniserer tydelig. Målgruppen er spisset og personalet er kompetente på arbeidet med den aktuelle målgruppen. Bufdirs “kvalitet i barneverninstitusjoner” hadde informantene god kjennskap til, og den ble referert til som en beskrivelse av den gode miljøterapeutiske organisasjon. Det er trygghet og forutsigbarhet i organisasjonen, både på den faglige- og personalmessig siden. Institusjonen

har gode rutiner og struktur. Som i kategori 2, opplevdes økonomisk press og uforutsigbarhet i stillinger som hemmende påvirkning staten gir gjennom sine ideologiske rammebetingelser. Fremmende var god ledelse og at personalet trives på jobben.

Kapittel 5 - Drøfting

I dette kapittelet vil jeg diskutere hvordan de ideologiske rammebetingelser fra staten påvirker det miljøterapeutiske arbeidet i en barneverninstitusjon. Jeg presenterer hovedfunn fra analysen, som videre vil bli diskutert med bakgrunn i studiens teoretiske rammeverk. I likhet med i analysekapittelet er drøftingen inndelt i fire ulike kategorier. Det understrekes at dette er en noe kunstig inndeling, i forhold til at de ikke er gjensidig utelukkende og vil på en rekke områder gå over i hverandre.

Kortere oppholdstid

Når rammene i organisasjonen endres, påvirker dette alle ledd i virksomheten. Endring og omorganiseringer forekommer i de fleste virksomheter. Endring og forandring møter ofte motstand i personalgrupper. Men når de nye rutinene og endringene har satt seg litt, ser de fleste på det som noe positivt og spennende. Få eller ingen i arbeidslivet kan reservere seg for endringen og omorganiseringer. Det er hvordan en møter de som gjør endringene vellykkede eller ikke (Watson, (2003; Egelund & Hestbæk, 2003).

Vi kan se på Program 2010s fokus om kortere oppholdstid som en politisk føring som påvirker både den miljøterapeutiske organisasjon og fagsynet som muliggjør løsningen av den miljøterapeutiske primæroppgaven. Selv om den politiske oppgaven blir løst ved at den unge får en institusjonsplass, er ikke den miljøterapeutiske oppgaven løst før den unge får et godt miljøterapeutisk tilbud ved institusjonen (Larsen, 2004). Endringen programmet fører med seg, må altså implementeres i både organisasjonen og fagsynet, slik at den primære miljøterapeutiske oppgaven ligger innenfor den politiske. Mens datamaterialet indikerte at implementeringen ikke er fullført for miljøterapeutene, fremsto det som om ledelsen i større grad så nytten av programmet. I det følgende velger jeg å forholde meg til dette skillet som tilsynelatende er skapt i forhold til hvordan lederne og miljøterapeutene opplever bruk av kortere oppholdstid og diskutere det i lys av studiens teoretiske rammeverk.

Kortere oppholdstid som fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet

Gjennom datamaterialet kom det frem et tydelig skille mellom ledernes og miljøterapeutenes synspunkter på om kortere oppholdstid var fremmende eller hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Miljøterapeutene pekte gjennom intervjuene på viktigheten av relasjon i det miljøterapeutiske arbeidet, og fremhever at deres primære oppgave er å være sammen med ungdommene. Dette understrekes av Lambert (1992), som hevder at relasjonsarbeid står meget sterkt i det miljøterapeutiske arbeidet som gjøres på barneverninstitusjoner. Analysen av datamaterialet har dog vist meg at kortere oppholdstid innebærer endringer i det relasjonelle arbeidet med ungdommene. At miljøterapeutene ser hemmende på Programmet i motsetning til lederne, kan derfor forklares med at det er miljøterapeutenes primæroppgave som i stor grad endres. Det er miljøterapeutene som daglig er i relasjon med ungdommene. Når det relasjonelle er så godt forankret i miljøterapeutenes praksis, kan en forstå motstanden mot Programmet som en "trussel" mot hva de i dag opplever som "godt" arbeid. Det betyr ikke at det relasjonelle ikke fortsatt vil være sentralt, men det kreves andre elementer i tillegg. Informantene fremhevet blant annet økt fokus på ungdommens ressurser og mestringsområder som en konsekvens av innføringen av programmet. Dette er i tråd med Lambert (1992), som viser til at ekstraterapeutisk forandring, som er hva ungdommen bringer med seg av personlige og sosiale ressurser, har 40 % innvirkning på terapien. Når oppholdstiden skal ned, kan fokuset mot ungdommens personlige og sosiale ressurser således ses som et godt supplement til relasjonsarbeidet. Erstattes det relasjonelle med å se på ungdommens ressurser og mestringsområder, er det forståelig at programmet kan oppleves som hemmende. Suppleres derimot det miljøterapeutiske arbeidet med fokuset på ungdommens iboende ressurser, anser jeg dette for å i større grad kunne være fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet.

Det fremkom relativt tydelig at ledelsen virket å ha bedre kjennskap til begrunnelsen for programmets fokus på kortere oppholdstid enn miljøterapeutene. Det er interessant å merke seg at da institusjonslederen ble kjent med Programmet viste vedkommende mye motstand, men ser i dag likevel mye positivt ved kortere oppholdstid. Realiteten er nok mer kompleks enn som så, men det kan være en illustrasjon på at kjennskap til begrunnelsen bak et slikt program vil ha betydning for hvorvidt kortere oppholdstid anses som fremmende eller hemmende for miljøterapeutisk arbeid. Ledelsen var for eksempel mye klarere på hvilke muligheter programmet førte med seg enn miljøterapeutene. Som ledere og mellomledere i et

statlig byråkrati, representerer de organisasjonens rammebetingelser som er fokus på kortere oppholdstid. Organisasjonen skal ha høyere omløpshastighet ved at flere ungdommer skal kunne nyttiggjøre seg av institusjonstilbudet. For å løse den politiske oppgaven ved å tilby institusjonsplass til barn og unge som er i behov av det, uten å opprette nye tiltak, må omløpshastigheten øke. At ledelsen ved de ulike enhetene jobber miljøterapeutisk etter den politiske oppgaven, kan derfor hevdes å være nødvendig for den politiske oppgaven skal kunne realiseres. Ledelsen kan dermed bli “programforpliktet” til å støtte oppunder Programmets føringer. Det betyr ikke at ledelsen nødvendigvis kun er opptatt av forskrifter og rammeverk, og i mindre grad ser praksisfeltet hvor miljøterapeutene møter sine daglige utfordringer.

Avdelingsleder påpekte da også at institusjonens ledelse ikke motarbeider endringer, men gjør det best mulig ut fra de rammene de faktisk har. Ledelsen hadde fokus på at institusjonens praksis måtte endres, og hvordan institusjonen kunne jobbe best mulig innenfor de ideologiske rammebetingelsene som faktisk forelå. Slike egenskaper kan hevdes å være nødvendig i dagens barneverninstitusjoner, der endringer og raske skifter stadig skjer. Kvaliteter som å holde ut over tid og jobbe langsiktig er ikke lenger enstydig med kvalitetskriterier. Kravene er endret til dokumentasjon, effektivisering, synliggjøring av arbeidet som blir gjort og det miljøterapeutiske arbeidet må utføres på kortere tid. At institusjonen ikke bare skal ha fokus på å jobbe med ungdommen inne på institusjonen, men også ha fokus på ungdommens tid etter oppholdet, stiller andre krav til det miljøterapeutiske arbeidet. En må tenke mer helhetlig rundt ungdommens situasjon, ikke bare den korte tiden av livet ungdommen bor på institusjonen. Hele personalet må inn i en endringsprosess. Det handler om å endre holdningene og fagligheten hos personalet. Ledelsen understreker at institusjonen er opptatt av å få det til, og jobber med programmets fokus i sine handlingsplaner. Det nye fokuset gjennom endringene som må til for å jobbe etter Programmets føringer, er uvant og tar tid å implementere i hele personalgruppa.

Ungdommene som blir boende på institusjon

Avdelingsleder opplevde at “ofte har det å bo på institusjon vært en hvilepute for det kommunale barnevernet, og jeg har sett at barn som har bodd her har hadde hatt det bedre i fosterhjem”. Samtidig er en institusjonsplass mye dyrere enn andre tiltak, som for eksempel fosterhjem eller ungdomsfamilier. Det kan dermed synes som vanskelig å se at en slik

plassering av ungdom blir en hvilepute økonomisk sett. Det kan derfor synes som om en eventuell “hvilepute” har sammenheng med at det er lettere å opprettholde et tiltak som synes å fungere, enn å skulle forsøke å endre det. Selv om endring og utvikling er dynamiske prosesser, vil det å opphøre et tiltak som fungerer ofte virke uhensiktsmessig. Dette kan ses i lys av Thunbergs (2002) studie som viser hvordan ungdommene skal lære seg å klare seg på utsiden av institusjonen. En barneverninstitusjon skal organiseres slik at det legges til rette for forandring og utvikling, med mål om at ungdom, på kortere eller lengre sikt, skal klare seg uten bistand fra institusjonen. At ungdom fungerer på en institusjon, betyr imidlertid ikke at de automatisk vil fungere i samfunnet. I følge Thunberg (2002) vil organiseringen på en institusjon noen ganger resultere i at ungdommene tvert i mot opprettholder de problemer som hjelpeapparatet er satt til å løse. Dette understrekes av Nygren (1997), som hevder at det å være tilfreds og ikke ha utviklingssynet med seg, vil være utviklingshemmende for ungdommen. Det betyr ikke at en skal oppheve alle tiltak som fungerer, men at en skal opprettholde evalueringen av tiltakene uavhengig om de viser effekt eller ikke. Når en ungdom fungerer i en institusjon kan mange delmål på veien være nådd. Likevel mener jeg en aldri kan slå seg til ro med at en ungdom fungerer godt på barneverninstitusjon. Fokuset må være på hvordan ungdommen kan endre og utvikle seg videre. Stopper dette fokuset, stagnerer utviklingen og ungdommen blir boende uten noen plan videre. At ungdommen fungerer på en institusjon, betyr ikke at den vil fungere i samfunnet. Miljøet på en barneverninstitusjon er kunstig, tilrettelagt og strukturert. Å fungere innenfor de rammene institusjonen gir er noe helt annet enn å fungere i en samfunnssituasjon. Det må skilles på om ungdommen fungerer på grunn av rammene, eller til tross for. Å ta i bruk treningshybelen som ledende miljøterapeut omtalte, kan være et miljøterapeutisk virkemiddel som får større verdi når ungdommene raskere flytter ut av institusjonen. Miljøterapeutenes fokus på å lære de unge praktiske ferdighetene de trenger for å flytte for seg selv, kan ses på som et resultat av Bufetats fokus på kortere oppholdstid. Kortere oppholdstidsfokuset kan sies å ha skjerpet miljøterapeutens fokus på å jobbe med ungdommens praktiske ferdigheter. Slik vil rammebetingelsene kunne være fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet.

Kortere oppholdstid som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet

Jeg har sett at miljøterapeutene opplever Program 2010s fokus på kortere oppholdstid som hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet på barneverninstitusjonen. Analysen av

datamaterialet ga meg klare beskrivelser av miljøterapeutiske utfordringer kortere oppholdstid ville føre med seg. Miljøterapeutene hadde mye motstand for innføringen av programmet.

La meg igjen sitere ledende miljøterapeut som var positiv til programmets fokus, men mente motstanden i personalgruppa kunne bli hemmende. "Programmet er hemmende i den grad personalet ikke tror på at kortere oppholdstid kan være til ungdommens beste". For å lykkes i det miljøterapeutiske arbeidet mener jeg det er sentralt å ha troen på det arbeidet som skal gjøres. Mangler personalet troen på at Programmet kan være fremmende, vil det kunne oppleves som hemmende. Møller fant i sin studie (2003) omorganisering hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Intensjonen med Program 2010s fokus på kortere oppholdstid er nok ikke å omorganisere det miljøterapeutiske arbeidet. Likevel opplever jeg at miljøterapeutene og dels ledelsen opplever Programmet som en omorganisering. På den måte kan det være hemmende i seg selv. Omorganiseringer og endringer er i større organisasjoner, en del av hverdagen. Hvordan en møter disse endringene blir viktig. Er det omorganiseringen eller endringen i seg selv som møter motstand eller er det hva endringene fører med seg. Jeg velger å tro at mye av motstanden handler om at det rikkres ved det trygge, der forandring ikke nødvendigvis fryder. Motstanden kan skje før resultatene i det hele tatt foreligger. Den gode miljøterapeutiske organisasjon har ansatte som er åpne for endringer og som møter de med å se hva positivt de fører med seg (Watson, 2003).

Gjennom analysen av datamaterialet har jeg sett hvordan informantene opplever at Bufetats verdigrunnlag retter seg mer mot en økonomisk enn en faglig begrunnelse. I teorikapitlet beskrev jeg Larsens (1981, s. 113) fem forutsetninger for at miljøterapeutisk arbeid skulle være mulig. En av disse var at "realistiske mål som organisasjonen er i stand til å innfri utenfra de gitte rammer", med den konsekvens at "gjensidig utelukkende mål må kartlegges og redefineres". Eksempelvis vil det være vanskelig for en organisasjonen å innfri forventinger om både best mulig og billigst mulig behandling. Å ha et økonomisk fokus samtidig som institusjonene skal være faglige gode, kan dermed komme i konflikt. Ideologiske rammebetingelser staten gir gjennom prioriteringer om økonomiske innsparinger går dermed utover det faglige miljøterapeutiske arbeidet. Mine samtaler med miljøterapeutene indikerer at de opplever at det i stor grad er de økonomiske hensikter bak som styrer, og i mindre grad de faglige begrunnelsene. Miljøterapeut nr. 2 opplevde i den forbindelse at forventningene om hva som var en god miljøterapeut i økende grad var knyttet til hvorvidt en godtok de økonomiske begrensningene man ble underlagt. Det kan tyde på at mye

bakgrunnen for at man opplever programmet som hemmende nettopp ligger i at en ikke føler at den generelle forankringen er god nok, at for mye er forankret i økonomiske hensyn. Dette understrekes av Watson (2003), som viser til at det ikke er nok å utvikle sentrale fastsatte standarder, hvis de ikke blir implementert i institusjonene. Når etaten legger nye føringer for arbeidet på institusjonen, er det derfor viktig at disse endringene blir implementert i institusjonspersonalet. Fokuset må ligge på hvordan nye standarder skal implementeres lokalt (Egelund & Hestbæk, 2003). Watson (2003) fant at kvalitet hadde å gjøre hvordan sosialarbeiderne møter de unges behov og jobber ut fra disse behovene. Fokuset må ligge på hvordan institusjonen tilpasser seg organisasjonens føringer og implementerer de i praksis. Møller (2008) pekte på viktigheten i at miljøterapeutene har troen på mestring og opplevelse av å lykkes. Miljøterapeutene bør ha tro på den jobben de har satt til å gjøre. Hvis Programmets fokus om kortere oppholdstid oppleves som truende mot egen opplevelse av å lykkes som miljøterapeut, hemmes det miljøterapeutiske arbeidet. Har ikke miljøterapeutene tro på at de kan gi et godt miljøterapeutisk tilbud til ungdom med kortere oppholdstid, kan deres mestring og opplevelse av å lykkes utebli. For at programmet skal oppleves som fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjonen, kan det derfor hevdes at programmet må implementeres bedre for miljøterapeutene og i større grad i samråd med miljøterapeutene.

Bemanningsnorm

Møller (2003) fant i sin studie at endringer og omorganiseringer kan være hemmende ved at fokuset flyttes fra ungdommene til omorganiseringene. En blir mindre opptatt av det viktigste, nemlig ungdommen, og mer opptatt av organiseringen og endringen. Organisasjonsendringen kan også bli negative når miljøterapeutene mangler støtte og oppbakking fra ledelsen i og utenfor institusjonen (Møller, 2003). Bufetats personalpolitikk ble tatt opp som hemmende av flere informanter. Det er blant annet vedtatt en bemanningsnorm som trer i kraft i løpet av 2011. Den påvirker i stor grad personalet på de ulike institusjonene. Bemanningsnormen begrunnes i at de ulike institusjonene innenfor samme region skal ha lik bemanning. For institusjonen jeg har sett på medfører dette store forandringer for personalet. Bemanningen reduseres fra to miljøterapeuter pluss avdelingsleder på dagtid, til én miljøterapeut pluss avdelingsleder. På kveldstid økes bemanningen fra to til tre miljøterapeuter på jobb. Institusjonen har i flere år søkt om å få tre miljøterapeuter på kveldstid, uten å ha fått bevilget dette. Ved at bemanningen samtidig øker på kveldstid oppleves som fremmede for det

miljøterapeutiske arbeidet. Det positive rundt at bemanningen faktisk øker på kveldstid, forsvinner dog i frustrasjonen over at den reduseres på dagtid og usikkerheten omkring hvordan denne bemanningsnormen løses turnusteknisk. Det er ikke vanskelig å forstå personalets frustrasjon rundt reduseringen av personal på dagtid, og uforutsigbarheten dette medfører i omgjøring av turnusen. Ingen har enda klart å løse denne endringen turnusteknisk, uten at noen stillinger reduseres eller avskaffes. I forlengelsen av denne bemanningsnormen følger en ansettelsesstopp. Dette for å ha åpne stillingshjemler for å kunne innføre bemanningsnormen. Noe som medfører at vakante stillinger ikke blir besatt og at økende antall personal går i midlertidige stillinger. Bemanningsnormen påvirker i høy grad det miljøterapeutiske arbeidet. Når dyktige miljøterapeuter ikke blir erstattet med kompetente erstattere, opplever man at kvaliteten synker. Gjennom kvalitetsrapporten Bufdir. (2010) ga ut, anses det som en viktig faktor at ungdommene gjennomfører et skoletilbud. En del av utfordringene unge på barneverninstitusjon kan slite med er å komme seg opp og på skolen om morgenen. At Bufetats bemanningsnorm da reduserer antall miljøterapeuter på dagtid som kan hjelpe ungdommene til å komme seg på skolen, samtidig som de har fokus på at ungdommene skal gå på skole er et tankekors.

Spørsmålet blir da hvordan Bufetat skal gi et godt miljøterapeutisk tilbud til de unge som er tilknyttet deres tiltaksområder, når en slik bemanningsnorm oppleves som hemmende av de ansatte. Samtidig er det ikke nødvendigvis bemanningsnormen i seg selv som oppleves som hemmende, men hvordan den påvirker personalet frem til den trer i verk. Institusjonen har hørt om den i lang tid, og den har enda ikke trådd i kraft. Når denne omstillingsprosessen trekker ut i tid, går personalet lenge i usikkerhet om fremtiden, noe jeg mener er påvirker det miljøterapeutiske arbeidet gjennom etatens personalpolitikk. Når stillinger ikke fylles opp, vil vikarer bli mye brukt for å få turnusen til å gå opp. Høy turnover og mye vikarbruk medfører en ustabilitet i personalgruppa. Flere informanter fremhevet det å jobbe med stadig nye vikarer ikke bare var slitsom i seg selv, men også uheldig for ungdommen. Dette er i tråd med Møller (2003), som i sin studie fant at personalutskiftinger og mye arbeid sammen med nye, uerfarne er hemmende for fagutviklingen.

Riktigere oppholdstid

Risikofaktorene ved å bo på barneverninstitusjon kan være store og mange. Risikoen for smitteeffekt avhenger av hvem de andre ungdommene på institusjonen er, hvordan ungdom

uten rus- og atferdsproblematikk skjermes fra de ungdommene med denne problematikken, hvordan miljøpersonalet legger til rette for en positiv kultur på institusjonen og hvordan ungdommen i seg selv evner å stå imot påvirkning (Bufdir., 2010). For noen unge er det å bli fjernet fra sin oppvekstsituasjon og gis et profesjonelt miljøterapeutisk tilbud, en beskyttelse i seg selv. Alternativet å bli værende i sin oppvekstsituasjon hadde vært mer risikofyllt enn institusjonsoppholdet. Den gode miljøterapeutiske institusjon møter den negative smitteeffekten med å skape en positiv motkultur, ved å legge til rette for positive samtaletemaer ved å splitte negativ påvirkning med positive aktivitet og mestring. Gjennom miljøterapien skal institusjonen skape beskyttelsesfaktorene og mestring for ungdommene, gjennom å bryte ungdommens negative kultur og risikofaktorer og sette inn beskyttelsesfaktorer og mestringsarenaer. Det faktum at risikoen for smitteeffekt skjer ved at de ulike målgruppene bor sammen, blir dermed et viktig argument for kortere oppholdstid ved institusjon.

At etaten retter fokuset mot oppholdstid i barneverninstitusjon synes derfor å være på tide, både fra miljøterapeutene og ledelsens ståsted. Gjennom forskningen kjenner vi risikoen ungdom utsettes for ved å bo på barneverninstitusjon, og at det dessverre er dårlige resultater for institusjonsungdom. Jo lenger institusjonsoppholdet er, desto mer øker effekten for negativ utvikling (Bufdir., 2010). Slik jeg forstår programmet er derfor hensikten å ha fokus på kortere oppholdstid for alle ungdommer plassert på barneverninstitusjon, gjennom å legge føringer for maksimalt to år på institusjon. Programmets kortere oppholdstid er således en ideologisk rammebetingelse, som informantene bekrefter at påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Ved at Programmet er en rammebetingelse, kan det øke fokuset mot oppholdstiden. At fokuset økes på oppholdstiden, kan være fremmende ved at både barneverntjenester, fagteam og barneverninstitusjonen er mer bevisst på riktig oppholdslengde. Dette illustreres av representanten fra Fylkesmannen, som "kaller det heller riktig oppholdstid". Kanskje kan det slik sett være mer fruktbart å snakke om riktigere oppholdstid, fremfor kortere. Datamaterialet viser at noen unge har behov for å bo i institusjon utover de to årene programmets føringer legger. Det bekreftes da også at ungdom som ikke har andre muligheter enn å bo i institusjonen over tid, likevel ofte får tilbud om et lengre institusjonsopphold. Hva som er riktig oppholdstid for hver enkelt ungdom kan da også være vanskelig å vurdere, og kanskje kan det hele tiden å ha fokus på hva som er hver enkelt ungdoms riktige eller optimale oppholdstid, være fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjon.

Oppsummering

Gjennom analysen av datamaterialet og ulike teorier har jeg sett hvordan statens ideologiske rammebetingelser påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Jeg har diskutert hvordan kortere oppholdstid både kan være fremmende og hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Endringer som er ment fremmende fra etatens side, oppleves ofte som hemmende når endringene skal implementeres i det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjonen. Det fremstår derfor av sterk betydning hvem det er som vurderer effekten av endringene, i forhold til hvorvidt en ser kortere oppholdstid som fremmende eller hemmende for miljøterapeutisk arbeid. Eksempelvis kan organisasjonenes ledelse lettere se effekt gjennom måloppnåelse ved at tallene i budsjettets bunntall er positiv, enn miljøterapeutene som i det daglige jobber med det direkte arbeidet med ungdommene. Noe som oppleves effektivt og godt sentralt i organisasjonen, kan således oppleves som hemmende for miljøterapeutene i deres praksis.

Videre følger drøftingen av kategorien “Den gode miljøterapeuts personlige kompetanse”.

Den gode miljøterapeuts personlige kompetanse

Gjennom analysen av datamaterialet har jeg sett at den gode miljøterapeuts personlige kompetanse har endret seg gjennom statens ideologiske rammebetingelser. Det verdsettes i dag andre kvaliteter enn tidligere. Krav til dokumentasjon og skriftlige redegjørelser og rapporter blir stadig sterkere, noe som krever annen kompetanse og ferdigheter hos miljøterapeutene. Det fremkommer for eksempel at informantene opplever at de autoritære voksenpersonene ikke lenger anses for å være de dyktigste miljøterapeutene. I stedet forventes det omsorgsfulle miljøterapeuter med god selvstruktur og gode skriftlig fremstillingsevner. Miljøterapeutene er gode på praktisk omsorg, kan beskrives som systematiske, får gjennomført oppgaver og er gode på å tilrettelegge praktisk rundt ungdommene. De utmerker seg også med gode datakunnskaper, god skriftlig kompetanse gjennom utarbeidelse av døgnrappporter, handlingsplaner og rapporter, samarbeidsevner med andre instanser, gode på praktisk omsorg i tillegg til emosjonell omsorg, samt å være selvstrukturert og selvstendig. Samtidig beskriver miljøterapeutene hvordan informantene de ideologiske rammebetingelsene legger føringer på det miljøterapeutiske arbeidet på en måte som ikke alltid oppleves som å være i tråd med den praksis de selv opplever. Det kan bli problematisk hvis institusjonen ikke

er organisert slik at forholdene ligger til rette for å utføre godt miljøterapeutisk arbeid (Møller, 2008). I følge Møller (2005, 2008) er det en klar sammenheng mellom gode miljøterapeutiske organisasjoner og gode miljøterapeuter. Gode miljøterapeutiske organisasjoner består av gode miljøterapeuter, samtidig som gode miljøterapeuter trenger gode miljøterapeutiske organisasjoner. I Møllers (2003) studie var de dyktige miljøterapeutenes beretninger om hva som hemmes deres arbeid færre enn hva som fremmet. Omorganiseringer, dårlig fungerende veiledere, for vanskelige ungdommer i forhold til rammer og kunnskap, og organisasjons- og kollegarelaterte problemer oppga miljøterapeutene som hemmende for sin utvikling (Møller, 2003). Det understrekes ytterligere av Watson (2003, i Egelund & Hestbæk, 2003), som viser til at det ikke er nok å utvikle sentrale fastsatte standarder, hvis de ikke blir implementert i institusjonene. Dette er i tråd med mine informanter, både miljøterapeutene og lederne, som opplevde at deres primære oppgave ble påvirket av de ideologiske rammene og til en viss grad begrenset deres handlingsrom.

Den miljøterapeutiske primæroppgave

Det synes gjennom datamaterialet at om den miljøterapeutiske primæroppgaven har endret seg. Fra å gi omsorg og bygge relasjon over tid, til nå å legge til rette for endring og utvikling på kortere tid. Kortere oppholdstid som en ideologisk rammebetingelse endrer den miljøterapeutiske primæroppgaven ved at fokus må endres for å kunne tilby de unge et godt institusjonsopphold innenfor den tiden de har til rådighet. Gjennom materialet fant jeg at miljøterapeutens primæroppgave er å legge til rette for at den unge jobber med sin primæroppgave. Det er ikke miljøterapeutens primæroppgave å få ungdommene til å stå opp eller legge seg på kvelden. Miljøterapeutenes oppgave er å legge til rette slik at ungdommen selv skal mestre dette. Målet bør være at ungdommen etter hvert selv står opp eller legger seg uten at miljøterapeutene legger like mye til rette for det. Et delmål kan bestå i at ungdommen kommer seg opp tidsnok til dagens gjøremål. Informanten så et klart skille mellom at ungdommen står opp av seg selv og at ungdommen står opp med hjelp fra miljøpersonalet. Selv om ungdommen kommer seg opp om morgenen, bør ikke institusjonen se seg fornøyd før ungdommen selv kommer seg opp. I en samfunnssituasjon er det ingen miljøterapeuter som gjentatte ganger vekker og motiverer ungdommen til å stå opp. Ungdommen må selv finne motivasjonen og gjøre valget å stå opp om morgenen. Det er ungdommene som skal jobbe med sin egen endring og utvikling. I teorikapitlet tok jeg for meg Larsens (2004) figur som viste gjensidigheten mellom den primære miljøterapeutiske oppgaven, den

miljøterapeutiske organisasjon og fagsynet om muliggjør løsning av oppgaven. Når et av disse elementene endres, påvirkes de to andre. Slik kommer gjensidigheten frem. Ideologiske rammebetingelser som påvirker organisasjonen, påvirker også den primære miljøterapeutiske oppgaven og fagsynet som muliggjør løsning av oppgaven.

Larsen (2004) fremhever nødvendigheten av at institusjonen skal jobbe med samme primæroppgave. Denne oppgaven skal være tydelig forankret i organisasjonen, for å sikre at institusjonen i sin helhet jobber for samme mål. Mitt datamateriale bekrefter da også institusjonens tydelig definerte primæroppgave oppleves som fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet. Informantene fremhevet her Erik Larsens (2004) psykodynamiske teorier om miljøterapi som en faglig forankring de arbeidet i tråd med. Det kan tolkes som at institusjonen har en tydelig forankret primæroppgave, hvor personalet kjenner til metoden de arbeider etter. Dette er i tråd med Berridge og Brodies (1998), som trekker frem en klar teoretisk og terapeutisk orientering som den største kvalitetsfaktoren for en institusjon. En felles faglig forståelse og plattform kan derfor hevdes å fremme miljøterapeutisk arbeid. Når det faglige fokuset og tilnærmingen er lik, kan personalet fremstå som en samlet gruppe med felles referanseramme og forståelse. Et interessant spørsmål blir da hvorvidt dette behøver å være i form av én spesiell teoretisk forankring. Jeg har ikke funnet noen spesiell teori eller perspektiv som har dokumentert bedre effekt enn andre. Mange institusjoner synes da også å oppnå god effekt også med en mer eklektisk tilnærming. At det ikke er funnet noen spesiell teori som viser signifikante bedre resultater enn andre, forstår jeg med at hvilken teori eller perspektiv det jobbes etter fremstår som mindre viktig. Hvordan institusjonen i sin helhet jobber sammen, hvilke faglige enigheter de har, hvordan det metodiske arbeidet er forankret i teori og hvordan teorien er forankret i praksis kan være forklaringsvariabler på dette. Jeg mener det er mer sentralt at personalet har tro på den teorien eller metoden de jobber etter, enn hvilken teori eller metode de jobber etter. Det virker mer avgjørende at institusjonen jobber felles mot de samme målene, enn hvilke mål det jobbes mot.

Flere informanter pekte videre på at institusjonen må begynne å jobbe med andre elementer i miljøterapien. Fra et relasjonelt fokus, til et fokus på hvordan lære den unge i å klare seg utenfor institusjonen. Da må fremtidssynet og utviklingssynet være med. I fremtidssynet legger jeg at miljøterapeutene jobber med hvilke forventninger den unge og dens omgivelser skal ha til en. Jeg trakk i teorikapitlet frem "Thomas-postualet" som handler om at dersom du definerer en situasjon som virkelig, så blir den virkelig i sin konsekvens" (Bråten, 1996, i

Hundeide, 2003, s. 34). Klarer miljøterapeutene å endre selvbildet og selvoppfattelsen til den unge fra et negativt til et positivt syn, har ungdommens utvikling gått et langt steg. Fra å oppfylle omgivelsenes negative forventninger, kan ungdommen gjennom troen på egen mestring og ferdigheter, snu omgivelsenes syn til det positive, for så å oppfylle disse forventningene. At miljøterapeutene har med seg et utviklings- og fremtidssyn i det miljøterapeutiske arbeidet kan være med å skape utvikling og endring for den unge. Slik blir det miljøterapeutiske arbeidet fremmende. Å være tilfreds og ikke ha utviklingssynet med seg, er utviklingshemmende for ungdommen (Nygren, 1997). Ved nettopp å ha fokus på hvordan “institusjonen kan tilrettelegge akkurat nå, slik at personen går videre i livet sitt”, møtes den unge med et utviklingssyn.

Da institusjonen jeg ser på er statlig styrt, hadde jeg antagelser om at informantene opplevde de sekundære arbeidsprosessene som overstyrende og dominerende de primære. Denne antagelsen bekreftet ikke datamaterialet. I datamaterialet fant jeg imidlertid at informantene opplevde balansen mellom de primære- og sekundære arbeidsprosessene som god. De sekundære arbeidsprosessene utføres som Larsen (2004) skriver i stor grad av ledelsen. Likevel består den miljøterapeutiske hverdagen av sekundære arbeidsprosesser også for miljøterapeutene.

Oppsummering

Jeg har i nå diskutert hvordan den gode miljøterapeuts personlige kompetanse påvirkes av statens ideologiske rammebetingelser, i forhold til hvordan det miljøterapeutiske arbeidet påvirkes. Kravene til den gode miljøterapeut er utvilsomt i endring, noe også informantene mine er fornøyde med. Det er ikke lenger den autoritære terapeuten som er idealet, men den omsorgsfulle miljøterapeuten med god selvstruktur og gode skriftlig fremstillingsevner. Det ble videre poengtert en klar sammenheng mellom gode miljøterapeutiske organisasjoner og gode miljøterapeuter. Informantene opplever dog at det er vanskelig å leve opp til disse kravene, ved at kortere oppholdstid som en ideologisk rammebetingelse bidrar til at fokus må endres for å kunne tilby de unge et godt institusjonsopphold innenfor den tiden de har til rådighet.

Avhandlingens neste avsnitt omhandler drøftingen av kategorien journal som arbeidsdokument.

Journal som arbeidsdokument

Staten legger føringer for inntak av ungdom på institusjon, gjennom de ideologiske rammebetingelsene som foreligger. Det rettes i dag sterkt fokus mot å ha gode kartlegginger i forkant av inntak og spissede bestillinger slik at institusjonene er bevisst hva de skal jobbe med og mot. I Bufdirs kvalitetsrapport er et av fokusområdene at institusjonene skal ta imot differensierte målgrupper og ha tydeligere kriterier for hvilke ungdom som kan nyttiggjøre seg av å bo på institusjonen. Gjennom analysen av datamaterialet fant jeg imidlertid at denne institusjonen manglet klare inntakskriterier. Dette er i tråd med Fraser (1993, i Egelund og Hestbæk, 2003), som viser til at mangel på klare kriterier ved innflytting var en av faktorene som de fant som hemmende for god utvikling på institusjoner. Når ungdom flytter inn på en institusjon med mangelfulle innsøkende papirer, kan det være vanskelig å vite om den unge fyller kriteriene til å flytte inn på institusjonen. Tilretteleggingen baseres da på det som er skrevet i personens journal, som igjen brukes til å utarbeide et miljøterapeutisk tilbud.

Hermeneutikk og barnevernjournal

Barnevernsjournaler kan fremme det miljøterapeutiske arbeidet ved å være forklarende og gi en forståelse av ungdommens historie. Flere av mine informanter problematiserte likevel hvordan mangelfulle innsøkende papirer og kartlegging tvert i mot kan hemme miljøterapeutenes arbeid, ved at man i for stor grad lar seg påvirke gjennom det som står skrevet i journalen. Miljøterapeut nr. 3 forteller at “jeg liker ikke å lese journal før etter en tid. Leser jeg først, ser jeg bare etter det som er skrevet. Jeg danner meg ikke et eget bilde”. Det viser at miljøterapeuten er bevisst at vedkommende lar seg påvirke av journalen og ikke vil at dette i for stor grad skal legge føringer for møtet med den enkelte ungdom. Det kan ses i sammenheng med hvordan Martin Heidegger ser på forståelse. Han mener at vi ikke kan se på forståelse som noe vi kan nå gjennom et redskap eller verktøy, men at det å være menneske i seg selv handler om å være forstående (Aadland, 2004). Slik jeg forstår Heideggers syn på forståelse, rettes fokus på seg selv i møte med den andre. Vårt forhold til den andre er avhengig av vårt forhold til oss selv. Selvinnsikt og selvrefleksjon vil slik sett kunne bidra til god yrkesutøvelse i relasjonelt arbeid (Aubert og Bakke, 2008). En slik tilnærming vil stille høye krav til miljøterapeutens relasjonskompetanse og selvrefleksjon.

Som tilskuer til en tekst blir man uberørt og distansert i forholdet, og fornekte muligheten til å ta lærdom av møtet med den andre (Aadland, 2004). Forholder miljøterapeuten seg til ungdommen som tilskuer risikerer man å bli en observatør som ikke ser ungdommen for noe annet enn slik det er beskrevet i journalen. Det nærmer seg da en positivistisk hvor en miljøterapeut blir en uberørt tilskuer med et distansert forhold til ungdommen. Miljøterapeut nr. 3 illustrerer dette gjennom følgende sitat:

Det er vanskelig når journalen ikke stemmer med den ungdommen vi møter. Problematikken er underdrevet og det er mye mer komplekst enn hva journalen skriver. Det kan også være omvendt. Ungdommen beskrives som problematisk og utfordrende, men vi ser noe helt annet.

Hvis miljøterapeutene blir en uberørt tilskuer vil ungdommen raskt kunne bli stigmatisert og satt i bås gjennom journalens fremstilling og terapeutens fordommer mot personen.

Fordom og forforståelse

Innenfor en hermeneutisk tilnærming blir fordommer og forståelse sett på både som potensielt positivt og negativt (Aubert & Bakke, 2008). Thuren (1993) forklarer dette med at virkeligheten ikke kun oppfattes gjennom våre sanser, men at den også inneholder en god porsjon tolkning. Overført til en miljøterapeutisk kontekst vil en miljøterapeut bære med sine fordommer og forforståelser i møte med og tolkning av ungdommen. Det klarer man da heller ikke å fri seg fra. Når vi lar oss fortelle eller leser om den unge i forkant, kan en få en forutinntatt mening om ungdommen. Det vil da kunne bli problematisk hvis miljøterapeuter i barnevernet i for stor grad baserer sin tolkning av en ungdoms situasjon og behov på andres antagelser og opplevelser av ungdommen. En informant tok opp journallesing som en kritisk hendelse miljøterapeuten står ovenfor. Vedkommende opplevde det problematisk å lese journalen før en blir kjent med ungdommen. Informanten forklarer dette at en i møtet med ungdommen ser etter det som står skrevet i journalen, og at det da vil påvirke møtet mellom miljøterapeuten og ungdommen i stor grad. En ungdom som gjennom sin journal er beskrevet som problematisk og krevende, kan da risikere stadig å bli møtt med negative forventninger rundt seg, noe som igjen er forsterkende for ungdommens negative atferd. Det fremkommer i datamaterialet at journaler ofte skrives med et negativt fokus der ungdommenes mestringsområder og ressurser i for liten grad er med. Det skapes sannheter basert på andres tolkning, forforståelse, fordommer, stigma og andres beskrivelser av tidlige hendelser. Det

kan ses i sammenheng med det som Hundeide (2003) omtaler som selvoppfyllende profeti, hvor det forventede blir realiteten. Slike kritiske hendelser for miljøterapeuten vil derfor kreve et mer åpent syn og at en tilegner seg sin egen oppfattelse av ungdommen. Blir det negative fokuset i journal for stort, kan det bli vanskelig for miljøterapeuten å jobbe med ungdommens positive endrings- og forandringsarbeid.

Larsen og Selnes (1975) skiver at dårlig integrerte barn og unge ikke bare *har* sine problemer, men *er* sine problemer og vanskeligheter. De unge som klarer avlære seg sine problemer på egenhånd, har selvfølgelig ikke behov av en plass på institusjon. Dårlig integrerte barn som *er* sine problemer og vanskeligheter, vil derimot ofte gjøre motstand mot endringene de utsettes for i institusjonen. Slike faktorer er naturligvis viktig å inkludere i en journal, men det kan være problematisk hvis denne motstanden hele tiden forventes fra de ansvarlige voksne. Ved å gjøre det vil ungdommen få bekreftet sine erfaringer med voksne, samtidig som miljøterapeuten ikke skaper seg sitt eget bilde av ungdommen. Sett opp mot Larsen og Selnes (1975) uttalelser kan den unge bli møtt med andre forventninger enn de negative som er skrevet i journal, ved at miljøterapeuten danner seg et eget bilde av ungdommen før vedkommende leser journal. Det betyr at hvordan vi ser på ungdommen og hva vi forventer av dem, vil påvirke ungdommens væremåte. Bråten (i Hundeide, 2003, s. 34) beskriver dette som “Thomas-postulatet”, som handler om at “dersom du definerer en situasjon som virkelig, så blir den virkelig i sin konsekvens”. Målet må derfor være å bryte ut av journalens føringer og møte ungdommen med et positivt utviklingssyn, der fokus rettes mot deres mestringsarenaer og positive sider. Det må gjøres en positiv redefinisjon av ungdommen i dens omgivelser. Når journalen brukes til å utforme mål og handlingsplaner for den unge på institusjonen, bør ikke det negative fokuset videreføres. Fokus bør rettes mot ungdommens mestringsområder og ferdigheter, og ut fra disse lage gode mål i handlingsplan. Først når det positive bildet av barnet som person er på plass, kan barnets utviklingsprosess starte (Hundeide 2003). Uten å gå inn i diagnostiseringsdebatten kan den unges diagnose bidra til en sosial kategorisering som påvirker den unge i å oppfylle omgivelsenes forventninger til seg selv. Bryter miljøterapeuten ut av disse baner vil det kunne være fremmede for det miljøterapeutiske arbeidet, ved at en blir en kritisk leser av barnevernsjournalene som følger med den enkelte ungdom.

Mistankens hermeneutikk

Mistankens hermeneutikk åpner for at teksten har en annen bakgrunn og opprinnelse enn vi umiddelbart tenkte. Mistanken retter seg ikke bare mot den skjulte mening bak teksten, men også mot den bevissthet som er opphavet til teksten (Henriksen, 1994, s. 229).

En slik mistenksomhetshermeneutikk kan ha stor verdi som redskap til kritisk lesning av barnevernjournal (Engebretsen, 2007). Med en slik hermeneutisk tilnærming bruker miljøterapeuten journalteksten mer hensiktsmessig ved å få tak i informasjon i teksten uten å bli bundet eller ført i den samme tolkningen. En slik tilnærming kan gjøre det lettere for miljøterapeuten å skape et bilde av ungdommen basert på egen tolkning, og i mindre grad på andres. En slik tilnærming hadde også miljøterapeut nr. 3 som ikke ville lese journalen før møtet med den unge. Ricoeur sammenligner menneskelige handlinger med tekster, med den konsekvens at menneskelige handlinger dermed kan tolkes som tekst (Engebretsen, 2007). Overført til den miljøterapeutiske praksis, betyr det at miljøterapeuten må søke å mistenkeliggjøre og avsløre journalen som teksten og de menneskelige handlinger den beskriver. Miljøterapeuten må tolke journalen i lys av den enkelte ungdom og de konkrete situasjoner som er beskrevet. Fortolkeren må ha et kritisk blikk på hva som står i journalen, da innholdet blir til i en annen kontekst og innenfor andre horisonter. Det er for eksempel stor forskjell på det å bo i hjem med foreldre og familie rundt seg, og det å bo på institusjon. Atferd og emosjoner som ungdom viser i hjemmet, kan være helt annerledes enn hvordan de oppfører seg på skolen eller i et fosterhjem. Dette er det opprinnelige hermeneutiske poeng, hvor det gamle møter det nye, deler møter andre deler og danner en foreløpig helhet (Engebretsen, 2007). Journalen kan da forhåpentligvis være et verktøy miljøterapeuten kan bruke for å få en viss kritisk distanse i den hermeneutiske tolkningsprosessen. Mitt poeng er at miljøterapeuten først og fremst må tolke journalen i lys av ungdommen, og ikke ungdommen i lys av journalen. Det blir derfor hemmende å legge journalens beskrivelser til grunn for det miljøterapeutiske arbeidet når en ikke kjenner ungdommen. Når karleggingen og innsøkende papirer er mangelfulle kan det bli problematisk å planlegge et miljøterapeutisk opplegg for den innflyttende ungdommen. Det er derfor også helt essensielt at slike journaler blir oppdatert, ved at det gamle altså møter det nye¹².

¹² Deler av dette avsnittet er hentet fra mitt vitenskapelige essay

Oppsummering

Jeg har innenfor denne kategorien drøftet hvordan bruk av barnevernjournal, som en erstatning til nødvendig karlegging og innsøkende papirer, påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Journalen som et miljøterapeutisk verktøy har blitt drøftet i lys en hermeneutikk, i forhold til hvordan vår forforståelse virker inn på de fordommene vi møter det ukjente med. Bruk av journal i miljøterapeutisk praksis har i et slikt perspektiv potensial til å kunne bidra til at miljøterapeuten blir bevisst sin egen forforståelse og sine egne fordommer, i forhold til hvordan man møter ungdom på institusjoner. Samtidig kan det være negativt hvis ungdommene ikke blir gitt muligheten til å vise hvem de er på rådende tidspunkt, men i stedet blir vurdert utelukkende ut fra det som står i journalen.

Den gode miljøterapeutiske organisasjon

I Norge er Fylkesmannen, i statlig regi, som driver tilsyns med barneverninstitusjoner. Dette tilsynet skal påse at lover og regelverk blir fulgt, og at barna får forsvarlig omsorg og behandling. Gjennom “Kvalitet i barneverninstitusjoner” (Bufdir., 2010) gir staten føringer for hvordan den gode miljøterapeutiske organisasjon skal se ut. Det kan tolkes som at staten er ansvarlig for sitt eget tilsyn, noe som kan hevdes å være problematisk. Informantenes beskrivelser av den gode miljøterapeutiske organisasjon viste seg samtidig å være i tråd med denne forskriften, gjennom fokus på en spissere målgruppe, økt kompetanse på målgruppen og god kartlegging i forkant av inntak. At etatens ledelse og miljøterapeuter på et enkelt institusjonstiltak fremhever de samme kriteriene, kan synes som et godt utgangspunkt for det miljøterapeutiske arbeidet i organisasjonen.

Trygghet i organisasjonen

Representanten fra Fylkesmannen beskrev den gode miljøterapeutiske organisasjon på følgende måte:

Trygg organisasjon med trygge miljøterapeuter som er trygge i sin rolle, vet hvor grensene sine går, vet hva oppgavene sine er, rår over et stykke metodikk, har tilgang på ledere, har tilgang på veiledning, har tilgang på opplæring og føler seg kompetente. De er med på å gi en god ramme for et godt opphold på institusjon. Det handler om rammer. Det handler om struktur. Det handler om kompetanse. Det handler om rutiner, internkontroll og system. En vet hva som er forventet av

seg, en vet hva en skal gjøre og en har trygghet til å utøve det. En har et sted å gå når man er i tvil. Det er en god organisasjon.

Informantens beskrivelse av den gode miljøterapeutiske organisasjon inneholder en rekke faktorer som jeg mener den gode miljøterapeutiske organisasjon innehar. Mest fremtredende faktor synes å være trygghet, noe som også kommer klart til uttrykk i informantenes uttalelser. Det tolker jeg som at den gode miljøterapeutiske organisasjon er mer enn miljøterapeuter som er trygge på sine egne ferdigheter og kompetanse, den gir også trygghet gjennom organisasjonen. En slik trygghet blir blant annet knyttet til at miljøterapeutene føler seg trygge til å ta gode miljøterapeutiske avgjørelser i henhold til det lovverk og forskrifter som er gjeldende. Å ha god kjennskap og kunnskap til rettighetsforskrifter kan gjøre miljøterapeutene tryggere i sitt arbeid. Det handler da ikke kun om å ta initiativ til å sette seg inn i dette selv, men at det blir en naturlig del av organisasjonen.

Videre fremkommer det at diskusjonen ofte er knyttet til hvorvidt rettighetsforskriften er fremmende eller hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Så lenge rettighetsforskriften er noe alle institusjoner må forholde seg til, mener jeg en slik diskusjon er lite fruktbar. Mer interessant er hvordan hver enkelt institusjon implementerer den i det miljøterapeutiske arbeidet. Gjennom datamaterialet fremkommer det at forskriften kan oppleves som hemmende hvis institusjonen har fokus på dens begrensninger, uten å kjenne til hvilke muligheter forskriften gir. Eksempelvis kan en institusjon ikke holde igjen en ungdom som vil ut til et belastet og skadelig. Det betyr likevel ikke at miljøpersonalet ikke kan gjøre noe mer enn å si den unge ikke får gå ut. Miljøpersonalet kan uten å overstige rettighetsforskriften, “rømme med” ungdommen ved å fotfølge den unge hvis den går ut. Med bakgrunn i slike eksempler opplevde ikke miljøterapeut nr. 2 rettighetsforskriften som hemmende. “Rettighetsforskriften opphører når vi er alvorlig bekymret eller det står om liv og helse. Da er det dårlig omsorg å gjemme seg bak rettighetsforskriften”. Gjennom mitt resonnement ønsker jeg å presisere viktigheten av at miljøterapeutene gjennom organisasjonen er trygge på hvilke handlingsalternativer miljøterapeutene faktisk har innenfor de foreliggende rammebetingelsene. Den gode miljøterapeutiske organisasjon har fokus på hvordan en kan ivareta ungdommene innenfor de rådende ideologiske rammebetingelsene. Det krever at miljøpersonalet har kunnskap om blant annet rettighetsforskriften og at personalet har tryggheten til å bryte den når det er behov for det. En slik organisasjon skaper trygge

miljøterapeuter. Et interessant spørsmål blir da hva slags type ledelse som kreves i en slik miljøterapeutisk organisasjon.

Miljøterapeutisk ledelse

Larsen (2004) skriver at ledelsen skal identifisere og stimulere faktorer som fremmer miljøterapeutisk arbeid. Ledelsen må også motarbeide faktorer som hemmer miljøterapeutisk arbeid. Ledende miljøterapeut uttrykte “Programmet er hemmende i den grad personaet ikke tror på at kortere oppholdstid kan være til ungdommens beste”. Det er en faktor som kan hemme miljøterapeutiske arbeid, og er dermed noe den gode miljøterapeutiske ledelse må motarbeide. Som jeg presenterte i analysekapitlet, hadde institusjonslederen også mye motstand mot programmet da vedkommende først fikk det presentert. Likevel ser lederen i dag på programmet som fremmende. Det kan bety at implementeringen av programmet for miljøpersonalet ikke har vært god nok. Når etaten legger nye føringer for arbeidet på institusjon, er det viktig at disse endringene blir implementert i institusjon. Watson (2003) finner at det ikke er nok å utvikle sentrale fastsatte standarder, hvis de ikke blir implementert i institusjonene. Fokuset må ligge på hvordan nye standarder skal implementeres lokalt (Egelund & Hestbæk, 2003). Programmet må altså implementeres lokalt i personalgruppa, og det er ledelsens ansvar. Videre følger et resonnement som kom fram gjennom en miljøterapeuts opplevelse av organisasjonens fokus på økonomisk innsparing.

“...det hjelper ikke å spare inn 300 kroner på bowling i helga når det mangler en million på lønn”. Miljøterapeut nr. 3, som ansatt i en stor organisasjon, peker på et sentralt poeng. Barneverninstitusjonen som del av en stor statlig organisasjon blir pålagt innstramminger og økonomiske nedskjæringer. Som alle andre, må institusjonen i økonomisk trange tider, prøve å spare penger der det er mulig. Den største posten på institusjonens budsjett er lønnskostnadene. Budsjettavviket er størst på lønn, der avviket er negativt ladet. Larsen (2004) understreker det essensielle i at institusjonen jobber mot felles mål og er bevisst metodene som skal benyttes. En miljøterapeut kommenterte da også at “de gode tingene må komme ovenfra, også må de forvente at vi klarer å videreføre det”. Miljøterapeuten understreker at ledelsen må kunne forvente at miljøterapeutene viderefører de gode tingene. I en organisasjon må alle jobbe for å nå målene. Det er derfor naturlig at når institusjonen får pålegg om å spare penger, formidles dette videre til personalet. Spørsmålet blir imidlertid hvorvidt faktorer som økonomi er en slik “god ting”. Dette problematiseres også av mine

informanter, som ofte opplever dette som vanskelig å forholde seg til. Det begrunnes med at det som regel er lite miljøterapeutene kan gjøre for spare inn på lønnsbudsjettet. At det må settes inn vikar for en sykemeldt kollega, utbetales overtid for personalet som måtte bli igjen fordi det var behov for det, eller at helligdagstillegget skal utbetales til personell som er i svangerskapspermisjon, er konsekvenser som miljøterapeuten i liten grad kan påvirke og styre. Ved likevel å ansvarliggjøre de ansatte på en slik måte, kan medføre at tiltak som det ikke hensiktsmessig å kutte i likevel blir rammet. Det kan da for eksempel være å spare 300 kroner på bowling eller å ikke gjennomføre cafèbesøket med ungdommen som trenger å øve seg på sosiale ferdigheter. At de politiske ideologiske rammebetingelsene gir slike resultater for det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjon, oppleves derfor ofte som uheldig.

Oppsummering

Jeg har innenfor denne kategorien drøftet hva som kjennetegner den gode miljøterapeutiske organisasjon. Basert på intervjuene med mine informanter og relevant teori fremstilles det som avgjørende at institusjonen organiseres slik at de unge gis en realistisk mulighet til å arbeide med sitt forandrings- og endringsarbeid. Organisasjonen må tilby tilbakevendende struktur som rommer hele ungdommens samspill-, relasjons- og atferdsspekter. Institusjonen som organisasjon må være sterk nok til å tåle ungdom som skaper kaos, uttesting av grenser, forsøk på “å sprengre” seg ut og at ungdommen i sin helhet utfordrer institusjonens struktur og rammer. Strukturen må videre være forankret i institusjonens fagsyn, være så tydelig at den tåler ungdommers opprør mot den og god nok til at miljøterapeutene kan utøve miljøterapeutisk arbeid innenfor den (Larsens, 2004). Skal dette være mulig å gjennomføre krever det at det er god dialog mellom de ulike ledd i organisasjonen, ved at de krav som stilles til miljøterapeutene ovenfra er relevante og realistiske.

Kapittel 6 - Konklusjon

Barneverninstitusjoner er stadig under hardt press med stramme budsjetter og nedskjæring på allerede nedskårne budsjetter. Dette påvirker ideologien som endrer seg i retning mer økonomisk verdigrunnlag. Resultatet kan bli at institusjonene utvides for å få flest ungdom inn på en avdeling for å få døgnprisen ned, og omløpshastigheten opp. Ideologien kan vanskeliggjøre at institusjonene har et godt miljøterapeutisk tilbud til ungdommene. En slik ideologi kan påvirke arbeidet i så sterk grad at målene må endres. Med et økonomisk verdigrunnlag kan strukturen endres mot en sterkere sentral styring. Dermed får institusjonene mindre påvirkning på hvordan det skal jobbe godt faglig, som påvirker institusjonens mål.

Gjennom analysen av datamaterialet og ulike teorier har jeg sett hvordan statens ideologiske rammebetingelser påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Det var uenighet mellom miljøterapeutene og lederne om hvorvidt kortere oppholdstid var hemmende eller fremmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Miljøterapeutene opplevde kortere oppholdstid som hemmende, lederne som fremmende. Kravene til den gode miljøterapeuts personlige kompetanse er under endring, noe informantene pekte på som positivt. Den gode miljøterapeuts personlige kompetanse består av å være omsorgsfull, ha god selvstruktur og gode skriftlige fremstillingsevner. Det vises en klar sammenheng mellom gode miljøterapeuter og gode miljøterapeutiske organisasjoner. Gjennom kortere oppholdstid som en ideologisk rammebetingelse opplever informantene det vanskelig å leve opp til disse kravene ved at fokus må endres for å kunne tilby de unge et godt institusjonstilbud innenfor den tiden de har til rådighet. Jeg har gjennom et hermeneutisk lys sett hvordan bruk av barnevernjournal som erstatning til nødvendige kartlegging og innsøkende papirer, påvirket det miljøterapeutiske arbeidet. Bruk av journal i miljøterapeutisk praksis kan være fremmende ved å gjøre miljøterapeutene bevisst sin egen for forståelse og sine egne fordommer i møte med de unge. Samtidig som det kan være hemmende hvis ungdommene blir vurdert utelukkende fra det som står i journal. Basert på mine intervjuer og relevant teori beskrives det som avgjørende at den gode miljøterapeutiske organisasjon gir de unge en realistisk mulighet til å arbeide med sitt forandrings- og endringsarbeid. Den gode miljøterapeutiske organisasjon har god struktur, gode rutiner og god ledelse. For at dette skal være mulig krever det en god dialog mellom de ulike ledd i organisasjonen, ved at de krav som stilles til miljøterapeutene ovenfra er relevante og realistiske.

Oppgavens begrensninger og videre forskning

Denne forskningen kan være et bidrag til forskningsfeltet ved at den viser hvordan det miljøterapeutiske arbeidet blir påvirket av ideologiske rammebetingelser. Mest interessant ser jeg mine funn om hva som oppleves fremmende og hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Forskningen kan bidra til å identifisere kvalitetskriterier i gode miljøterapeutiske organisasjoner, og peke på hva som gjør både organisasjoner og miljøterapeuter gode.

Siden en studie som dette har en begrenset ramme, var jeg nødt til å gjøre klare valg i forhold til hva som skulle inkluderes i analysen. Når jeg er selvkritisk til mitt prosjekt ser jeg at fokuset jeg hadde i intervjuene kunne vært snevrere. I etterkant ser jeg blant annet jeg kunne gått dypere i kategorien “kortere oppholdstid” og konsentrert meg kun om informantenes opplevelser av oppholdstiden. Datamaterialet hadde da vært stort nok for et slikt fokus. Ved at jeg likevel valgte å inkludere et større omfang av datamaterialet var av den grunn at jeg ønsket å vise et større bilde av hva som påvirker den miljøterapeutiske praksis, og hvordan dette oppleves av ulike berørte parter. Samtidig gjorde den store mengden datamateriale at jeg måtte bruke kun deler av informantenes uttalelser. Bruken av enkeltsitater som er tatt ut av sin sammenheng kan ha medført at det helhetlige bildet likevel er blitt svekket.

Jeg intervjuet seks informanter, i tillegg til én representant fra Fylkeskommunen. Av de seks hovedinformantene var tre miljøterapeuter og tre miljøterapeutiske ledere, med bakgrunn i et ønske om å belyse forskjeller og likheter i forhold til hvordan de opplevde at ideologiske rammebetingelser påvirket den miljøterapeutiske praksis. Det viste seg at skillet mellom miljøterapeutene og lederne kom synlig frem i den første kategorien, noe den ikke på samme måte gjorde i de øvrige kategoriene. Dette vanskeliggjorde en tilsvarende sammenligning mellom de to informantgruppens opplevelser. Det kan være flere årsaker til dette, slik som at spørsmålene jeg stilte under intervjuene kan ha vært for lite rettet mot dette skillet. Intervjuene ble foretatt vekselvis mellom miljøterapeutene og lederne. Hadde jeg tatt for meg gruppene hver for seg, kunne kanskje gruppens uttalelser også blitt satt bedre opp mot hverandre. I tillegg kunne også et større antall informanter gitt et bedre grunnlag for at dette skillet kunne kommet tydeligere til syne.

Jeg arbeider som miljøterapeut selv, og det vil da alltid være en fare i at dette i for stor grad vil kunne påvirke min tilnærming til forskningsfeltet. Eksempelvis kan intervjuene med

lederne ha blitt påvirket vår nære relasjon. Jeg var bevisst å skape en distanse, men uttalelsene kan likevel ha blitt påvirket av relasjonen. Forhåpentligvis har jeg i størst mulig grad vært i stand til å unngå at min egen forforståelse av fenomenet har hindret meg i å være åpen for informantenes opplevelser. Samtidig vil et intervju alltid handle om begge parter i en samtale, og ikke bare meg som forsker. Informantene hadde forberedt seg til intervjuene i ulik grad. Der informantene var godt forberedt, opplevde jeg på gode måte å få tak i informantenes opplevelser og erfaringer. I de intervjuene hvor informantene var dårligere forberedt, medførte det at jeg i større grad syntes å styre samtalen. Jeg ser også at tidspunktetene på intervjuene med fordel kunne vært lagt til tidlig på dagen, da det kunne gjort flere av informantene mer opplagte. Samtidig var jeg opptatt av at informantene selv skulle bestemme tid og sted, slik at de ikke skulle oppleve unødvendig press fra min side.

For videre forskning ser jeg spesielt på kategorien Program 2010s fokus på kortere oppholdstid som interessant. Først når Programmet er implementert i praksis kan vi se om effekten er fremmende eller hemmende for det miljøterapeutiske arbeidet. Det hadde da blant annet vært interessant og sett på konsekvensene av kortere oppholdstid, ved å undersøke hvordan det går med de unge som bor på institusjonen og hvilke omgjøringer institusjonene vurderer som effektive. Jeg opplever også et klart behov for nærmere å belyse de ulike kvalitetskriterier for den gode miljøterapeutiske organisasjon. Hvilke faktorer er fremmende, hvilke er hemmende og hva kjennetegner det arbeidet som gjøres på hva som anses for å være gode miljøterapeutiske barneverninstitusjoner.

Litteratur

- Andersen, A. J. W. (1997). *Uten fasit: perspektiver på miljøterapi*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Aadland, E. (2004). *"Og eg ser på deg-": vitenskapsteori i helse- og sosialfag*. Oslo: Universitetsforlag.
- Alvesson, M., & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andreassen, T. (2003). *Behandling av ungdom i institusjoner: hva sier forskningen?* Oslo: Kommuneforlag.
- Armeliuss, B.-Å. (2002). *Effekten av vård på psykiatriske behandlingshem. Sluttrapport nr. 25 från Behandlingshemsprosjektet.*, Umeå: Institusjonen för psykologi. Umeå universitet.
- Arnhold, M.E & Hughes, J.N. (1999). First Do No Harm: Adverse Effects of Grouping Deviant Youth for Skills Training. *Journal of School Psychology*, Vol. 37, No. 1, s. 99-115.
- Aubert, A.-M., & Bakke Inger, M. (2008). *Utvikling av relasjonskompetanse: nøkler til forståelse og rom for læring*. Oslo: Gyldendal akademiske forlag.
- Benidictow, M. (1996). *Ungdom I særtiltak*. En undersøkelse av Akershusungdom som med hjemmel i barnevernloven og med eget samtykke er plassert i tiltak for ungdom med alvorlige atferdsvansker. Institutt for medisinske atferdsfag, Universitetet i Oslo.
- Berridge, B. o. I. B. (1998). *Children's homes revisited*. London: Jessica Kingsley Publishers Ltd.
- Brown E., R. B., C. Hobson og M. Little (1998). *Making residential care work. Structure and culture in children's homes*. Aldershot; Ashgate
- Bufdir. (2010). *Kvalitet i barneverninstitusjoner*. Oslo: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Bufetat (2010). Kunnskapsgrunnlag for god praksis i Bufetat. Hentet fra:
http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/NBBF/Bufetat_Vurderinger%20om%20oppholdstid%20P2010.pdf
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Dahl, K. (1998). *Livs- og dødskrefter i organisasjoner: erfaringer fra ledelses- og organisasjonsutviklingsarbeidinnenfor helse-, sosial- og skolesektor*. Oslo: Ad notam

- Gyldendal.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Donabedian, A. (1966). *Evaluating the quality of medical care. Milbank Memorial Fund Quarterly*, 44, s.166-206
- Egelund, T., & Hestbæk, A.-D. (2003). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet: en forskningsoversigt* (Vol. 03:04). København: SFI.
- Eide, T., & Eide, H. (2004). *Kommunikasjon i praksis: relasjoner, samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal akademiske forlag.
- Engebretsen, E. (2007). *Hva sa klienten?: retorikken i barnevernets journaler*. [Oslo]: Cappelen akademisk forlag.
- Fellesorganisasjonen (2002). Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere. Hentet fra:
<http://www.fo.no/getfile.php/Filer/Aktuelt%20pdf-filer/yrkesetisk.pdf>
- Fraser C., A. C. o. L. F. (1993). *Corporate parents. Inspection of residential child care services in 11 local authorities. November 1992 to March 1993*. London
- Føllesdal, D., Walløe, L., Ugelvik, I. L., & Jåsund, K. K. (2000). *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønvold, E. o. J. S. (2010). *Miljøarbeid i barnevernet. Systematikk & refleksjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Helgeland, I. M. (2001). *Ungdom med atferdsvansker - hvordan går det med dem som 30-åringer?: en longitudinell studie* (Vol. 2001 nr 8). [Oslo]: Høgskolen i Oslo.
- Henriksen, J.-O. (1994). *Tegn, tekst og tolk: teologisk hermeneutikk i fortid og nåtid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holgerne, B. (1997). *Brytninger i moderne vitenskapsfilosofi: en kort innføring*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.
- Hundeide, K. (2003). *Barns livsverden: sosiokulturelle rammer for barns utvikling*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Howitt, D. & Cramer, D. (2005). *Introduction to research methods in psychology*. Harlow: Pearson
- Iversen, H. P., & Ødegård, A. (2010). *Samarbeid og ledelse i en akutenhet* (Vol. 2010:30). Molde: Høgskolen.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative*

- forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademiske forlag.
- Kvaran, I. (1996). *Miljøterapi: institusjonsarbeid med barn og ungdom*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Larsen, E., & Selnes, B. (1975). *Fra avvik til ansvar: en miljøterapeutisk tilnærming til ungdom i institusjon*. Oslo: Tanum-Norli.
- Larsen, E. (1981). Behandlingsorganisasjonen: terapeutisk eller anti-terapeutisk: noen organisasjonsmessige synspunkter på miljøterapeutisk. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 18(3), 105-114.
- Larsen, E. (1999). Lederskap og følgeskap – et dynamisk perspektiv. I: Larsen, E. (red), *Lederskap og følgeskap. Perspektiver på menneskeutviklende og menneskeforandrende organisasjoner*. Oslo: Skandinavisk Institutt for Ressursutvikling. SIR-gruppen AS
- Larsen, E. (2004). *Miljøterapi med barn og unge: organisasjonen som terapeut*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, C. (1998). *Uppfostringsanstalten: Om tvång i föräldrars ställe*. Aktiv Forlag
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, Calif.: Sage.
- Lyberg, E. (2007). *Barn i institusjon: hva sier forskningen om institusjonsbehandling, og i hvilken grad vektlegges miljøterapi?* Cand. Polit. Sosial arbeid. Høgskolen i Oslo.
- Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fenomenologi*. Oslo: Pax.
- Møller, R. (2003). *Den gode hjelper i profil og prosess: om dyktige miljøterapeuters kjennetegn og faglige utvikling*. 2003 nr. 15, Høgskolen i Oslo, Oslo.
- Møller, R. (2005). Hva gjør miljøterapeuter gode? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 2 - 2005.
- Møller, R. (2008). *"Den gode miljøterapeuten"*. Sellebakk: Hobo forlag.
- Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (2011). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: Forskningsetiske komiteer.
- Nygren, P. (1997). *Profesjonelt barnevern som barneomsorg: fra teori til verktøy*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Olkwska, A. & Landmark, B (2009). Hva gjør miljøterapi til terapi. *Fontene* 9/09
- Plant, R.W og Panzerella, P. (2009). I: Leukefeld, C., Gullotta, T. P., & Staton-Tindall, M. (2009). *Adolescent Substance Abuse: Evidence-Based Approaches to Prevention and Treatment*. Boston, MA: Springer Science+Business Media, LLC.
- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Robson, C. (2002). *Real world research: a resource for social scientists and practitioner-researchers*. Oxford: Blackwell.
- Ryan, J.P., Marshall, J.M, Herz, D. & Hernandez (2008). Juvenile delinquency in child welfare: Investigating group home effects. *Children and Youth Services Review*, Volume 30, Issue 9, September 2008, Pages 1088-109.9
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rønnestad, M. H., & Lippe, A. L. v. d. (2002). *Det Kliniske intervjuet*. Oslo: Gyldendal akademiske forlag.
- Schibbye, A.-L. L. (2002). *En dialektisk relasjonsforståelse i psykoterapi med individ, par og familie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Storø, J., Bunkholdt, V., & Larsen, E. (2010). Er institusjonen alltid et onde, og familien alltid et gode? I *Norges barnevern* (Vol. 87(2010)nr 3, s. S. 166-181). Oslo: Norsk barnevernsamband.
- Thagaard, T. (1998). *Systematikk og innlevelse*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.
- Thunberg, K. (2002). *Practical pain management: professional and organisational perspectives*. Göteborg : Department of Psychology, Göteborg University
- Thurén, T. (1993). *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tjelflaat, T., Hyrve, G., & Solhaug, H. (2003). *Barneverninstitusjonen - nødvendig men ikke god nok: en etterundersøkelse av institusjonsungdom fra Sør-Trøndelag*. Dragvoll: Utviklingssenteret.
- Tjora, A. (2010). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Van Manen, M. (1990). *Researching lived experience: human science for an action sensitive pedagogy*. Albany, N.Y.: State University of New York Press.
- Van Voorhis, P., & Brown, K. (1997). *Evaluability assessment: a tool for program development in corrections*
- Watson, D. (2003). Defining quality care for looked after Children: Frontline Worker's perspectives on standards and all that? . *Child and Family Social Work*, 8, 67-77.
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1

Informasjonsbrev

Jeg er student ved høyskolen i Lillehammer ved studiet “Master i helse- og sosialfaglig arbeid med barn og unge”. Jeg jobber nå med masteroppgaven som er avslutningen på studiet.

Min arbeidserfaring er fra miljøterapeutisk arbeid med ungdom i barneverninstitusjon. Derfor er det nærliggende for meg å velge en oppgave som har med miljøterapi å gjøre. Jeg er spesielt opptatt av organisering av miljøterapeutisk arbeid, da jeg mener gode miljøterapeuter blir gode gjennom en god organisasjon.

Jeg retter fokus mot organiseringen av miljøterapeutiske barneverninstitusjoner. Det er organisasjonen som er rammene for miljøfaktorene. Jeg leter etter kritiske hendelser miljøterapeuten står ovenfor i relasjon til klient, kollega og organisasjon. Jeg retter min oppmerksomhet mot de terapeutiske prosesser i organisasjonen. Jeg ser etter hva som fremmer og hemmer miljøterapeutisk arbeid i institusjonen. Videre ser jeg etter sammenhenger og forklaringer på hvordan rammebetingelsene påvirker det miljøterapeutiske arbeidet i barneverninstitusjonen.

Jeg benytter meg av semi-strukturerte kvalitative dybdeintervjuer som metode for å besvare mine forskningsspørsmål. Det vil bli gjort lydopptak av intervjuene som jeg bruker for videre analyse. Intervjuene har en varighet på ca. 45-60 minutter. Jeg har valgt å intervju tre miljøterapeuter og tre representanter fra ledelsen ved en bestemt barneverninstitusjon. Jeg kontaktet leder ved institusjonen som godkjente mitt prosjekt og samtykket til at jeg tok kontakt med aktuelle informanter. Jeg ønsker også å gjøre et intervju med en representant fra Fylkesmannen.

Det er frivillig å delta på intervjuene, og du kan når som helst trekke deg. Jeg håper likevel jeg kan få den hjelp jeg trenger for å gjennomføre undersøkelsen. Jeg tar kontakt med deg for å avtale tidspunkt for intervjuet. Ta gjerne kontakt for mer informasjon.

Vennlig hilsen

Marit Torp Larsen

Vedlegg 2

Samtykke

Jeg bidrar gjerne med mine erfaringer i forbindelse med masteroppgave i helse- og sosialfaglig arbeid med barn og unge ved Høgskolen i Lillehammer.

Jeg er inneforstått med at vilkårene for å bidra er:

- Et intervju med varighet 45-60 minutter med Marit Torp Larsen.
- Det blir gjort lydopptak av intervjuet.
- All bruk av informasjon fra intervjuene blir anonymisert med tanke på sporing tilbake til informant, personer og institusjoner og konkrete situasjoner som er omtalt.
- Deltakerne kan i intervjuet reservere seg mot å svare på spørsmål.
- Deltakerne kan avbryte intervjuet eller senere betingelsesløst trekke tilbake informasjon som er gitt i intervjuet.
- Lydopptak og utskrifter av intervjuene blir slettet innen fire uker etter fullføring av masteroppgaven.

.....

Sted og dato

.....

Deltagers underskrift

Vedlegg 3

Intervjuguide – miljøterapeuter og ledere

Innledende spørsmål

Hvilken utdanning har du?

Hvor lenge har du jobbet innen fagfeltet etter endt utdanning?

Hvor lenge har du jobbet i barneverninstitusjonen du jobber ved nå?

Hva er dine trivselsfaktorer?

Teori og metode

Kan du beskrive avdelingens hovedoppgave/primæroppgave?

På hvilken måte er den forankret i praksis?

Hvilke teorier og metoder jobber dere etter?

Primære- og sekundære arbeidsprosesser

Erik Larsen (2004) definerer primære arbeidsprosesser som den tid og de ressurser som er avsatt til det direkte arbeidet med barn og unge. Sekundære arbeidsprosesser er andre prosesser som er nødvendige for at primære arbeidsprosesser kan finne sted. For eksempel kurs, møter og veiledning.

Kan du beskrive de primære- og sekundære arbeidsprosessene hos dere?

Hvordan opplever du de sekundære arbeidsprosessene påvirker de primære?

Tiltak-metode-effekt

Foreligger det en beskrivelse av hvilke behov klientene har? Hvis ja: er tiltak og metoder for å dekke disse behovene definert og beskrevet? Ser dere noen effekt av tiltakene?

Hvilke systematiske arbeidsredskaper bruker dere?

Miljøterapeuten

Kan du kort beskrive den gode miljøterapeut?

Hva i organisasjonen gjør miljøterapeuten god?

Kan du si noe om hva som påvirker miljøterapeuten? (Rammebetingelser)

Kan du beskrive noen kritiske hendelser miljøterapeuten møter i relasjon til klient, kollega og

organisasjon?

Hvordan kan de kritiske hendelsene føre til godt miljøterapeutisk arbeid?

Kan du beskrive hvordan dere utøver miljøterapi innenfor institusjonens struktur og rammer samtidig som dere ivaretar den miljøterapeutiske fleksibiliteten og den enkelte klient?

Målgruppe

Hva slags ungdom kan bo hos dere?

Er ungdommens behov beskrevet ved innflytting?

Hvordan legger dere til rette for endring og utvikling når målgruppa har ulike behov? Kan du beskrive noen av utfordringene/mulighetene ved dette?

Lovverk

Kan du si noe om hvilke forskrifter og lover som påvirker deg i ditt arbeid?

Kan du si noe om kritiske hendelser dere møter med å ivareta klientens beste sett i lys av lover og regler?

Hvordan kjenner du til rettighetsforskriften?

Kortere oppholdstid, Program 2010.

Kan du fortelle litt om hvordan du opplever kortere oppholdstid påvirker det miljøterapeutiske arbeidet?

Hvordan er det fremmende?

Hvordan er det hemmende?

Den miljøterapeutiske organisasjon

Kan du beskrive slik dere er organisert? (team, turnus og lignende)

Hvordan legger organisasjonen til rette for miljøterapeutisk arbeid?

Hvordan kan selve organiseringen vanskeliggjøre eller forhindre at forandring og utvikling finner sted?

Kan du si noe om hvilke rammebetingelser som påvirker organisasjonen?

Hvordan opplever du kompetansen organisasjonen besitter utnyttes?

En god nok miljøterapeutisk ledelse, hva er det?

Kan du beskrive den gode miljøterapeutiske organisasjon?

Avslutning

Er det noe du har lyst til å tilføye?

Er det noe du vil at jeg skal spørre deg om, som jeg ikke har spurt om?

Vedlegg 4

Intervjuguide - Fylkesmannen

Tilsynsrollen

Kan du beskrive Fylkesmannens tilsynsrolle overfor barneverninstitusjoner?

Hvilke kvaliteter har dagens barneverninstitusjoner?

Teori og metode

Ser du noen teorier eller metoder som viser bedre effekt enn andre på barneverninstitusjoner?

Er teorien institusjonene jobber etter forankret i praksis?

Tiltaksplan og handlingsplan

Opplever du institusjonene har fokus på å lage gode handlingsplaner?

I hvilken grad er tiltaksplanene gode nok til å utarbeide gode handlingsplaner?

Bufo ga i september 2010 ut en rapport om “Kvalitet i barneverninstitusjoner”, kjenner du til den? Kan du beskrive hva rapporten viser på som kvalitet, opp mot hva du anser som kvalitetskriterier?

Miljøterapeuten

Kan du kort beskrive den gode miljøterapeut?

Kan du si noe om hva som påvirker miljøterapeuten? (Rammebetingelser)

Kan du beskrive noen kritiske hendelser miljøterapeuten møter i relasjon til klient, kollega og organisasjon?

Hvordan kan de kritiske hendelsene føre til godt miljøterapeutisk arbeid?

Brukermedvirkning

Hvordan er institusjonenes fokus på brukermedvirkning?

Kan du beskrive sammensetningen av institusjonenes målgrupper og differensiering?

Lovverk

Hvordan er institusjonenes fokus og kunnskap om rettighetsforskriften?

Ser du institusjonene oppfyller kravene i kvalitetsforskriften?

Driver institusjonene i henhold med barnevernloven?

Kortere oppholdstid, Program 2010.

Kan du fortelle litt om hvordan du opplever kortere oppholdstid påvirker det miljøterapeutiske arbeidet?

Hvordan er det fremmende?

Hvordan er det hemmende?

Den miljøterapeutiske organisasjon

Kan du beskrive slik dere er organisert? (team, turnus og lignende)

Hvordan legger organisasjonen til rette for miljøterapeutisk arbeid?

Hvordan kan selve organiseringen vanskeliggjøre eller forhindre at forandring og utvikling finner sted?

Kan du si noe om hvilke rammebetingelser som påvirker organisasjonen?

Hvordan opplever du kompetansen organisasjonen besitter utnyttes?

En god nok miljøterapeutisk ledelse, hva er det?

Kan du beskrive den gode miljøterapeutiske organisasjon?

Avslutning

Er det noe du har lyst til å tilføye?

Er det noe du vil at jeg skal spørre deg om, som jeg ikke har spurt om?